

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

Instituce v současné společnosti (manželství a rodina)

Simona Bubnová

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra humanitních věd

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Simona Bubnová

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Instituce v současné společnosti (rodina a manželství)

Název anglicky

Institutions in contemporary society (marriage and family)

Cíle práce

Diplomová práce se zabývá vnímáním instituce a hodnoty manželství a rodiny mladými lidmi, a proto je jejím hlavním cílem zjistit, zda a jak je v současné společnosti manželství a rodina vnímá mladou generací (na Příbramsku) jako instituce; a zda a jakou hodnotu v současné společnosti rodina a manželství pro mladé lidi v uvedené lokalitě představuje. Pro splnění stanoveného cíle je diplomová práce tvořena částí teoretickou a částí empirickou.

Metodika

Teoretická část diplomové práce proto (jako předpoklad zpracování části empirické), vychází z prostudování teoretické literatury, odborných zdrojů, pramenů, kronik, materiálů a dokumentů vztahujících se ke sledované problematice tak, aby bylo vymezeno základní pojmosloví vztahující se ke sledované problematice. Propojení teoretické a empirické části práce tvoří sekundární analýza dat o rodině a manželství v České republice z veřejných dat, dostupných na www stránkách Českého statistického úřadu a dále sekundární a komparativní analýza dat z již provedených výzkumných šetření, uskutečněných odbornými týmy Sociologického ústavu Akademie věd ČR, vztahujících se k problematice manželství a rodiny. O prostudované zdroje v teoretické části diplomové práce a následná zjištění učiněná pomocí sekundární a komparativní analýzy dat o rodině a manželství se pak opírá empirická část diplomové práce v následujícím vlastním (kvalitativně laděném) výzkumném terénním šetření, realizovaném pomocí polostrukturovaných rozhovorů o vnímání instituce a hodnoty manželství a rodiny v současné společnosti mladými dospělými v lokalitě Příbramska. Data, získaná terénním šetřením, budou následně zpracována, analyzována, komparována, vyhodnocena a interpretována za účelem naplnění stanoveného cíle diplomové práce.

Doporučený rozsah práce

cca 60 – 80 stran textu

Klíčová slova

společnost, instituce, hodnoty, manželství, sňatek, rodina, rozvodovost, porodnost, rodičovství, jiné formy partnerských soužití

Doporučené zdroje informací

DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 978-80-246-0139-7.

GIDDEN S, Anthony. Sociologie. Praha: Argo, 1997. ISBN 80-72 03-124-4.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-485-4.

CHALOUPKOVÁ, Jana. Proměny rodinných a profesních startů. Praha: Sociologický ústav AV ČR., 2010. ISBN 978-80-733 0-185-9.

MATOUŠEK, Oldřich.. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: SLON, 1993. ISBN 80-86429-19-9.

SATIR, Virginia. Kniha o rodině. Praha: Práh., 1994. ISBN 80-901325-0-2.

SCHAEFFEROVÁ, Edith. Co je rodina? Praha: Návrat do mů., 1975. ISBN 80-85-495-41-4.

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR. Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě. [online] (2004).

VODÁKOVÁ, Alena, & PETRUSEK, Miloslav. Velký sociologický slovník. Karolinum., 1996. ISBN 80-7184-310-5.

www.czso.cz.

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

Ing. Lucie Kocmáňková Menšíková, Ph.D.

Elektronicky schváleno dne 12. 11. 2014

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 13. 11. 2014

Ing. Martin Polikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 31. 03. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Rodina v současné společnosti (instituce manželství a rodičovství)" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. 3. 2015

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé diplomové práce Ing. Lucii Kocmánkové Menšíkové, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení a věnovaný čas při zpracování diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat všem dotazovaným manželským párům za spolupráci a ochotu

Institute v současné společnosti (manželství a rodina)

Institutions in contemporary society (marriage and family)

Souhrn

Tato diplomová práce se zabývá vnímáním instituce manželství a rodiny a jejich hodnotami pro mladé lidi. Hlavním cílem práce je zjistit, jak vnímá mladá generace instituci manželství a rodinu a jakou hodnotu v současné společnosti rodina a manželství pro mladé lidi představuje. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy týkající se řešené problematiky. Pozornost bude zaměřena hlavně k pojmům hodnoty, instituce, ale také pojmům manželství, rodina a jiných forem soužití. Stěžejní je především vymezení hodnot, definice manželství a rodiny, které uvádí např. autoři A. Giddens, E. Novotná či J. Jandourek

Empirická část práce se zabývá vlastním výzkumem vnímání instituce manželství a rodiny a jejich hodnotami pro mladé lidi. Výzkum probíhal ve městě Příbram na základě polostrukturovaného rozhovoru se čtyřmi manželskými páry. Bylo zjištěno, že dotazovaní chápou manželství jako soužití dvou osob, ve kterém probíhá komunikace a rodinu jako seskupení lidí v jedné domácnosti. Hlavními vnímanými hodnotami v manželství a rodině jsou láska, důvěra, pohoda a klid domova. Největším omezením pro všechny páry je nedostatek času na sebe samotného a koníčky. Přínosy po vstupu do manželství jsou rodina, mateřství a radost z dětí. Dotazovaní vnímají manželství jako určitý závazek, avšak jako svatební slib, naplnění a inspiraci.

Summary

This diploma thesis deals with the perception of the institution marriage and family and their value for young people. The main goal of this work is to see how the perception of the young generation of the institution of marriage and the family, and of what value in the current society, the family and marriage for young people presents. In the theoretical part are defined by the basic concepts related to the solved problem. Attention will be focused mainly on the concepts of values, institutions, but also the concepts of marriage, family and other forms of cohabitation. Crucial is definition of value, marriage and family, from authors A. Giddens, E. Novotná and J. Jandourek.

The empirical part of the thesis deals with the research of the perception and values of the institution of marriage and the family of the young people. Research was conducted in the town of Příbram on the basis of the semi-structured interview with four married couples. It was found that the interviewees understand marriage as the coexistence of two persons, which is communication and the family as a grouping of people in the same household. The main sensible values in marriage and the family are love, trust, peace and serenity of a home. The biggest limitation for all couples is the lack of time to itself and hobbies. The benefit after entry to marriage are the whole family, motherhood and the joy of children. Respondents perceive marriage as some kind of pledge, but as a wedding vows, fulfilment and inspiration .

Klíčová slova: Společnost, instituce, hodnoty, manželství, rodina, porodnost, jiné formy partnerských soužití

Keywords: Society, institutions, values, marriage, family, natality, other form of cohabitation

Obsah

1. Úvod.....	11
2. Cíl práce a metodika	13
3. Společnost, instituce a hodnoty	16
3.1. Instituce	18
3.2. Instituce a organizace	19
3.3. Institucionalizace jednání.....	20
3.4. Hodnoty.....	21
3.5. Manželství jako instituce.....	23
3.5.1. Sňatek.....	25
3.5.2. Sňatkový trh.....	26
3.5.3. Zánik manželství.....	27
3.5.4. Příčiny rozvodů.....	28
3.5.5. Opakované manželství.....	30
4. Rodina v současné společnosti	31
4.1. Typy rodin.....	32
4.2. Hlavní funkce rodiny.....	33
4.3. Rodinné hodnoty	34
4.4. Rodičovství	34
4.4.1. Změny způsobené rodičovstvím	36
4.4.2. Rozdíly v postojích k dítěti	36
4.4.3. Otec či matka samoživitelka	37
4.4.4. „Kojenecký šok“ mladých matek	38
4.4.5. „Noví otcové“	38
4.4.6. Přejít k rodičovství	39
4.5. Porodnost.....	40

4.5.1.	Porodnost v generaci rodičů	41
4.5.2.	Děti v nesezdaných soužitích.....	42
5.	Jiné formy partnerských soužití a singles	43
5.1.	Nesezdané soužití.....	43
5.2.	Homosexuální páry	44
5.3.	Dřívější podoby jiných forem soužití.....	45
5.3.1.	Komuny	45
5.3.1.1.	Kibucy	45
5.3.2.	Kohabitanice	45
5.4.	Singles	46
6.	Sekundární analýza dat o rodině a manželství v České republice	51
6.1.	Data o rodině a manželství z ČSÚ	51
6.1.1.	Sňatečnost	51
6.1.2.	Rozvodovost	52
6.1.3.	Nesezdaná soužití	53
6.1.4.	Plodnost	54
6.1.1.	Porovnání města Příbram a celé ČR	56
6.2.	Výzkumy Sociologického ústavu AV ČR související s manželstvím, rodičovstvím a nesezdaným soužitím	57
6.2.1.	Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě.....	58
6.2.2.	Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním	59
6.2.3.	Diferenciace motivů svobodného mateřství: proč neprovdané matky nevstoupily před narozením svého prvního dítěte do manželství?	60
6.2.4.	Děti bez partnera nebo na psí knížku?	62
6.2.5.	A kde jsou otcové?.....	63

6.2.6.	Porovnání sledovaných výzkumů	64
6.3.	Souhrn výsledných zjištění pomocí sekundární analýzy dat a inspirace pro empirické šetření.....	66
7.	Empirické šetření o hodnotách manželství a rodiny vnímaných mladými lidmi	69
7.1.	Základní informace o dotazovaných	69
7.2.	Analýza dat získaných z terénního šetření	70
7.2.1.	Chápání instituce manželství a rodiny	70
7.2.2.	Důvody vstupu do manželství.....	72
7.2.3.	Vnímané hodnoty v manželství a rodině	74
7.2.4.	Přínosy a omezení po vstupu do manželství.....	75
7.2.5.	Manželství jako závazek či nikoli?	77
7.3.	Interpretace získaných analyzovaných dat.....	79
7.3.1.	Shrnutí zjištěných informací	79
	Chápání instituce manželství a rodiny	79
	Důvody vstupu do manželství.....	80
	Vnímané hodnoty v manželství a rodině	80
	Přínosy a omezení po vstupu do manželství.....	80
	Manželství jako závazek či nikoli?	81
7.3.2.	Shody partnerů v odpovědích na otázky.....	81
8.	Závěr	83
9.	Seznam použité literatury	87
10.	Přílohy.....	91

Seznam tabulek

Tabulka 1 Počet rozvodů ve Středočeském kraji a vybraných okresech	53
Tabulka 2 Nesezdaná soužití dle věku v letech 1991 - 2011	54
Tabulka 3 Porovnání sňatečnosti, rozvodů a plodnosti dle území v letech 1993 - 2003.....	56
Tabulka 4 Porovnání výzkumů Sociologického ústavu AV ČR.....	64
Tabulka 5 Základní informace o dotazovaných.....	69
Tabulka 6 Chápání manželství a rodiny dotazovanými.....	71
Tabulka 7 Důvody vstupu do manželství	73
Tabulka 8 Vnímané hodnoty v manželství a rodině	75
Tabulka 9 Změny způsobené vstupem do manželství	77
Tabulka 10 Vnímání manželství jako závazek?	78
Tabulka 11 Základní informace o sledovaných výzkumech	91

1. Úvod

Nejenom v České republice můžeme sledovat přibližně od 90. let minulého století zřetelný růst nesezdaných soužití, která představují pro lidi různých věkových skupin alternativu pro manželský život. Odsouvá se průměrný věk prvorodiček a rodí se stále méně dětí. Kdy vlastně plánují mladí lidé založit rodinu a zda vůbec?

Rodina v ČR prochází v současné době významnými změnami, a to kromě nesezdaných soužití převážně odkladem vstupu do manželství a s ním spojené založení rodiny, zvýšeným podílem neúplných rodin a mimomanželských dětí a podílem lidí žijících bez partnera. Je ale však možné, aby byly v rámci nesezdaného soužití plněny základní funkce tradiční rodiny, jako je např. péče o potomstvo a jeho zajištění?

Co je tedy příčinou preference nesezdaného soužití před manželstvím? Je to vnitřní vliv, tedy individuální vlastnosti lidí a vlastní rodina nebo je to více ovlivněno vnějšími vlivy, tedy společností? Chtějí si lidé ponechat vlastní volnost a blaho, pro které může být rodina překážkou, nebo jen ponechávají zakládání plnohodnotné rodiny do pozdějšího věku?

V posledních desetiletích se ve všech rozvinutých zemích rodina významně mění. Přibližně od 60. let minulého století se v rodinném a reprodukčním myšlení vytvořily nové tendence významně ovlivňující rodinu. „*Mění se samy základní souřadnice jejího postavení jako sociální instituce*“ (Možný, 2008, str. 258).

„*Reprodukční strategie mladých žen, které vstupovaly a vstupují do věku potenciálního mateřství po přelomové změně politických a ekonomických poměrů na počátku devadesátých let, se liší podstatně od reprodukčních strategií jejich matek*“ (Možný, 2008, str. 261). Otevření ekonomiky a společnosti významně navýšilo význam ztracených možností. Naskýtla se možnost cestovat, podnikat a došlo ke zvýšení dostupnosti vysokoškolského vzdělání. Změna politického režimu vedla k tomu, že mladí lidé se rozhodli pro odklad sňatku a rodičovství. Věk prvorodiček, ale také věk první svatby se zvyšoval (Možný, 2008, str. 261).

Dle britských sociologů se jedna polovina mladých lidí kolem dvaceti let nikdy nevdá ani neožení, ale raději zvolí život s partnerem bez dokladu od úřadu. Příčinou, proč mladí lidé nevolí manželství je dojem, že když člověk není vdaný či ženatý, je snazší partnera při rozporech opustit. Tento pocit či dojem, mají především ti, kteří si již někdy prošli

rozvodem či ti, kteří vztah s partnerem neberou až tak vážně – pokud člověk nevidí s partnerem společnou budoucnost a stále hledá někoho lepšího, nemá důvod s tímto člověkem vstupovat do manželství (novinky, 2014). Také výhody, které byly s manželstvím spojené, dnes již neplatí. Razítko v občance poskytovalo výhodu pro obdržení informací o partnerovi u lékaře či pro vyřizování záležitostí na úřadech či v dědickém řízení. Dnes již není potřebné ani společné příjmení obou rodičů s dětmi. *„Stejně příjmení mohou mít děti, i když se rodiče nevezmou – stačí prohlášení o otcovství na matrice. Podobně i výživné je ženě povinen platit úředně zaznamenaný otec dítěte, nemusí to být manžel“* (novinky, 2014).

Dle sociologů manželství nevolí tak často hlavně z toho důvodu, že nevěří v partnerství a manželství jako takovému. *„Co se týče dětí, i dříve bylo hodně předmanželských početí. Ovšem když žena otěhotněla, došlo ke sňatku především kvůli společenskému tlaku. Ten už teď takový není. V současnosti je tolerance k jiným formám soužití větší,“* (Zajíčková, 2008) uvádí socioložka, která ve způsobu žití na hromádce vidí hlavně větší možnost svobody (Zajíčková, 2008). Páry, které nežijí v manželství, ale starají se o své děti ve společné domácnosti, jsou na tom stejně, jako páry žijící v manželství. Rozdíly jsou pouze při rozchodu a řešení společného vlastnictví. *„Nesezdaní si například nemohou automaticky nárokovat společně nabytý majetek. Práva dětí narozených v manželství nebo mimo něj jsou stejná“* (Zajíčková, 2008). Výhodná je pro matky situace, když předstírá samotu, avšak žije ve společné domácnosti se svým partnerem, druhem. *„Ve chvíli, kdy jeden nebo oba z partnerů samostatně žádají o dorovnání do životního minima, je vyplacená dávka sociální péče pochopitelně vyšší, než kdyby žádali jako jedna společná domácnost“* uvádí Eva Soukupová (Zajíčková, 2008). Zjišťovat, zda se opravdu matka sama stará o dítě a vše platí jen ze svého příjmu, nebo zda žije v domácnosti s partnerem, který do rozpočtu přispívá, je velice náročné (Zajíčková, 2008). Statistiky však uvádějí, že život na tzv. psí knížku má větší tendence k rozpadu oproti manželství. Postoje psychologů k tomu, zda děti rozdělují či stmelují nesezdané páry, jsou však různé (Zajíčková, 2008).

Tato změna společnosti, vedoucí k poklesu počtu sňatků, je mezi lidmi řešena neustále. A to v podobě výzkumů a odborných článků, ale také laickou veřejností prostřednictvím článků či diskusí na internetu. Je to téma, které se týká nás všech. A to jak mladých lidí, jelikož ovlivňuje jejich sňatkovou a reprodukční budoucnost, ale i ostatních. A proto jsem se rozhodla sledovat a studovat toto téma také já ve své diplomové práci

2. Cíl práce a metodika

Diplomová práce se zabývá vnímáním a hodnotou instituce manželství a rodiny mladými lidmi. Hlavním cílem práce je zjistit, jak vnímá mladá generace manželství a rodinu a jakou hodnotu v současné společnosti rodina a manželství pro mladé lidi představuje.

Práce je složena ze dvou částí, a to teoretické části a empirického šetření. Cílem teoretické části diplomové práce je charakterizovat a definovat základní pojmy, týkající se řešené problematiky a bude vypracována na základě studia odborných materiálů, literatury a článků. První kapitola teoretické části práce bude zaměřena na pojmy rodina, manželství a jiné formy soužití, jelikož pár nemusí žít jen v manželském svazku. Další kapitola se zaměří na porodnost a rodičovství.

Propojení teoretické a empirické části práce tvoří sekundární analýza dat o rodině a manželství v České republice z Českého statistického úřadu a dále komparace již provedených výzkumů uskutečněných odbornými týmy Sociologického ústavu Akademie věd ČR ke zvolené problematice. Sekundární analýza dat je způsob práce s daty. Jedná se o další použití údajů, např. archivovaných sestav z dřívějších výzkumů, datových souborů obdržených z jiných, ale také zahraničních pracovišť atp. Sekundární analýza dat může být použita u údajů kvantitativních i kvalitativních. Je to záležitost poměrně levná, jistě levnější oproti postupu získání veškerých těchto údajů vlastními silami. Nevýhodou však je, že údaje mohou být převzata i s chybami, které zapříčinili předešlí autoři (výzkumníci) a které lze velmi těžko v pozdější době odhalit (Reichel, 2009).

Ze Sociologického ústavu Akademie věd ČR bylo vybráno celkem pět výzkumů od odborných autorů působících v rámci různých oddělení. Výzkum D. Hamplové, jehož téma je Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním, byl uskutečněn v roce 2003. Výzkum J. Klímové Chaloupkové a P. Šalamounové, jehož téma je Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě, byl uskutečněn v roce 2004. Další výzkum je taktéž od J. Klímové Chaloupkové a to na téma Diferenciace motivů svobodného mateřství: proč neprovdané matky nevstoupily před narozením svého prvního dítěte do manželství? Tento výzkum byl uskutečněn v roce 2007. Děti bez partnera nebo na psí knížku? Je výzkum od autorky D. Hamplové, uskutečněn v roce 2006. A dále výzkum A kde jsou otcové? Též od D. Hamplové z roku 2006.

Dle vypracované teoretické části práce a prostudovaných materiálů, zaměřených na sledovanou problematiku, bude dále vypracováno samotné empirické šetření. Pro jeho vypracování je možné použít kvalitativní nebo kvantitativní přístup. Tyto dva přístupy se navzájem doplňují, jelikož „*kvalitativní výzkum nám pomáhá porozumět pozorované realitě a kvantitativní výzkum testuje validitu tohoto porozumění*“ (Disman, 2002, str. 290). Výsledek jednoho přístupu je použit druhým přístupem a vědomost pak může být hromaděna a vylepšována neustále do kola. Kterákoli z těchto metod může být použita zvlášť, je tedy nezávislým zjišťujícím systémem (Disman, 2002, str. 290).

Kvantitativní výzkum používá nahodilé výběry, experimenty a silně konstruovaný sběr informací prostřednictvím dotazníků, pozorování či testů. Strukturované návrhy jsou zkoumány prostřednictvím měření, dále jsou zjištěná data analyzována statistickými postupy se záměrem je explodovat, popisovat a eventuálně testovat skutečnost názorů o vztahu monitorovaných proměnných (Hendl, 2005, str. 46). Mezi výhody kvantitativního výzkumu lze zařadit např. to, že výzkumy lze zobecnit na celé obyvatelstvo, je to přímý a poměrně rychlý sběr informací, nabízí přesné číselné informace a je vhodný při průzkumu skupin velkého počtu. Nevýhodou u tohoto výzkumu je, že „*výzkumník může opominout fenomény, protože se soustřeďuje pouze na určitou teorii a její testování a ne na rozvoj teorie či že získaná znalost může být příliš abstraktní a obecná pro přímou aplikaci v místních podmínkách*“ (Hendl, 2005, str. 49).

Oproti tomu **kvalitativní výzkum** umožňuje získat reakce, názory a postoje respondentů a také zkoumat jejich vzájemné vztahy (Strauss A., 1999, str. 10). Je prováděn v intenzivnějším a delším vztahu s terénem či situací jedince nebo skupiny jedinců. Situace bývají často normální či banální, odrážejí všednost jedinců, skupin jedinců či společnosti (Hendl, 2005, str. 51). Kvalitativní výzkum je možné provádět prostřednictvím rozhovorů či pozorování, možné je však také použití dokumentů, videokazet, knih, ale také údajů, které byly zjištěny pro zcela jiný účel, čímž mohou být například data ze sčítání lidu. Výsledkem kvalitativního výzkumu nejsou jen čísla, ale jeho součástí jsou také důležité informace zkoumané problematiky (Strauss A., 1999, str. 10). Výhodou kvalitativního výzkumu je získávání důkladného popisu a vhledu během průzkumu jedince, skupiny jedinců, fenoménu či událostí. Nabízí možnost studovat postupy a navrhnout teorie a příznivě reaguje na lokální podmínky a situace. Nevýhodou je náročné testování teorie a hypotéz a vykonávání kvantitativního odhadu (Hendl, 2005, str. 52).

Jak již bylo uvedeno výše, jednou z možností pro vypracování kvalitativního výzkumu je použití rozhovoru. Při uplatnění této techniky je vyšší míra návratnosti, ale dochází ke ztrátě anonymity, jelikož se v průběhu rozhovoru vyskytuje další osoba, kterou je tazatel. Důležitou podmínkou při provádění rozhovoru je nezájatost tazatele, který nesmí do rozhovoru vkládat svá osobní stanoviska a zájmy. Rozhovor je možné dělit dle míry formalizace jeho scénáře na nestandardizovaný, standardizovaný a polostandardizovaný rozhovor (Nový & Surynek, 2006, str. 268).

Pro zpracování empirického šetření diplomové práce bude použit kvalitativní výzkum pro splnění stanoveného cíle, jak vnímá mladá generace manželství a rodinu a jakou hodnotu pro ně představuje. Kvalitativní výzkum byl vybrán díky možnému bližšímu kontaktu s dotazovanými, což je v rámci tohoto výzkumu možné. Jako technika sběru dat bude použit polostrukturovaný rozhovor, a to z toho důvodu, že předmět výzkumu nebylo možné natolik dobře standardizovat, aby bylo užito přístupu kvantitativního, a dále proto, že je možné připravené otázky doplňovat, navazovat na ně nebo je v určitém případě vynechat, pokud je dotazovaným nepříjemné na ně odpovídat. Tato technika má jako každá jiná své výhody a nevýhody. Jako výhodou lze uvést objem úspěšných rozhovorů oproti technice dotazníku, která je používána v kvantitativní metodě výzkumu. Mezi další výhody lze zařadit jistotu konkrétní potřebné osoby, které se výzkum týká, kdežto u dotazníku je časté, že na otázky odpovídá jiný příslušník rodiny či rodina celá. V rámci rozhovoru je také jistota, že budou zodpovězeny všechny otázky nebo je možné s otázkami pracovat, kdežto u dotazníku může respondent kterékoli otázky vynechat bez odpovědi. Negativem rozhovoru je ztráta anonymity a pracnost a nákladnost této techniky sběru dat (Disman, 2002, str. 141).

Informace budou zjišťovány od párů věkové kategorie 18 – 40 let z města Příbram a okolí, a to z důvodu místa bydliště autorky práce. Jedná se o páry, které žijí buďto v nesezdaném soužití či manželském svazku a mají či nemají děti. Průběh rozhovoru bude také nahráván na diktafon, aby byl možný pozdější detailní přepis získaných informací.

Od své diplomové práce očekávám, že objasní, jak mladá generace vnímá manželství a rodinu a jakou hodnotu pro ně představuje. Současně se tomuto tématu diplomové práce chci věnovat z toho důvodu, že je to v dnešní době velmi řešené téma a je součástí již i mé věkové kategorie a také mnoho lidí z mého okolí žije v nesezdaném soužití či manželství a někteří z nich mají děti.

3. Společnost, instituce a hodnoty

Společnost je v nejšířším pojetí slova synonymum pro obyvatelstvo jako celek, lidský rod, společenskou skupinu, ke které osoba může najít společenský agregát osob obou pohlaví a různých věkových kategorií spojených v nezávislé seskupení, které si vytvořilo vlastní pravidla, které uznává, a kulturu, kterou sdílí. „*V nejužším smyslu soubor osob žijících ve skupinách, jež jsou vzájemně propojeny, na společném, vymezeném a ohraničeném teritoriu kontrolovaném politickou mocí, sdílejících základní společné hodnoty, řídících se týmiž základními normami a chovajících se podle ustálených kulturních vzorů*“ (Vodáková & Petrusek, 1996, str. 1194).

Tradiční společnost neboli podoba společenské organizace respektive společnosti, existovala již před začátkem průmyslové revoluce. Sociologie od svého začátku formuluje moderní společnost jako opak tradiční společnosti (Vodáková & Petrusek, 1996, str. 1193).

Tradiční společnost je možné charakterizovat čtyřmi způsoby:

1. **Materiální produkce tradiční společnosti** – postavena na využití přírodních forem energie (síly vody, zvířat, větru), používané pomůcky jsou především pouze jednoduchým prodloužením orgánů těla. Celkově lidé předělají pouze minimálně statky, které jim příroda nabídla. Z důvodu primitivní techniky a nízké produktivity práce je hustota obyvatel poměrně nízká. Přibližně 90 % obyvatel žije mimo město a živí se zemědělstvím (Vodáková & Petrusek, 1996, str. 1193).
2. **Mocenská struktura tradiční společnosti** – široce upozorňuje na občin s výraznými prvky rodové či sousedské samosprávy, přes mnoho typů městských států a přes feudální svazky zvýhodněných bojovníků a stavovské společnosti, až po centralizované knížectví a monarchie a velké říše vzniklé výbojem (Vodáková & Petrusek, 1996, str. 1193).
3. **Styl objasnění světa** odpovídá omezeným možnostem na kontrolu, obměnu a odhadování běhu událostí, stálost sociálního rytmu a pomalost změn. Celkové náboženské systémy nacházejí publikum jen u vzdělaných vrstev obyvatelstva. Obvykle obyvatelstvo nemá šanci ani důvod při výkladu světa přesáhnout rovinu všedních přísloví, moudrostí zdravého rozumu a náboženských představ,

zabývajících se hlavními pravidly morálky a mířených kolem významných událostí životního cyklu (Vodáková & Petrusek, 1996, str. 1193).

4. **Společensky** je tradiční společnost významně odlišována. Existuje mnoho typů výsad, stejně jako mnoho typů sociálních závislostí. Nápad o rovnosti obyvatel je brána za absurdní. Společnost je dělena do několika stavů, které si hlídají své výsady, a do množství korporací, které se pokoušejí vystupovat jako nezávislé a svrchované útvary. Hodnota jednotlivců není v první řadě hodnocena dle jejich vlastních schopností a výkonu, ale dle příslušnosti ke stavu nebo korporaci, která bývá přidělována dědičně (Vodáková & Petrusek, 1996, str. 1194).

Moderní společnost je pak odrazem výsledku výrazných změn, ke kterým došlo v oblasti ekonomiky, mocenských vztahů, společenského uspořádání, životního stylu i výkladu světa v zemích západní Evropy a Severní Ameriky od začátku novověku. Hlavní roli v těchto změnách sehrála generalizace trhu, který se stal usměřovatelem chodu nejen celé ekonomiky, ale postupně celé společnosti. V tomto pojetí je moderní společnost opakem tradiční společnosti, ve které trh je krajní institucí a její rozsah je ovlivňován mimoekonomickými souvislostmi. Typické rysy moderní společnosti jsou vytvářeny ve spojení s rozvojem průmyslové revoluce a doprovodných společenských procesů a také ve spojení rozvoje centralizace moci v rámci moderních národních států. Průmyslová revoluce přivádí do chodu doprovodné procesy, jako například rozvoj dělby práce, urbanizace, rozvoj komunikace a transportu. „*Mocenská centralizace vyřazuje až dosud autonomní mocenské subjekty (města, stavy, asociace, světské i církevní) a uvádí do chodu kontrolní mechanismy, které jsou schopny realizovat dohled nad každým jednotlivým občanem*“ (Vodáková & Petrusek, 1996, str. 1200). V úrovni stratifikační převládnutí moderní společnosti znamená, že stavovské rozdělení je nahrazeno třídním členěním. Společenské postavení občanů není dáno dle jejich příslušnosti k domácnosti určité stavovské kvality, ale je dán jejich postavením na trhu. Z důvodu průmyslové revoluce je těžiště ekonomiky přeneseno z odvětví zemědělství do sektoru průmyslové výroby. Zvyšuje se význam služeb, což je mimo jiné zapříčiněno zničením rozsáhlých domácností, všestranně zajišťujících potřeby vlastních členů v podmínkách společnosti tradiční. Jednotlivé funkce domácností se přesouvají na nově vzniklé organizace formální, které vlastní činností zajišťují chod moderní společnosti (Vodáková & Petrusek, 1996, str. 1201).

3.1. Instituce

Instituce je soubor vzorců chování a vztahů předávaný ve společnosti. Výraz instituce má velmi významů: pojmenovává rozmanité typy skupin (fixní, které jsou prvkem společnosti; nejvýznamnější), „*souhrn morálních zvyklostí a hodnot, popř. jejich kombinace se sociálními rolemi, kulturní činnosti a společenské rituály*“ (Jandourek, 2001, str. 48). Sociologie nyní nepovažuje některé komplikované jednotky za instituce (rodina, stát), jelikož uvnitř obsahují též prvky organizací a asociací, ale také i další instituce (manželství, rodičovství) (Jandourek, 2001, str. 48). Instituce zauímají ve společenské skladbě naprosto specifický status. Nepředstavují určité uskupení lidí v interakci: „*vystupují spíše jako organizující a řídicí složka určitých systémů*“ (Buriánek, 1996, str. 72). V kulturní antropologii a etnologii, sociologii je několik formulací pojmu instituce. Vzájemně se často významně odlišují, avšak shodují se v tom, že instituce mají za osu všech kultur, za jádro specificky lidského stylu řešení problémů přežití (Keller, 1997, str. 58). Jde ve skutečnosti o obecně používané způsoby vystupování, o praktiky vyhovět potřebám, a to věcným i imaginárním (např. zachování jistých svátků) (Buriánek, 1996, str. 72). Instituce představuje dané, stereotypizované, zaběhlé styly jednání obvyklé v určité kultuře či skupině. Jedná se o chování, které se očekává od všech, kteří chtějí být v dané skupině domorodci. Skupina očekávaného zastává v sociologii důležité místo. Dává možnost objasňovat pravidelnosti společenského života ne jako odněkud zvenčí nadekretovaný vztah, ale jako výsledek úkonů jednotlivých aktérů společenského dění. Kultury, skupiny a společnosti jsou schopné se řídit sami prostřednictvím jednání svých příslušníků. „*Sociologie zde vychází z banální zkušenosti, která praví, že většina lidí dělá to, co se od nich čeká. Na oplátku očekávají, že druzí se zachovají stejně. Toto respektované očekávání je základem fungování institucí i sociálních rolí*“ (Keller, 1997, str. 61).

Sociologové nezřídka považovali instituce za vůbec nejvýznamnější objekt vlastního bádání. „*Přitom přejímali funkcionální pojetí, které analyzuje jejich úlohu při zachování systému a řádu*“ (Buriánek, 1996, str. 72). Kromě státu a rodiny tedy pronikají do středu pozornosti i jiné instituce, a to například policie, církve, soudy, instituce vzdělávací (školství) a kulturní. Podmínka úplné funkčnosti a nezbytnosti instituce se nicméně může zdát jako nejistá, jelikož v případě nefunkčnosti či tísně se může konstituovat instituce

klientelismu či úplatkářství. Některé instituce se během doby ztratily (např. inkvizice) (Buriánek, 1996, str. 72). Instituce je možné považovat i jako produkt uspořádání činností, které prvotně měly samovolný či samosprávný rys (Buriánek, 1996, str. 73).

Ve velkém množství definic instituce vyčnívají nejčastěji dva druhy, které je možné pojmenovat jako funkcionální a antropologický:

- **Funkcionální přístup** – „považuje instituce za mechanismy funkční z hlediska uspokojení určité potřeby společnosti. Takto chápal instituce např. již H. Spencer. Podobně C. H. Cooley vymezuje instituce jako komplex norem ustavených společností a umožňující jí regularizovaným způsobem naplňovat její základní potřeby“ (Keller, 1997). Tento přístup je přijatelný pro popis instituce jako manželství, školství, příbuzenství apod. Těžko však ospravedlňuje sociálními potřebami existenci institucí, jako například nevěra, úplatkářství, klientelismus aj (Keller, 1997, str. 59).
- **Antropologické pojetí** – je možné ukázat na vzoru A. Gehlena, který rozvíjí pojem instituce v kontextu se svým pojetím odlehčení. Každá osoba jako člen určité kultury má k dispozici určité kulturně předávané vzorce chování, které je možné používat jako napřed připravených receptů k uspokojování vlastních potřeb. Odlehčení záleží na tom, že ho připravují o nutnost neustále opět vyhledávat a vymýšlet idální podoby úkonů pro uspokojení každé potřeby. „V Gehlenově pojetí je jakékoliv široce praktikované jednání považováno za instituci bez ohledu na to, je-li také oficiálně schvalováno a zakotveno v kodexu morálky či právním systému dané společnosti. Lidé se často věnují činnostem, které veřejně neschvalují“ (Keller, 1997, str. 59).

3.2. Instituce a organizace

Instituce je potřebné diferencovat od organizací. „Instituce totiž nemají charakter členství: člověk se pohybuje v rámci instituce školství (systému vzdělávání), přitom navštěvuje konkrétní školu (organizaci)“ (Buriánek, 1996, str. 73). Instituce reprezentují styl, jak věci vykonávat, organizace je plodem propojení lidí se záměrem provádění společné aktivity. Organizací rozumíme skutečnou, strukturovanou a omezenou formaci, vymezenou a plnou společenských vztahů (Buriánek, 1996, str. 73). Instituce může být například bankovníctví,

rodičovství, soudnictví, přátelství či příbuzenství, jelikož jsou zde více či méně stabilní vzorce jednání. Organizace má členství a příslušníky (Jandourek, 2003, str. 57). Člověk může být příslušníkem více organizací, ne však příslušníkem některé z institucí. „*Instituce je popis činnosti, který musí znát ten, kdo chce v dané kultuře koexistovat s druhými lidmi. Poznat cizí kulturu znamená zjistit, jak fungují její instituce*“ (Keller, 1997, str. 60).

3.3. Institucionalizace jednání

Bohoslužba, osvojení, demokracie, jmeniny, úřad, školství, manželství, bankovníctví, celibát, trh, stát, válčení, nevěra, půst, přátelství. Všechny tyto fakty mají něco společného. Jedná se o institucionalizované formy jednání (Keller, 1997, str. 58). Vlohy člověka institucionalizovat své jednání je jádrem kultury, jelikož institucionalizované jednání je obměnou instinktivních úkonů zvířat. Člověk se odlišuje od zvířat v takové míře, ve které se jeho instituce odlišuje od jejich pudů. „*Instituce a pudy jsou dva alternativní způsoby orientace chování v komplexní realitě*“ (Keller, 1997, str. 59).

Instituce ukazují ustavené styly úkonů, standardizované styly řešení nesnází příslušníků určité kultury či společnosti. Jelikož každá společnost narazí na podobný sled nesnází, je možné existující instituce poskládat do několika zásadních „tematických“ skupin:

- **Instituce rodiny** – mají souvislost s potřebou kulturní regulace udržení rodu, spolupráce v rámci základní skupiny i mezi nimi (instituce sňatku) (Keller, 1997, str. 60).
- **Ekonomické instituce** – kulturně usměřňují činnosti umožňující přežití v přírodním prostředí. Udávají, jak se v takové kultuře vytvářejí a jak se rozdělují prostředky potřebné k přežití nebo zabezpečují odlišnou hranici blahobytu (Keller, 1997, str. 60).
- **Politické instituce** – mají odpovědnost za potřebnou regulaci veřejného života a jeho kontrolu, a to buď veškerými příslušníky společnosti (hypotetický případ), nebo jejich částí (běžná praxe) (Keller, 1997, str. 61).
- **Náboženské instituce** – mají odpovědnost za zvláštní lidskou potřebu začlenění „*vlastní existence do kosmického řádu dění, posilují pocit ontologické jistoty*“ (Keller, 1997, str. 61).

3.4. Hodnoty

Nejzákladnější stanoviska, která udávají celý styl života a orientaci člověka ve světě, se nazývají hodnoty či hodnotové orientace (lidově žebříček hodnot). Je možné jim rozumět jako nejvyšší abstrakce konkrétních postojů (Říčan, 2007, str. 106).

Spranger (Spranger in (Říčan, 2007, str. 107)) rozlišuje typ hodnot:

- **teoretický** – zaměřen na hledání pravdy, uvažování, kritice;
- **ekonomický** – měří vše praktičností a užitečností;
- **estetický** – nejvyšší hodnotu nalézá ve formě a harmonii;
- **sociální** – je lidumil, člověk nesobecký, láska je pouhou správnou formou vztahu lidí;
- **politický** – nejvýše hodnotí moc, v jakémkoli zaměstnání hledá vliv, soutěž, možnost lidi ovládat;
- **náboženský** – nejvyšší hodnotu nalézá v jednotě, směřuje k absolutním hodnotám (Říčan, 2007, str. 107).

Odlišnost mezi prostým silným zájmem a hodnotou je v tom, že *„hodnota je přijímána jako norma, má normativní aspekt. Člověk, který je výrazně hodnotově orientován určitým směrem, považuje za rozumné, dobré a koneckonců mravné pro všechny lidi, aby byli orientováni podobně. Jeho hodnotová orientace zároveň určuje jeho morálku“* (Říčan, 2007, str. 107) .

Každý den se několikrát rozhodujeme: co vykonáme, co nevykonáme, povíme a nepovíme a dle výsledků vlastního rozhodnutí činíme. Rozhodnutí předchází pokaždé hodnocení. Hodnotíme smysl věci, o které přemýšlíme. Hodnocení není pokaždé absolutní, ale spojujeme ho se souvislostí jiných událostí a věcí (samo o sobě není podstatné prádlo vyprat, avšak je to podstatnější, než ho vyžehlit a ještě méně podstatné je ho zašít – pokud je vypáraný šev problémem pro jeho nošení; poté je nejpodstatnější prádlo zašít, méně podstatné ho vyprat a nejméně podstatné ho vyžehlit; v takové situaci je důležitější prádlo zašité proti prádlu vypranému a vyžehlenému, avšak v jiné situaci může naše hodnocení celé situace skončit jinak). Jak je očividné, hodnocení je osobním jednáním, ve kterém připojujeme věcem hodnoty v souvislosti pozitivní – negativní (*„v našem případě např.*

zašité prádlo +++, *vyprané prádlo ++*, *vyžehlené prádlo +*“ (Novotná, 2010, str. 18)) v konkrétním případě (pokud nastane změna celé situace a budeme se muset rozhodnout, zda nakrmit dítě, nebo začít prádlo, skončí hodnota zašitého prádla naprosto jinak: např. *„nakrmené miminko + a zašité prádlo –“* (Novotná, 2010, str. 19)). Klasifikací sdělujeme dle T. Parsonse osobní představy o žádoucím stavu (*„důležité je mít nakrmené miminko a o stav nakrmeného miminka svým jednáním na základě svého rozhodnutí usilujeme“* (Novotná, 2010, str. 19)) a stavu nežádoucím (*není důležité mít zašité prádlo a o stav nezašitého prádla svým jednáním na základě svého rozhodnutí usilujeme“* (Novotná, 2010, str. 19)).

V průběhu hodnocení si tvoříme soustavy hodnot, které dáváme do struktury:

- **vertikálně** (*„míra důležitosti věci je větší či menší; na pomyslné vertikální ose znázorněno „nahore“ a „dole“ hodnotovou hierarchií, tzn., že věc má vysoký či nízký hodnotový status“* (Novotná, 2010, str. 19)) v předešlém příkladu – vyžehlené, vyprané a zašité prádlo (Novotná, 2010, str. 19).
- **horizontálně** (*„soubory věcí, kterým dáváme stejný význam, které jsou pro nás stejně důležité“* (Novotná, 2010, str. 19)) v předešlém příkladu – soubor věcí zaměřeným na miminko a soubor věcí zaměřených na prádlo (Novotná, 2010, str. 19).

Soustavy hodnot jsou utříděné do jejich sítě vztahů, a v dané síti se hodnotově orientujeme a dále vybíráme vlastní hodnotové preference (Novotná, 2010, str. 19). Existuje také koncepce absolutní, tzv. *„autotelické, hodnoty; ta vychází objektivně z věci samé a pracuje se s ní např. v estetice“* (Novotná, 2010, str. 20). O množstevní vyjádření hodnoty se snaží na základě teorie užitku nebo mezního užitku, spotřebitele ekonomie vyjádřením hodnoty věci. *„Kolektivy sdílejí soubory hodnot, různou měrou a po různý čas. Hodnotové soustavy charakterizují odlišné kultury rozmanitých sociálních útvarů a aktivit obecně“* (Novotná, 2010, str. 20). Člověk vstupuje do společenské skupiny s vlastní soustavou hodnot, hodnotovou orientací, ze které vycházejí jeho potřeby. *„V interakci hodnotových soustav členů skupiny a pod vlivem hodnotových soustav prezentovaných v jejím externím prostředí se vytváří skupinová hodnotová soustava, skupinová hodnotová orientace a skupinové hodnotové preference. Ty jsou zpětně ovlivňovány saturací či deprivací potřeb“* (Novotná, 2010, str. 20).

3.5. Manželství jako instituce

Manželství je zpravidla akceptovaný, uzákoněný sexuální vztah mezi dvěma a více partnery různého pohlaví, od kterého se očekává, že v budoucnu bude východiskem pro rodinu. Manželství může být založeno na různých formách:

- jedné ženy a jednoho muže – **monogamie**,
- jednoho muže a alespoň dvou žen – **polygamie**,
- jedné ženy a více mužů – **polyandrie** (Maříková, 1996, str. 590).

Je možné uvést i další typy manželství a to dle:

- výběru partnera,
- interní organizace vztahů v manželství,
- účasti partnerů na moci ve společnosti (patriarchát, matriarchát),
- dědění jména, majetku (patrilinárta, matrilinárta),
- kde nový pár zakládá domácnost (patrilokalita, matrilokalita) (Maříková, 1996, str. 590).

Můžeme uvést také výjimečné typy manželství, a to např. mezi dvěma ženami, jedná se tedy o uzákonění lesbického vztahu, „*může ale jít o zástupné převzetí role muže a otce v rodině v případě nedostatku mužských aktérů, což je řešení určitého sociálního problému, které volí některé pří. národy*“ (Maříková, 1996, str. 590). Tak zvané duchovní či posmrtné manželství je sociálním obrazným vyjádřením skutečného manželství. „*Jde buď o pomyslné spojení s fiktivní bytostí nebo mrtvou osobou, nebo o partnerský vztah prostý sexuality, akcentující duševní spojení, souhrn. I taková manželství jsou postavena na určitém slibu, závazku, chápaném jako oboustranný akt*“ (Maříková, 1996, str. 590).

Hodnota manželství má vliv i na hodnotu vztahů k potomkům i potomků navzájem a potomků k rodičům. Manželství lze chápat též jako neustálé vzájemné přizpůsobení partnerů, kteří si zvykají na nové role (převážně role rodičů a poté i prarodičů). Musejí se též vyrovnat s všedními stereotypními úkoly i mezními životními událostmi. Manželství je zvláštní intimní vztah, který se pěstuje tím, že dozraje k méně či více permanentní

soudržnosti. V takovémto případě sjednocuje rodinu, a vytváří šťastnou rodinu. Jestliže dojde k narušení manželské soudržnosti, dochází obvykle ke krizi celé rodiny a rozpadne se nikoli jen manželství¹, ale také celá rodina (Maříková, 1996, str. 590).

„Zvláštní oblastí je sociologické zkoumání konsekvencí rodinného práva předpisujícího elementární manželská práva a povinnosti. Patří k nim zejména vzájemný monopol nad sexuálním životem a legalita otcovství a mateřství“ (Maříková, 1996, str. 591). Obvykle má manžel právo na služby týkající se domácnosti od manželky, ta zas na finanční služby od manžela, popřípadě na zajištění vlastního živobytí. Také často obdrží společné právo nakládat s majetkem, mají povinnost nést následky ztrát týkajících se majetku a vybudovat majetkovou základnu pro potomky. *„Ve všech těchto oblastech vznikají různé sociální tlaky, potřeba vyrovnat se s různými sociálními situacemi spojenými se společenským očekáváním plnění manželských práv a povinností“* (Maříková, 1996, str. 591).

Středem pozornosti demografů a sociologů je začátek, ale i průběh celého manželství a též i jeho ukončení. Vdovství je zkoumáno z pohledu postavení a prestiže dle předešlého manželství, tak z pohledu šance uzavření nového manželství. Možnost rozvodu, který v křesťanských státech prorazil v moderní době, je rozuměn jako východisko manželských problémů a krizí. Opakující se svatby vypovídají o tom, že manželství jako skutečně pociťovaný rodinný stav má nepřetržitě výraznou individuální a sociální hodnotu, ačkoli moderní společnost uzákonila i tzv. nesezdané soužití (Maříková, 1996, str. 591). Manželství je pro většinu Čechů stále velmi důležité. Studie prokazují, že většina nejmladší generace považuje manželství za nejvhodnější způsob rodinného života. Přestože nelze předpokládat, že by svatby odložené v 90. letech do pozdějšího věku způsobily návrat k v minulosti výrazné míře sňatečnosti, je možné předpokládat, že významný podíl žen a mužů této generace alespoň jednou do manželství vstoupí. Prognóza nelze zaručit, avšak stále ještě existují odhady, že manželství bude částí životní zkušenosti pro více než 60 %, možná i 80 % současné mladé generace (Možný, 2008, str. 262).

¹ V rámci manželství dojde obvykle k vytvoření úplně nové domácnosti, která představuje ekonomickou jednotku, která vyžaduje společné hospodaření. *„Někdy přerůstá ve výdělečnou jednotku, kde je důležitá dělba pracovních rolí manželů. Ale i v běžné rodině je dělba manželských rolí nezbytná a většinou všestranně zajišťuje koordinovaný chod této primární společenské skupiny, zahrnující především péči o děti (odpovědnost za ně), ale často i péči o staré a nemocné příbuzné“* (Maříková, 1996, str. 590). Nynější manželství je typické hlavně osobní a samostatnou volbou partnera, která je obvykle podnícena citovým vztahem, láskou. Moc rodičů na takovouto volbu, jejich rozhodující úloha jsou systematicky vyloučeny, přestože existují též jako jiné sociální regulativy a bariéry. Nepřetržitě se ukazují sklony mířit volbu k tomu, co je společensky blízké a podobné (Maříková, 1996, str. 590).

Manželství² není nepochybně zárukou větší harmonie, natož intenzivnější lásky (avšak ji nevylučuje), může ale být „jistou pojistkou příliš ukvapených konců. Což zas není tak málo!“ (Šmolka, 2004, str. 36).

3.5.1. Sňatek

Sňatek je ceremoniál, který konstituuje manželství a má výrazný vliv na právní status obou manželů. Nyní české právo zrovnoprávnilo náboženský a občanský sňatek (Možný, 2008, str. 294). Uzákonění klasického manželství se provede obvykle sňatkem, který nemusí být pokaždé doprovázen zvláštními obřady, které sňatku předcházejí (zasnoubení) nebo jej provázejí (svatba). Potvrzují tím manželství jako společenskou vážnost a nastiňují též jeho budoucí ekonomický a společenský status. „*Manželé se stávají příbuznými na nepokrevním základě a každý z nich získává další příbuzné, kteří patřili původně k partnerovi. Naplní-li se společenský smysl manželství založením rodiny, zůstává manželství jedním z jejích nosných vztahů*“ (Maříková, 1996, str. 590). Ještě v 18. století byl v České republice sňatek zvláště propracovaných obřadem, který slučujícím se jednotlivcům i rodinám pomáhal osvojit si veškerá hlediska této výrazné změny – vztahové, psychologické i ekonomické (Matoušek, 1993, str. 53). Oproti dávným verzím rituálu svatby jsou ty dnešní o něco odlišné. Nyní se partneri vybírají sami, ceremoniální námulvy prakticky neprobíhají, spousta párů očekává dítě již v období svatby. Právní postavení ženy a muže je stejné. Za zrod manželství mají odpovědnost pouze snoubenci a svatba je možná i bez svolení rodičů. Finanční podpora mladých snoubenců ze strany starší generace je i nyní nutná, jen se o tom nemluví, a to ani o věnu či ženichovo majetku. Rozdávají se snoubencům svatební dary, při kterých někdy probíhá náznak soutěživosti mezi rodinami snoubenců. Družba neexistuje. Potvrzení sňatku dává reprezentant obce, tedy poslanec. Nejčastěji se dodržují tradice jako například házení rýže či papírových konfet na snoubence (Matoušek, 1993, str. 54). V koncepci svatby se ukáže orientace hodnot rodin. Potenciální rozpor vztahující se k pojetí svatby může představovat budoucí vážnější konflikty. Nově vzniklá rodina aspiruje o svou rozhodovací nezávislost. Celý proces svatby je důsledkem toho, zda se to novomanželům povedlo (Matoušek, 1993, str. 55).

² „Kulturním historickým základem manželství našeho typu je jednak římské právo rodinné a jednak pozdější křesťanská manželská doktrína, přísně preferující monogamické manželství a střežící jeho nerozlučitelnost. V jejím rámci je manželství považováno za svazek posvátný, stvrzovaný Bohem. Někteří sociologové poukazují na to, že vzory monogamického manželství, typické pro Evropu i Ameriku, se šířily později s procesem industrializace a byly přejímány i zcela jinak tradičně orientovanými zeměmi, jako např. Čínou“ (Maříková, 1996, str. 590).

3.5.2. Sňatkový trh

Pojem sňatkový trh je zajisté jen obrazným vyjádřením. Poukazuje na fakt, že v každé společnosti je společenské místo, ve kterém se lidé potkávají, navzájem se ohodnocují a rozhodují se. Každý příslušník společnosti, který o sňatku³ přemýšlí, si tímto místem v určitém období života projde, je jím sociálně vyjádřen; ale také ti, kteří o sňatku nepřemýšlí, obdrží též nové pojmenování. Některé osoby se na tento trh po určité době vrátí a to obvykle po ovdovění či rozvodu (Možný, 2008, str. 117). Nesezdaná soužití, tedy fakt, že tato soužití již nejsou společensky znevážena, sňatkový trh nenarušují, jen ho tvoří méně přehledným. Ve společnosti jsou pořád místa, ve kterých se lidé potkají a dochází k vyjednávacím tanečkům. *Zdá se, že slovo „namlouvání“ vychází z oběhu, ale činnost, kterou označuje, je vytrvalá jako lidský rod; bez něho by ostatně nebyl možný. Je to činnost náročná a komplikovaná, vkládáme do ní často ze sebe to nejlepší“* (Možný, 2008, str. 118). Některé prvky však prošly změnou. Vklady do této hry jsou nižší a mohou být i bezcenné. Původně totiž namlouvání muselo počítat s tím, že vznikající pár se hledá pro rodičovství (Možný, 2008, str. 118).

Rodičovství však nebylo efektem plánování, ale ještě v nedávných dobách osudovým a prostým dopadem života v páru: bezpečná antikoncepce je lehce dosažitelná a běžná teprve v první generaci. Po celá léta tvorba páru znamenala tvorbu páru pro rodičovství, a rodičovství je do konce života (Možný, 2008, str. 118).

Sňatkový trh lze porovnat s trhem pracovním a sledovat některé rozdíly. Hlavní rozdíl je v tom, že se vdávají a žení také ti, kteří se o to nesnaží: poradci ohledně manželství tvrdí, že se jedná o trh, na kterém nadměrná snaha během hledání spíše škodí. Jako na jakémkoli trhu se zbožím však zájemci dává výhodu to, pokud dá najevo, že pro něj koupě není nutná, možná koupí, možná ne. Jako druhý základní rozdíl se uvádí, že věk účastníků má na sňatkovém trhu výraznou funkci. Zájem je směřován do docela těsného věkového intervalu a po dosažení věku mimo tento interval, šance zájemce slábnou. *„Reálné rozložení šancí s věkem je ale rodově specifické a intervenuje do něho výrazně několik dalších sociálních proměnných; u mužů je to tradičně jejich socioekonomický status (SES)“* (Možný, 2008, str. 122).

³ Dřívější Československo spadalo mezi země s nejvyšší sňatečností na světě. Jen 5,4 % mužů se nikdy neoženilo a 3,7 % žen neprovdalo. *„Nejen daně a bytová politika jednoznačně zvýhodňovaly legalizované svazky. Žít mimo manželství vyžadovalo značnou osobní statečnost a bylo i finančně náročné“* (Šmolka, 2004, str. 35).

Věk také ovlivňuje stupeň pochybnosti svých hodnot a to jak poskytujících, tak u protějšku hledaných. Čím jsou lidé starší, tím jednodušeji je možné na nich poznat, co mohou skutečně poskytnout: mnoho z toho, co poskytuje mladý člověk jako budoucí možnost, starší člověk je to už možný poskytnout nyní, nebo také vůbec. „*Jakožto kupci umějí oba zúčastnění naopak lépe ocenit skutečnou hodnotu nabídky partnera; zkušenost získaná s věkem jim umožní lépe rozeznat reálnost i hodnotu nabízených aktiv*“ (Možný, 2008, str. 122). Zdlouhavé rozhodování a výběr je na trhu sňatkovém také rozumnější než na trhu pracovním, jelikož v profesi jsou výlohy na přechod na jinou pozici nižší: odejít od vytvořené rodiny kvůli založení jiné a lepší (možná lepší) je samozřejmě nákladnější, nežli změna pracovní pozice v budování kariéry (Možný, 2008, str. 122).

3.5.3. Zánik manželství

Rozvod je soudní anulace manželství⁴; „*v českém právním řádu do roku 1921 “rozvod od stolu a lože“ nezakládal u katolíků možnost rozvedených vstoupit do dalšího manželství, k tomu byla třeba rozluka*“ (Možný, 2008, str. 294). V České republice je nyní pouhým právním způsobem ukončení manželství za života manželů rozvod. „*Goode uvádí jako další způsoby ukončení anebo dlouhodobého přerušení (dočasného ukončení)*“ (Možný, 2008, str. 206):

- jeden z partnerů odejde od rodiny,
- situaci, kdy lidé spolu stále bydlí, avšak citově se nepodporují a hovoří spolu jen o nejnnutnějších věcech,
- jeden z partnerů je uvězněn na delší dobu, či odjel do ciziny, emigroval nebo bojuje v armádě,
- oslabení či zánik jedné z důležitých funkcí manželství pro citovou, fyzickou či duševní patologii některého z partnerů (Možný, 2008, str. 206).

⁴ Práce Garryho Beckera a jeho kolegů popisují, že hlavní pozornost při uzavírání manželství je zaměřena na rozdělení rolí. „*Pokud (a nakolik) se v něm uplatňují racionální rozhodovací procesy orientované k maximalizaci prospěchu, hledáme při směně to, co nám chybí, a nabízíme to, co zase partner může potřebovat*“ (Možný, 2008, str. 122). Jako o partnerovi o něm spekulujeme v tom případě, když poskytuje to, co my požadujeme. Smlouva se podepíše, získají-li obě osoby co nemají, nepodepíše se v případě, že by získali pouze to, čím disponují sami. Z toho vyplývá, že pokud ženy budou na sňatkovém trhu nabízet obdobné návrhy jako muži – tedy výdělečnou činnost, ne však tu pečovatelskou a reprodukci, počet svateb se bude snižovat, jestliže nepoklesne racionalita mužů. Manželství, která vzniknou, budou křehká, jelikož muži nebudou mít dostatek toho, co požadovali (a ženy, také rozumně vzato, se nebudou tolik snažit o zachování manželství) (Možný, 2008, str. 122).

K tomuto Goodeho výčtu lze dodat ukončení manželství změněné na rodičovské manželství. To se vytvoří, pokud manželé udržují s dětmi domácnost a manželství se společnou odpovědností za výchovu dětí, přestože manželské funkce již vymizely nebo jsou velmi oslabeny (Možný, 2008, str. 206).

3.5.4. Příčiny rozvodů

Manželství není mrtvé a ještě po dlouhou dobu nebude. Co ale nelze zavrhnout je jeho narůstající vratkost. Třicet až padesát procent manželství se během několika let po uzavření rozpadá – nejčastěji po čtyřech letech od svatby. Co je však důvodem? S výjimkou toho, že je to možné, což je hlavně dopad změny důležitosti ve společnosti, je i spousta důvodů, za které si partneři mohou sami. Je například dokázáno, že manželství osob, jejichž rodiče jsou rozvedení, jsou méně stabilní. Rizikem je také příliš brzký sňatek. (Důvodem je obvykle neočekávaná gravidita). Příčinou je také to, když jeden z páru odkládá narození dítěte či ho celkově zavrhuje (Jandourek, 2003, str. 119). „*Majetkové rozdíly, dlouhé předmanželské soužití a vstup do manželství s předpokladem toho, že je jen „na zkoušku“, pevnosti manželského soužití nepomáhají. Důsledky rozvodu, psychické, sociální i ekonomické, zasahují všechny zúčastněné, tedy manžele i děti, ale nejvíce jsou postiženy děti a žena*“ (Jandourek, 2003, str. 119). Jelikož častěji muž zajišťuje finance pro rodinu a ty se mezi manžely člení na půl, pro ženu představuje rozvod oslabení finanční situace. Obvykle též žena má soudem přidělené děti a v častých případech je náročné získat od muže alimony na jejich výchovu. Žena má též náročnější situaci při hledání nového partnera, jelikož často je muž starší než žena, tudíž z toho pohledu je výběr omezený. Avšak je možnost volby mezi též rozvedenými muži, kteří se ale také často rozvádějí z důvodu již nové partnerky (Jandourek, 2003, str. 120).

Nejčastěji monitorované prediktory rozvodu:

- **Socioekonomický status** – „*bývá dále operacionalizován nejčastěji ve třech proměnných: vzdělání, povolání a příjem*“ (Možný, 2008, str. 222). Klíčovým a politicky velmi choulostivým hlediskem těchto analýz vlivu socioekonomického stavu na rozvodovost je a byla zvyšující se zaměstnanost žen. Americké studie odhalují, že existuje určitý kontext mezi zaměstnaností žen a tíhnutí manželství⁵ k rozvodu. „*Reagovala na to teorie anticipativního chování, která předpokládá, že se tu zaměňuje příčina a následek: ženy, které začnou uvažovat o rozvodu, si*

nejprve najdou místo, aby měly pro rozvod⁵ lepší ekonomické východisko. Pak se zaměstnané pochopitelně více rozvádějí“ (Možný, 2008, str. 222).

- **Věk vstupu do manželství** – manželství uzavřené před dovršením 19 let věku je nejvlivnějším prediktorem neprosperujícího manželství. Glick a Spanier uvádějí, že dívky, které se vdají do 17 let, ukončí manželství dvakrát častěji než dívky, které se vdají v 18 či 19 letech, a třikrát častěji než ty, které se manželství uzavírají mezi 20 a 24 rokem věku. *„Za tímto evidentním prediktorem se ovšem skrývá celá řada dalších činitelů, jež s ním souvisejí anebo jsou za ním skryty“ (Možný, 2008, str. 224).* Empirické výzkumy ukazují, že 50 % manželství⁶, do kterých vstupují těhotné ženy mladší 18 let, jsou rozváděna do 5 let (Možný, 2008, str. 224).
- **Rasa a etnikum** – působení etnických a rasových odlišností je tématem nespočetných výzkumů především v USA. *„Byla tu opakovaně dokázána vyšší rozvodovost Afroameričanů. Při kontrole ostatních proměnných, zejména vzdělání, příjmu a povolání, se však ukázalo, že rozdíl v rozvodovosti černých a bílých zmizel anebo téměř zmizel“ (Možný, 2008, str. 225).*
- **Děti** – stará moudrost tvrdí, že manželství udržují pospolu děti. Studie to téměř schvalují. Má to platnost především v tom smyslu, že manželství bez dětí jsou lehčeji rozváděna. Též manželství s více jak třemi dětmi jsou příznačně méně rozváděna. *„Za touto skutečností jsou však už skryty některé další faktory (delší doba od sňatku; ortodoxní katolické rodiny, které se nerozvádějí, mají také více dětí; od počátku prorodinné zaměření větších rodin aj.) (Možný, 2008, str. 226).*

⁵ Množství rozvodů samozřejmě není možné považovat za ukazatel nespokojenosti s manželstvím. Za jedno tyto statistiky neobsahují rozšířené situace, kdy páry spolu nebydlí, ale oficiálně nejsou rozvedeni. Také spolu mnoho lidí žije dále, přestože nejsou v manželství spokojeni. Někteří z toho důvodu, že věří v posvátnost manželství, jiní proto, že mají strach z citových a ekonomických potíží, které by po rozvodu nastaly, někteří kvůli dětem. Důvodů, proč rozvodovost roste, je mnoho a mají souvislost s širokými společenskými změnami. Až na nějaké skupiny osob, které jsou finančně zajištěni, již nyní manželství není spojeno s tradicí svěřit majetek jedné generace druhé. Také zvyšující se svoboda žen oslabuje úlohu manželství z pohledu nutného finančního partnerství. V případě rozvodu mohou lidé snáze vybudovat novou domácnost sami pro sebe, než dříve. Zvyšující se výskyt rozvodů nemusí znamenat nadměrnou nespokojenost se samotným manželstvím, jen pouze rostoucí požadavek o získání kvalitního a smysluplného vztahu (Giddens, 1997, str. 164).

⁶ Manželství také může být označeno za neplatné (nulitní) od samotného začátku - je jedním z nejstarších způsobů ukončení manželství (Možný, 2008, str. 207). *„Všechny právní úpravy zániku manželství se pohybují mezi dvěma póly: na jedné straně stojí zákoníky, které jednou uzavřené manželství považují v principu za nezrušitelné, na druhé straně pak takové právní úpravy, které považují rozhod manželů za věc soukromé dohody mezi nimi a vyžadují jen registraci zániku manželství“ (Možný, 2008, str. 207).* Mezi těmito póly existuje spousta legislativ, které chápou manželství za zrušitelné, avšak pouze za jistých podmínek. O tom, zda tyto podmínky nastaly, rozhodne soud, který jako jediný může manželství ukončit (Možný, 2008, str. 207).

- **Doba trvání manželství** – třetí až pátý rok manželství jsou nejčastějším obdobím rozvodů. Poté se pravděpodobnost rozvodu snižuje, avšak dalším nejčastějším obdobím pro rozvod je desátý až dvanáctý rok manželství. *„Je to pro rozvod takové „poslední zvonění“ – pak už platí, že čím déle manželství trvá, tím pravděpodobněji bude trvat déle“* (Možný, 2008, str. 226).
- **Venkov – město** – městské obyvatelstvo má větší rozvodovost oproti obyvatelstvu na venkově a to na všech místech (Možný, 2008, str. 226)
- **Náboženství** – na celém světě víra manželů působí na pevnost jejich manželství. *„Katolíci se rozvádějí méně než protestanti a ti méně než bezvěrci. Nejpevnější jsou manželství ortodoxních Židů. Smíšená manželství nejsou tak stabilní jako manželství nábožensky homogenní“* (Možný, 2008, str. 226).
- **Dědičnost rozvodovosti** – děti rozvedených rodičů se v dospělosti častěji sami rozvádějí oproti dětem nerozvedených rodičů. Výrazný vliv má též věk, ve kterém se rodiče rozvedli a též pohlaví dítěte (Možný, 2008, str. 226).
- **Pořadí manželství** – *„opakované manželství je shledáváno vesměs o něco málo náchylnějším k rozvodu než manželství první, a čím vyšší pořadí zavřeného manželství, tím silnější je tato tendence* (Možný, 2008, str. 227).

3.5.5. Opakované manželství

Zvyšující se četnost rozvodů u mladých párů neznamená, že je tento rozvod od manželství odradí, naopak velmi často se o manželství pokoušejí znovu. Někteří v podobě nesezdaného soužití, jiný v opakovaném manželství (Možný, 2008, str. 227).

Opakované manželství je velmi rozdílné od prvního manželství nevěsty či ženicha. Má větší tendenci k rozvodu: ti co s rozvodem mají svou praxi, jakoby se ho nebáli. Opakovaná svatba probíhá obvykle ne moc dlouho po rozvodu, což se vyskytuje častěji u mužů. *„Ženy jsou opatrnější – a mají také ztíženou pozici tím, že pro rozvedené muže se do poměrně vysokého věku na sňatkovém trhu objevují stále nové ročníky potenciálních svobodných partnerek, kdežto pro ženu je možnost vybrat si mladšího partnera omezenější“* (Možný, 2008, str. 227).

Přestože mají opakovaná manželství oproti prvním sňatkům větší náchylnost k rozvodům, páry je často nazývají za úspěšnější. Spokojenost je především se sexem a vztahem v páru, vztah dětí a rodičů v opakovaném manželství je složitější (Možný, 2008, str. 227).

4. Rodina v současné společnosti

Za obvyklou podobu soužití dvou osob různého pohlaví se ve společnosti považuje rodina. Je to společné soužití lidí svázaných příbuzenstvím a zahrnující alespoň rodiče a děti (Jandourek, 2003, str. 115). Neboli skupina osob, kdy členové jsou spojeni pokrevním poutem, manželstvím či adopcí a tato skupina tvoří ekonomickou jednotku, jejíž dospělí jedinci mají zodpovědnost za výchovu potomků (Giddens, 1997, str. 552). Veškeré ostatní znaky jsou sociokulturní podmínkou – jednotné bydlení, společná výroba a spotřeba statků a podobně (Jandourek, 2003, str. 115). „*Ve všech známých společnostech existuje nějaká forma rodiny, ale charakter rodinných vztahů je velmi variabilní*“ (Giddens, 1997, str. 552). Rodina⁷ je prostředím, ve kterém si osoby naléhavě musejí k sobě navzájem budovat vztahy, a je nutné, aby společně komunikovali. Vše, co vykonávají a říkají, má komunikační důvod. I absence jednání je jednání (Matoušek, 1993, str. 66). Rodina každému členovi dává možnost, aby v ní nacházel podporu, ztotožňoval se s ní, současně mu poskytuje volnost k tomu, aby si vytvářel a zachovával svou subjektivní rozdílnost. „*Život v rodině se pohybuje mezi pólem sdílení a pólem chráněného soukromí*“ (Matoušek, 1993, str. 71).

„*Přes všechny krize ale rodina zůstává stále důležitým prostředím, kde jedinec prochází prvními fázemi socializace, kde se mu dostává podpory a prožívá intimitu, kterou mu jiné instituce nemohou poskytnout*“ (Jandourek, 2003, str. 116). Rodina znamená k sobě vzájemně patřit, ovlivňovat se, zajímat se o sebe, působit na sebe, soucítit spolu, bát se jeden o druhého (Schaefferová, 1975, str. 17). Rodina ztělesňuje výchovnou kontrolu. Má velkou odpovědnost za výchovu dětí, které jako následující generace ovlivní nejen tu svou, ale i tu další (Schaefferová, 1975, str. 116). V jistém smyslu by rodina měla být společností vzájemného obdivu. Jednotliví členové rodiny mají potřebu se vzájemně chválit, udělovat si komplimenty, připomínat si věci, které milují a obdivují. Děti mají potřebu být chváleni, když vše dělají, jak nejlépe umí (Schaefferová, 1975, str. 140).

⁷ Rodina si tvoří určité sestavy aliance (podsystemy) pro určité záměry. Členové spolupracují pro to, aby činily relevantní rozhodnutí (např. rodiče), aby sdíleli pohlavní styk (manželé), aby vytvářeli kolektivní zájem (např. děti a otec), aby se podpořili ve svých sexuálních rolích (např. dcera a matka), aby se definovali jako jedno pokolení oproti jiným. Každá osoba má svou pozici v několika těchto podsystemech rodiny. Postupováním z pozice v jednom podsystemu do jiné pozice v jiném podsystemu získává jedinec pocit individuality, specifčnosti a rozdílnosti (Matoušek, 1993, str. 71).

Rodiče, kteří své děti nikdy za nic nepochválí, ale naopak požadují lepší výsledky, nepřichystají svým dětem hezké dětství, ba naopak, mohou mít pocit, že nikdy nikomu nedovedou udělat radost (Schaefferová, 1975, str. 140). „*Rodina je „středisko“ formování mezilidských vztahů. Rodina je místem, kde by se měl člověk od útlého věku učit hlubokému pochopení toho, že lidé jsou významní, důležití, že život má hodnotu a smysl*“ (Schaefferová, 1975, str. 45).

Jelikož příbuzenské a rodinné vztahy představují důležitou složku života lidí, váže se k životu v rodině celá škála citových prožitků. „*Rodinné vztahy mezi manželi, mezi rodiči a dětmi, mezi sourozenci i mezi vzdálenými příbuznými bývají mnohdy láskyplné a uspokojující; stejně dobře však mohou být také zdrojem obrovského napětí, přivádět lidi k zoufalství nebo je naplňovat značnou úzkostí a pocitem viny*“ (Giddens, 1997, str. 174). Tato druhá strana rodinného života s sebou nese výrazné starosti a nepodobá se vysněným obrázkům, které je možné vidět v reklamách v televizích či jinde v médiích. Rodina může být i zdrojem útisku: rozepře a rozpory mohou zapříčinit rozvody a existuje také kontext mezi vztahy v rodině a vznikem mentálních poruch. Nejkatastrofálnější následky s sebou nese pohlavní zneužívání dětí či týrání (Giddens, 1997, str. 174).

4.1. Typy rodin

V různých společnostech se setkáváme s druhem rodiny, která je antropology a sociology nazývána jako rodina nukleární⁸. Jedná se o rodinu, která sestává z dvou dospělých manželů a jejich vlastních nebo adoptovaných dětí a všichni žijí ve společné domácnosti. Tento typ rodiny byl ve většině tradičních společností zapojen do širokých příbuzenských vztahů (Giddens, 1997, str. 156). Nukleární rodina městského typu ale v realitě nežije v takové separaci, jak by se mohlo jevit. Neustále existuje spojení alespoň s prarodiči, kteří někdy při vychovávání potomků zastávají významnou roli, jelikož rodiče při zaměstnání nemohou pokaždé plnit veškeré potřeby, které jsou od nich žádány. Také bývá mezi rodiči a prarodiči obvykle významná finanční podpora (Jandourek, 2003, str. 116).

⁸ Mnoho lidí si myslí, že takto žije většina rodin, je tomu však naopak. Odhaduje se, že v naší společnosti nukleární rodiny zastávají 30 % rodin a jen 20 % všech domácností. Zbytek, tedy většinu, představují lidé, kteří žijí sami či pouze s dítětem bez partnera, „*nebo příslušníci tří či čtyř generací v různých – z hlediska nukleární rodiny nekompletních – konstelacích*“ (Matoušek, 1993, str. 38).

Jestliže žijí vyjma rodičů a jejich dětí v jedné domácnosti i jiný blízcí příbuzní, jedná se o rodinu rozšířenou. Těmito blízkými příbuznými jsou například prarodiče, sestry a bratři se svými partnery či tety a synovci (Giddens, 1997, str. 156).

Další typy rodin:

- **rodina měšťanská** – významné a dominantní postavení otce. Jeho moc je stavěna na základě práva dědit a postavení úspěšného obchodníka. Mluví se o tomto typu rodiny jako o utlačování a sklíčenosti zbytku rodiny,
- **rodina neúplná** – v této rodině je snížený počet jejích členů z důvodu úmrtí jednoho nebo obou rodičů či úplné původní absence muže,
- **rodina nevlastní** – minimálně jeden z rodičů má potomky z jiného manželství, kteří nyní bydlí v jeho novém domově se současnou ženou (Jandourek, 2001, str. 207).
- **Rodina matrifokální** – rodina, která se koncentruje kolem matky – typ tradiční rodiny židů a Afroameričanů,
- **rodina orientační** – rodina, v níž se osoba narodila a vyrůstala,
- **rodina patriarchální** – rodina v níž hlavní slovo má muž a v čele stojí ten nejstarší, otec,
- **rodina prokreační** – rodina, v níž daná osoba má a vychovává své potomky (Možný, 2008, str. 294).

4.2. Hlavní funkce rodiny

Ačkoli existují odlišnosti v postoji autorů k funkcím rodiny, jsou přijímány čtyři základní funkce:

- a) **reprodukční funkce** rodiny zůstává pro existenci rodiny jedním z nejčastějších a nejvhodnějších argumentů
- b) **materiální funkce** byla klíčovým prvkem spíše dříve. V minulosti byla rodina brána jako nezávisle hospodařící jednotka, ve které byly činnosti rozděleny. V dnešní době v případě materiálního nezabezpečení rodiny existuje kvalitní systém sociální pomoci.

- c) **výchovná funkce** – zabezpečuje vzdělávání, primární orientaci ve světě, kulturní znalosti a zapojení se do společnosti
- d) **emocionální funkce** je dočista nenahraditelná. Není podstatný počet členů rodiny či věk, ale nezbytnost podpory, podílet se na společných zážitcích, minulosti, potřeba duševní pohody, jistoty a patřičnosti. To nám všechno dává rodina (Výrost & Slaměník, 1998, str. 305).

4.3. Rodinné hodnoty

Ti, kdo přijímají rostoucí pestrost jako vysvobození od omezujících konvencí, mají v mnohém pravdu. Žena nebo muž nyní mohou žít svobodní, aniž by byli označováni jako staré panny či staří mládenci. Párům, které žijí v jedné domácnosti bez úředního požehnání, v dnešní době nehrozí, že by se jim přátelé žijící v manželství stranili. Také dvojice v homosexuálním vztahu dnes mohou žít v jedné domácnosti a vychovávat děti, aniž by se museli potýkat s odporem jako v minulosti (Giddens, 1997, str. 181).

Zdá se tedy, že nyní stojíme na rozcestí. Bude v budoucnu pokračovat rozpad dlouhodobých partnerství a manželství? Bude emocionální a sexuální oblast neustále spojena s násilím a hořkostí? Nikdo z nás to nyní nemůže na sto procent říci. „*Sociologická analýza manželství a rodiny však napovídá, že své problémy nevyřešíme obrácením se k minulosti. Měli bychom spojit individuální svobodu v osobním životě, které si dnes tolik ceníme, s potřebou vytvářet pevné a trvalé svazky s druhými lidmi*“ (Giddens, 1997, str. 181).

4.4. Rodičovství

Ve fázi časné dospělosti musí člověk za běžných okolností provést čtyři souhrnné vývojové povinnosti. A to povolání (výběr povolání a pracovní kariéry), volba partnera (volba partnera do života), partnerství (vytvoření partnerského vztahu) a rodičovství (založení rodiny a výchova potomků) (Karsten, 2006, str. 117). Způsob soužití a míra sňatečnosti nejsou významné pro reprodukci obyvatelstva a charakter společenských vztahů, jak by mohlo mnohdy připadat. Co je opravdu podstatné, je rodičovství. Až dítě změní společensky výrazně charakter života páru a diferencuje ho od charakteru života

jednotlivce, více nežli zda má pár společné soužití potvrzené svatbou či ne (Možný, 2008, str. 264).

I za těch nejideálnějších podmínek je role rodičů vše, jen ne lehká. Rodiče učí v té nejnáročnější škole na světě, škole na tvorbu lidí. Jsou sborem učitelů, ředitelem, třídním učitelem a také školníkem a na všechny tyto role jsou jen dva. Je od nich očekáváno, že budou specialisti na všechny předměty, které jsou v kontextu se životem a živobytím. V této škole nejsou žádné prázdniny, svátky, povýšení ani možnost zvýšení platu. Rodiče musejí být k dispozici 24 hodin denně a 365 dní v roce, a to alespoň 18 let pro každé dítě, které mají. Je to nejnáročnější práce na světě, ve které pokud mají rodiče uspět, musejí mít dostatek trpělivosti, odpovědnosti, lásky, rozumu, moudrosti, humoru a znalostí. Současně je to možnost pro nejradostnější a nejděčnější zkušenost, tedy úspěšně vést jedinečnou a novou bytost (Satir, 1994, str. 190).⁹

Z párů nyní vznikají rodiče rozmanitými způsoby. Ještě několik desítek let zpět bylo obvyklé organizovat svatbu, pokud bylo v očekávání dítě. Žena, která byla neprovdaná, byla odvržena a odsunuta na okraj společnosti. Nyní již v případě těhotenství není nutné pořádat svatbu. Počet párů, které spolu žijí mimo manželství a mají dítě, roste „(v roce 2000 v Německu asi 624 tisíc), stejně jako počet matek samovychovatelek (v roce 2000 v Německu asi 1,52 milionu) a otců samovychovatelů (308 tisíc)“ (Karsten, 2006, str. 122). Jeví se, že tuto změnu mají na svědomí spíše ženy než muži. Průzkumy ukázaly, že muži zastávají tradiční pravidla rodinného života, tedy že muži jsou ti, kdo chce svatbu, a dítě či další dítě chtějí také spíše muži než jejich partnerky minimálně ve stádiu rané dospělosti. Ženy si přejí dítě až po dovršení třiceti let, zajisté mimo jiné dle vědomí toho, že šance porodit dítě má své biologické hodiny (Karsten, 2006, str. 122).

⁹ V průběhu výchovy je nutné počítat s hojným výskytem omylů a pokusů. Rodiče se vše učí za pochodu. „Předběžná příprava samozřejmě pomůže. Kurzy rodičovství a semináře, kde se provádí hraní rolí a jiná experimentální cvičení, jsou také docela užitečná. Obzvláště hraní rolí pomáhá k tomu, aby si uvědomili význam volby a výběru“ (Satir, 1994, str. 191). Neexistují přesné postupy pro výchovu dětí, ale jen návody, které je nutné upravovat pro každé dítě a každého rodiče. Nejlépe, jak se nachystat na rodičovství, je vytvořit v sobě smysl pro humor, upřímnost, otevřenost novým věcem a sebeuvědomění. Pokud lidé zakládají rodinu v době, kdy sami ještě nedozráli, je rodičovství riskantnější a složitější – je možné, ale náročnější. Zároveň to může být též velká zábava. Kdo je vlastně dokonalý? (Satir, 1994, str. 192) Asi většina osob chce své děti vychovávat jinak, než byli sami vychováni. „Často slyšíme: „Já budu své děti určitě vychovávat jinak, než jsem byla vychovávána já“ (Satir, 1994, str. 194). Může to znamenat mnohé. Více důvěrnosti, přisrpnosti či pracovitosti či naopak od všeho méně (Satir, 1994, str. 194).

4.4.1. Změny způsobené rodičovstvím

Narození dítěte žádá od dvojice tu největší přizpůsobivost. Aby rodiče vyhověli veškerým potřebám dítěte, musejí podstoupit spoustu změn, které se týkají času a šance být spolu. Lidé, kteří docílili ve vztahu zdravé vyrovnanosti, si s takovýmto přizpůsobením lépe poradí. Pro rodiče, kteří vyrovnanosti nedosáhli, bude vše těžší a projevit se to může i citovým či fyzickým stresem (Satir, 1994, str. 197).

Různí specialisté na rodinu považují období přechodu k rodičovství za náročné období života. V tomto období jsou totiž muži i ženy zvláště intenzivně ponoukáni k tomu, aby se připravili na změny a vytvářeli plány pro ovládání nových situací. Toto napětí kromě toho jinak působí na ženy a jinak na muže. „*V poslední době však stále více badatelů chápe přechod k rodičovství jako šanci pro další vývoj, která může mladému dospělému poskytnout závažné a hodnotné zkušenosti a vývojové impulzy – jestliže úspěšně vyřeší vývojové úkoly, které ho čekají*“ (Karsten, 2006, str. 123). Pro ženy není jednoduché splnění svého přání mít dítě, pokud nechtějí obětovat své pracovní místo. „*Nakolik je pravda, že žijeme v „pedofobní společnosti“, si uvědomíme, jak jsou matky, které chtějí zůstat alespoň částečně zaměstnané, odkázány samy na sebe v otázce zajištění dostatečné péče o své malé děti. Jesle téměř nenajdete a školky svým počtem zdaleka nedostačují potřebám. Mateřství navíc znemožňuje úspěšnou pracovní kariéru*“ (Karsten, 2006, str. 132). Spousta žen, a to jak na Západě, tak na Východě, nejsou s konečnou platností proti tomu mít dítě, pouze to odsouvají na co nejpozději; naplňují své přání mít dítě později, avšak v lepších finančních a osobních podmínkách. Je nutné také podotknout, že existují ženy, které si vytvářejí kariéru a přesto se na poslední chvíli rozhodnou mít dítě na důkaz své ženskosti (Karsten, 2006, str. 132).

4.4.2. Rozdíly v postojích k dítěti

Je dokázáno, že kvalitní partnerství napomůže oběma osobám, nastávající matce i otci, v zařizování po nich nově požadovaných věcech. Žena, jejíž protějšek se aktivně účastní jejího těhotenství a účastní se příprav k porodu a rodičovství, má lepší průběh celého těhotenství a vytváří si vřelý vztah ke svému ještě nenarozenému dítěti. Smutek a nejistotu zas přináší své ženě muž, který se účastní těhotenství pasivně bez jakéhokoli zájmu. Tyto ženy pak prožívají nevolnosti a pocity zvracení a též záporně reagují na průběh svého těhotenství a příchod dítěte. Pochopitelně i budoucí otcové mají z uspokojivého vztahu

svůj prospěch. „Cox se svými spolupracovníky v roce 1985 zjistil, že mladí otcové reagují na své děti v kojeneckém věku citlivěji, vnímavěji a vůbec pozitivněji, jestliže se svou partnerkou během jejího těhotenství udržovali příjemný, uspokojivý vztah“ (Karsten, 2006, str. 123). Bylo však také prokázáno, že ženy, které během svého těhotenství byli s manželem spokojeni, mají rok od porodu vytvořený ke svému potomkovi pevný vztah (Karsten, 2006, str. 123).

Během prvního roka rodičovství často probíhá to, co specialisté nazývají „*plíživá eroze partnerského vztahu*“ (Karsten, 2006, str. 124). Dítě potřebuje veškerou pozornost matky, tudíž se muž cítí opomíjený a žena se cítí nespokojeně, jelikož postrádá jeho podporu a pomoc. „*První rodičovské zkušenosti přinášejí nesoulad a konflikty i do vztahů „emancipovaných“ dvojic, opouštějících tradiční pohledy a postoje*“ (Karsten, 2006, str. 124). Muži, kteří krátce po porodu svým ženám značně pomáhají, jim později přesto rádi veškerou odpovědnost a náročnou péči o dítě přenechají. Často si za to ženy mohou samy, a to v případě, že poukazují svému muži, že on povinnosti ohledně dítěte zvládá na hranici. Muži se však v mnoha případech rádi obejdou bez každodenní výpomoci s dítětem, jelikož jsou unavení po náročném dni v práci či zastávají názor, že pečovat o kojence je hlavně práce ženy (Karsten, 2006, str. 124).¹⁰

4.4.3. Otec či matka samoživitelka

To že muž či žena vychovává své dítě sama, není v dnešní době nic mimořádného ani trvalého – svobodné matky či otcové se mnohdy později vdají či ožení a rozvedené matky či otcové zas najdou nového partnera. Jedná-li se o sociální stav a stupeň vzdělání, patří ženy samoživitelky mnohdy do vrstvy střední oproti ženám vdaným. Svobodné matky mají obvykle nadprůměrné vzdělání, totéž však nelze říci o svobodných otcích. Matky svobodné docílejí časem lepších pracovních pozic a lepších platů oproti vdaným matkám. Důvodem je hlavně to, že nemají důvod kvůli své rodině a partnerovi pozastavit svou pracovní činnost (Karsten, 2006, str. 137).

¹⁰ A znovu jsou to ženy, které silněji a dříve vnímají záporné změny v partnerství. Souvislost může být v tom, že mají větší odpovědnost se starostí o dítě a domácnost. Musejí být více či méně svolné k pozastavení na neurčitou dobu své kariéry a zřít se na uspokojení vlastních potřeb. Ženy jsou též peněžně závislé na partnerovi a smířit se s tím, že činnost ženy v domácnosti má na hodnotovém žebříčku tu nejnižší pozici. „*Sociologové a socioložky (např. Beck-Gernsheim, 1988) říkají, že se mladé matky nakonec ocitají v jakémsi „vakuu uznání“ a jen těžko si bez pomoci zvenčí dokážou udržet pozitivní pocit vlastní hodnoty*“ (Karsten, 2006, str. 124). V rámci rodinné pedagogiky je možné poradit, aby partneři v tuto dobu spolu často mluvili, řešili dané starosti a pokusili se domluvit se na nových postupech spolupráce. To se těžko dokáže, pokud mezi partnery krouží záporné pocity a navzájem se obviňují (Karsten, 2006, str. 124).

Celkově jsou však matky samoživitelky často ve slabé finanční situaci. Jen 1/3 z těchto žen¹¹ získává pravidelně od otce dítěte výživné, 40 % žen nemá vůbec práci, 34 % má práci na hlavní pracovní poměr a ostatní na zkrácený úvazek. Matky samoživitelky se s takovou zátěží (rodinou a prací) dokážou vyrovnat lépe oproti ženám vdaným, což lze vysvětlit tím, že mají lépe uspořádanou a menší domácnost a netíží je navíc péče o manžela. Lze říci, že také muži se s takovou zátěží dokážou řádně vyrovnat (Karsten, 2006, str. 137).

4.4.4. „Kojenecký šok“ mladých matek

Většina žen a mužů touží po tom, mít dvě či více dětí. Výzkumy dokazují, že existuje norma dvou dětí přijetí této normy páry. „*Ale jak často zůstane při jediném dítěti! Matky totiž nezřídka zažívají cosi jako „kojenecký šok“*“ (Karsten, 2006, str. 132). Myslí si, že se o své dítě nezvládnou řádně postarat a vybudovat si k němu kladný vztah (především když otec bývá mimo domov, a sám se o dítě nepostarává). A často tak ženy zcela ze svého přání mít dítě upustí a zaměří se na sebeuplatnění ve vztahu s partnerem a v zaměstnání (Karsten, 2006, str. 132).

4.4.5. „Noví otcové“

Již po dvacet let můžeme slyšet o tak zvaných „nových otcích“, který po boku stojí svým partnerkám a vystupují jako rovnovážní zajišťovatelé dětí. Skutečnost je ale zcela odlišná. Můžeme sice říci, že se u mužů změnil postoj k výchově dětí a na pracích potřebných k udržení domácnosti. „*Několik výzkumných projektů identifikovalo v náhodně vybraném vzorku mužů 10 % až 20 % takových, kteří to přinejmenším tvrdí. Teoretická změna postoje se však zatím v praxi projevila jen v omezené míře*“ (Karsten, 2006, str. 125). I současné ženy s „novými muži“ zastávají převážnou většinu prací v domácnosti, jako například vaření, praní, úklid, nákupy (Karsten, 2006, str. 125).

¹¹ Antikoncepce umožňuje ženě se rozhodnout, jestli, kdy a kolik bude mít dětí. Je to pro civilizaci převratný význam. „*Spolu s tím, jak přestávalo být rodičovství přirozeným údělem, opravdu účinně regulovatelným pouze infanticidou, celibátem či dobrovolnou pohlavní abstinencí, ozřejmila se jeho sociální podmíněnost: zviditelnilo se zakotvení rodičovství ve společnosti – od její ekonomie po její správu, politiku a vědění*“ (Možný, 2008, str. 148). Změny v postoji k rodičovství a příležitost ho plánovat i potlačit se promítly i do společenského makroprostoru – do rodiny. Obyvatelstvo se slabou porodností je jiné i tím, že se postupně mění jeho věkové složení (Možný, 2008, str. 149)

„Nový otcové“ se s dětmi zabývají opravdu častěji, avšak zpravidla jen co se týče her a uskutečnění společných plánů. Většina aktivit potřebných pro zajištění dětí zůstává stále na ženách. „*Na matkách spočívají v průměru nejméně tři čtvrtiny úkolů spojených s péčí o dítě, zatímco na „nové otce“ jich zbývá v nejlepším případě čtvrtina, nezávisle na tom, kolik je v rodině dětí*“ (Karsten, 2006, str. 125).

4.4.6. Přechod k rodičovství

Nejpodstatnější změnou v rodinných etapách je přechod k rodičovství. Je to současně pravděpodobně nejpodstatnější změna v lidském životě, a fakt, že rozhodnutí je či by mohlo být jen na lidech, není pro ně jednodušší, ba naopak. Alice Rossinová uvádí čtyři významné znaky přechodu k rodičovství:

1. Jedná se o přechod, ke kterému dochází pod vydatným kulturním napětím, které ovlivňuje převážně ženu. Společenský status ženy je dle historie úzce spojen s mateřstvím. „*I poté, co společnosti našeho kulturního okruhu vesměs legalizovali umělé přerušování těhotenství, těhotná žena, která se pro přerušování rozhoduje, je pod nátlakem kultury, která se tradičně dívá odmítavě na odmítání mateřství*“ (Možný, 2008, str. 151). U církevně opíraných křesťanů je to tíha smrtelného hříchu. Po celý život se žena bez dítěte bude potýkat s ne vždy od každého z okolí vyřčenou otázkou po povaze své situace: „*nechce, nebo nemůže mít děti? Anebo chce a mohla by, ale nikdo nechce mít dítě s ní*“ (Možný, 2008, str. 151)?
2. Přechod, ke kterému dochází i mimovolně. Potomek může být počat – a především první potomek často bývá neplánovaný. Téměř po celé období 2. poloviny 20. století bývala v českých rodinách více jak každá druhá nevěsta těhotná. „*Byl to výraz změny vzorce zakládání rodiny*“ (Možný, 2008, str. 151).
3. Přechod k rodičovství je neodvolatelný. Oproti volbě studia, zaměstnání i partnera, korekce jednou udělaného rozhodnutí zde neexistuje: dítě není možné vzít zpět či ho vyměnit za jiné. „*Nenechme se mýlit nově vytvořenou možností bránit početí dítěte a legální možnosti již započaté těhotenství do určité doby od početí uměle přerušit*“ (Možný, 2008, str. 152). Tato varianta je opravdu v systému světa současné civilizace, dle kterého vše je možné odřeknout. Sotva se však dítě narodí, člověk se stane nepochybně rodičem, a je to platné i pro otcovství, přestože muž se jednodušeji nemusí k rodičovství hlásit (Možný, 2008, str. 152).

4. Jedná se o zlomový přechod. Na jiné změny v životě je možné se nějakým způsobem připravit. Narození potomka však není pomalý přechod – dítě, které do této doby nežilo, tu najednou je. Těhotenství sice nachystá matku na mateřství fyziologicky, ale nikdy ne společensky: *„je naopak obdobím představ a iluzí o miminku, které se narodí. Zejména matky prvního dítěte často po jeho narození zažívají šok, a mentální nestabilita v raném mateřství, v těžším průběhu označována jako laktační psychóza, není způsobena jen hormonálně, ale i sociálně“* (Možný, 2008, str. 153). Období, kdy měla žena možnost se na mateřství připravit dle praxe, jak se rodily její sourozenci, jak se chovali a co vyžadovali od svého okolí jako kojenci a batolata, jsou pryč. V pokolení převažující jedináčky se mladá žena s těmito věcmi setká málokdy (Možný, 2008, str. 154).

4.5. Porodnost

Porodnost vyjadřuje počet zrozených na jeden tisíc obyvatel daného obyvatelstva. Aby se obyvatelstvo samo doplňovalo bez přistěhovalectví, je zapotřební zhruba 2,1 dítěte na matku. Některá obyvatelstva, mezi něž patří i Česká republika, nedocílí ani tohoto nulového růstu obyvatel (Jandourek, 2003, str. 196).

„Hodnotové výzkumy mladší generace zatím ukazují spíše tradiční hodnotové motivace při vytváření párů. Nejvyšší hodnota u ideálního životního partner je jak pro muže, tak pro ženy dobrý vztah k dětem. Následuje „smysl pro rodinný život“, „zodpovědnost a poctivost“ a „dobré vychování“ a „tolerantnost“. Tyto hodnoty jsou na prvních místech nejčastějších voleb jak u mužů, tak u žen“ (Možný, 2008, str. 264). Vývoj porodnosti však naznačuje možnou změnu těchto stanovisek a předpokladů; nalézt partnera s těmito vlastnostmi je nejspíš stále obtížnější (Možný, 2008, str. 265). Odlišnosti mezi plány rodičovství u žen a mužů, stejně jako rostoucí procento žen, které mají dítě jako neprovdané matky, poukazuje na to, že výrazným důvodem snížení porodnosti v České republice je snižující se zájem o rodičovství u mužů. *„Otcovství, jak známo, se obtížněji eviduje. Ačkoli s jistotou víme, že kde je dítě, musel být i otec, neboť přinejmenším k jeho početí jsou zapotřebí dva, spolehlivě zjišťujeme vždycky pouze matku“* (Možný, 2008, str. 266).

Okolnosti ovlivňující porodnost:

- **Demografické okolnosti** – doloženým faktorem, který má vliv na snížení porodnosti je věk ženy, v období, kdy zplodí prvního potomka. Vyšší věk matky při prvním dítěti vede k poklesu počtu dětí v dané rodině, avšak nemá vliv na celkovou porodnost. Množství druhých a dalších dětí je způsoben psychologickými a socioekonomickými faktory (Farková, 2009, str. 65).
- **Populační klima** – množství potomků v rodinách je ovlivněn změnami populačního klimatu. *„Jestliže ve společnostech existuje výraznější orientace na tržní princip, pak za předpokladu zaměřenosti mužské role na trh a produkci/výkon (svět práce je svět muže) dochází k poklesu porodnosti“* (Farková, 2009, str. 66).
- **Vzdělání ženy** – vysokoškolsky vzdělané ženy častěji nemají děti oproti jiným skupinám žen. Těž mají nižší průměrný počet potomků. Jako vysvětlení se uvádí fakt, že tato skupina žen často zastává zodpovědnější pozice a je pro ně náročné spojovat práci a výchovu dítěte. V dřívější době bylo běžné, že ženy do dvou let po střední škole vstupovaly do manželství, v současné době stále více žen pokračuje na vysokou školu. Získání titulu pro ně znamená lepší uplatnění (Farková, 2009, str. 66).
- **Tradiční role** – *„tradiční genderové chápání role u žen vyvolává konflikt mezi pracovními povinnostmi a rolovým postavením ženy v rodině. U některého typu žen vede k poklesu porodnosti“* (Farková, 2009, str. 66).
- **Ekonomické okolnosti** – ženy přemýšlí nad tím, jak se sníží životní úroveň rodiny v kontextu s uspokojením požadavků, které jsou pro rodinu či pár již zvyklostí. Pravděpodobně bude mít tato okolnost výrazně osobní charakter (Farková, 2009, str. 67).
- **Kulturní okolnosti** – změny důležitosti, náboženství, přístupů, ale také výchova (Farková, 2009, str. 67).

4.5.1. Porodnost v generaci rodičů

Ještě v pokolení rodičů současných mladých lidí existovala v naší republice pro vytvoření rodiny určité pořadí kroků: *„seznámení se, sexuální styk s kolísající a – trval-li vztah děle – postupně klesající mírou antikoncepce, nesezdané soužití tam, kde to dovolila bytová tíseň,*

početí dítěte (často úplně či víceméně mimovolně) – a když pár zjistil, že čeká dítě, vesměs následoval sňatek“ (Možný, 2008, str. 263). Tradiční vize, že když žena otěhotní, musí následovat sňatek, byla velmi silná. Více jak 90 % dětí se narodilo v manželství, celých 50 % prvních dětí se ale narodila do osmi měsíců po svatbě, počata byla tedy ještě před svatbou¹². Jelikož při nespolehlivé a nelehce dosažitelné antikoncepci docházelo k početí velmi brzy, velmi mladá manželství byla běžná (Možný, 2008, str. 263).

4.5.2. Děti v nesezdaných soužitích

Významnou změnou porodnosti je vysoký nárůst podílu potomků narozených mimo manželství. *„O tom, jak výrazně pro-rodinné klima v sedmdesátých letech panovalo, svědčí i nízký podíl dětí narozených mimo manželství. V letech 1974 a 1975, na vrcholu vlny zvýšené porodnosti, se jen 4,4 procenta dětí narodilo neprovdaným ženám. Byla to patrně historicky nejnižší míra ilegitimity dosažená kdy na českém území.“* (Možný, 2008, str. 269). Nic nepoukazuje na to, že by se dále v budoucnosti měla opakovat. Od 80. let minulého století počet dětí, které se narodily mimo manželství, roste, *„mezi lety 1989 a 2002 se jejich podíl na počtu narozených dětí ztrojnásobil, od roku 1975 vzrostl pětkrát. V roce 2005 se už celá třetina ze všech dětí narodila neprovdaným matkám“* (Možný, 2008, str. 270).

Též počet dětí, které se narodí mimo manželství má souvislost se společenským postavením matky. Podíl těchto dětí není ani věkově pravidelný. Jsou to, obvykle děti matek, které nedosáhly ani dvaceti let věku – téměř 60 % těchto matek jsou dětmi z nemanželských soužití, zatímco matek mezi 25 až 30 lety je méně než 14 %. Děti z nemanželských soužití nejsou pouze dětmi matek neprovdaných. Každé čtvrté takovéto dítě se narodí matce, která už vdaná byla, především té rozvedené. Tudiž také v ČR 40 % z dětí, které se narodí mimo manželství, není prvním dítětem své matky (Možný, 2008, str. 270).

¹²*„Nesezdané soužití bylo chápáno vesměs jako „manželství na zkoušku“. Nebylo ničím neobvyklým, na počátku osmdesátých let minulého století už před sňatkem spolu bydlela asi třetina snoubenců“* (Možný, 2008, str. 263). Průměrně nesezdané soužití trvalo kolem jednoho roku a vedlo obvykle ke svatbě. Bylo častější ve větších městech než na malých venkovech. Pořadí kroků k vybudování rodiny a povaha nesezdaného soužití se od začátku 90. let začíná měnit. Požadavek potvrdit narození dítěte svatbou slábně: počet těhotných nevěst se snížil za uplynulých deset let o více jak 50 %. Nesezdané soužití je veřejností přijímáno – ve výzkumech si 75 % tázaných z obyvatel ve věku 18 – 65 let myslí, že je moudré, aby páry, které chtějí vstoupit do manželství, společně nejdříve bydleli, a 80 % mladých lidí do 30 let si myslí, že je v pořádku, když spolu páry bydlí, přestože manželství neplánují (Možný, 2008, str. 263).

Ženy a muži jsou také nyní pod novým společenským tlakem. „*Zdá se, že u žen k tradičnímu tikání biologických hodin přibýlo vědomí sociálního tlaku k mateřství. I na ně samozřejmě působí mediální prezentace těhotenství slavných a nemohou přeslechnout výroky ženských celebrit od Lucie Bílé po Aňu Geislerovou o jedinečných hodnotách mateřství*“ (Možný, 2008, str. 273). Když si otevřenou například Hospodářské noviny a přečtou si žebříček nejprosperujících podnikatelek roku a uvidí, že na hlavních místech mezinárodních společností s miliardovými obraty či celosvětových právnických kanceláří s nesrovnatelným vlivem jsou matky ne s jedním, ale tří a více dětí, musejí zapochybovat o tom, že by pracovní úspěch byl potlačován mateřstvím. „*Feministický diskurs o tom, jak mateřství brání ženám v kariéře, byl od počátku ideologicky zatížen převzetím mužské perspektivy, totiž že na čem v životě záleží, je kariéra či profesní uplatnění*“ (Možný, 2008, str. 274)

5. Jiné formy partnerských soužití a singles

Páry společně nemusejí žít pouze ve svazku manželském. Ti, kteří nechtějí žít v této instituci, mají na výběr z jiných forem soužití. Mezi tyto formy patří především nesezdané soužití, singles, homosexuální páry a z dřívějších podob se jedná například o komuny či kohabítace.

5.1. Nesezdané soužití

Jedná se o soužití páru (převážně heterosexuálních) bez náboženského nebo občanského sňatku. V tomto soužití je očekáváno společné bydlení, sex a do určité míry společné hospodaření (Možný, 2008, str. 292). Nesezdané soužití má spoustu forem a není jednoduché ho zahrnout do nějaké kategorie. Může se jednat o nesezdané soužití jako o dočasnou věc, ale také o soužití na delší dobu, do něhož se rodí potomci a které je jinou alternativou než manželství. Jelikož nelze určit, zda dané nesezdané soužití ustane v manželství či nikoliv, nelze ani přesně říci, že nesezdané soužití je předstupněm manželství nebo dlouhodobým nesezdaným soužitím (Chaloupková, 2010, str. 120). Zároveň nesezdané soužití dává možnost souvislejší a méně stresující přizpůsobení společnému životu, jelikož se nepovažuje za konečné a existuje neustále možnost volby. Tato volba nicméně může znamenat pochybnost a může zapříčinit nespokojenost ve vztahu

(Chaloupková, 2010, str. 118). Lidé, kteří dávají přednost nesezdanému soužití, bývají dle Vágnerové méně konzervativní a manželství pro ně tolik neznamena. Zároveň existuje stanovisko, že nesezdané soužití je spíše než ověřování vztahu fenomén, který se vytváří na základě faktorů. Těmito faktory může být například předešlá zkušenost, ale hlavně příležitost společné domácnosti, možnost užívat si společně volný čas (Chaloupková, 2010, str. 118).

Od začátku 90. let dochází ke změně sledu kroků k založení rodiny. Rozšiřuje se nikoli jen soužití „na zkoušku“ před volbou manželství, ale také se v posledních letech nesezdané soužití stává i možností volby oproti manželství. Nesezdané soužití¹³ může být také volbou pro vyčkávání na otěhotnění, které v případě kladného výsledku obvykle po narození potomka končí svatbou. Prakticky celkově je veřejností přijato nesezdané soužití jako krok před manželstvím (Chaloupková, 2010, str. 117).

5.2. Homosexuální páry

Mnoho homosexuálních žen a mužů dnes žije v dlouhodobých vztazích a v některých státech mohou také uzavřít registrované partnerství, ačkoli se ještě nejedná o plnoprávné sňatky. Jelikož nesnášenlivé názory ohledně homosexuality pomalu mizejí, dávají soudy svolení ke svěření dítěte do výchovy matce, která žije v homosexuálním vztahu. „*Techniky umělého oplodnění navíc umožňují, aby se homosexuálně orientované ženy staly matkami bez jakéhokoli heterosexuálního styku*“ (Giddens, 1997, str. 180).

Ve Velké Británii nyní téměř ve všech rodinách homosexuálních rodičů tvoří rodičovský pár dvě ženy. V některých městech v Americe se na přelomu 60. a 70. let snažili sociální agentury umístit chlapce v dospívajícím věku homosexuálně orientované do výchovy homosexuálně orientovaných dvojic mužů. Kvůli záporným odezvám veřejnosti museli být však tyto praktiky ukončeny (Giddens, 1997, str. 180).

¹³ Přesto je dle Možného možné očekávat, že manželský život bude složkou životní praxe pro více než 60 %, možná i 80 % současné mladé generace. Dle Pikáلكové a Hamplové je nesezdané soužití v ČR spíše dočasným obdobím před vstupem do manželství, nejde o nahrazení klasického úředního manželství. Dle nich není však možné v této době stanovit diferenci mezi dlouhodobým nesezdaným soužitím a dočasným nesezdaným soužitím před vstupem do manželství, jelikož nelze říci, která z těchto nesezdaných soužití se v budoucnu opravdu stane manželstvím (Chaloupková, 2010, str. 118). Bologne dává do spojitosti četnost nesezdaných soužití hlavně se změnou lidského myšlení a rytmem života. Lidé kvůli faktorům, jako např. obměna sídla bydlení, opětovné střídání profese, otálení s myšlenkou budoucnosti. Chtějí prožívat přítomnost a nezabývat se budoucností, ze které mají určitým způsobem obavu. „*Nerozlučitelné manželství na věčné časy dle něho zůstává ideálem, ale současně i pozůstatkem minulosti*“ (Chaloupková, 2010, str. 117).

5.3. Dřívější podoby jiných forem soužití

5.3.1. Komuny

Již po dlouhou dobu existují lidé, kteří neschvalují instituci rodiny. V 19. století měl velký počet myslitelů pocit, že by měl být život v rodině vyměněn za nějakou podobu komuny. Některé z nich také ve skutečnosti existují. Jako nejznámější je komunita, která vznikla v polovině 19. století v Nové Anglii (USA) a nazývá se Oneida. Všechny ženy byly manželky všech mužů a společně byli všichni považováni za rodiče všech dětí. Po prvotních potížích se tento typ komunity rozrostl na 300 osob a k rozpadu došlo přibližně po třiceti letech. „*Od té doby se objevila na mnoha místech západního světa včetně Velké Británie celá řada jiných komun. Velmi rozmanité formy vznikaly zejména v 60. letech 20. století; často byly založeny na sexuální volnosti a kolektivní odpovědnosti za výchovu dětí. Malý počet těchto komun existuje dodnes*“ (Giddens, 1997, str. 178).

5.3.1.1. Kibucy

Nejvýznamnějším typem života v komuně byly především izraelské kibucy. Jednalo se o komunity jedinců a rodin, kteří spolupracovali na výchově dětí. Původně pracovala většina kibuců jako agrární družstva, kdežto dnes se zaměřují i na průmysl. V dnešní době je kibuců možné v Izraeli nalézt přibližně 240, kdežto příslušníků je více jak sto tisíc. Rozsah jednotlivých kibuců je různý, a to od padesáti do dvou tisíc členů. „*Každý z nich funguje jako jediná samostatná domácnost a za výchovu odpovídá celá komunita, nejen jejich rodiče. Někde žijí děti odděleně v „dětských domech“ a s rodinami tráví pouze víkendy*“ (Giddens, 1997, str. 178). Původní účel kibuců byl nekompromisní: vlastnictví společného majetku a skupinová výchova dětí měly ochránit všechny členy před soutěživou a individualistickou povahou života v moderních společnostech. Přesto, že tyto ideály nebyly zapomenuty, s časem se velké množství kibuců rozhodlo, pro konzervativnější život. Například děti nyní více přespávají v domácnostech svých rodičů a „dětské domy“ jsou dnes brány spíše jako rozšířené školky či jesle (Giddens, 1997, str. 179).

5.3.2. Kohabitace

Kohabitací nazýváme situaci, kdy partneři spolu žijí v sexuálním vztahu, ale nejsou manželi. V mnoha zemích na západě se v posledních letech počet takových dvojic zvyšuje.

Tato podoba svazku dvou lidí je velice rozšířená mezi studenty. Dle průzkumů provedených ve Spojených státech mezi studenty lze říci, že každý čtvrtý student během studia má společnou domácnost se sexuálním partnerem (Giddens, 1997, str. 179).

Kohabitanace, nesezdané soužití či konkubinát znamená v principu totéž – společné žití ženy a muže mimo manželství. Konkubinát se objevuje hlavně ve společnostech, kde lidé dodržují monogamii, tedy je nemožné uzavřít manželství s dalším partnerem či uzavřít jiný místo původního, především v místech, kde není možné manželství ukončit rozvodem. Důvod, proč lidé vstupují do konkubinátu je i „*zvětšující se časová prodleva mezi schopností a potřebou sexuálního života a reálnou možností vstoupit do plného profesního a rodinného života (např. studentů)*“ (Jandourek, 2003, str. 118).

Pro mladé páry je kohabitanace jakýmsi experimentem před manželstvím. Nejedná se o plán, ale jednoduše to vyplývá ze samotného vztahu. Milenci tráví společně stále více času v bytě jednoho či druhého z nich, až si nakonec zařídí domácnost společnou. Mladí lidé, kteří takto žijí společně, obvykle mají v plánu se v budoucnu provdat či oženit (ne pokaždé za nynějšího partnera). Většina těchto párů má oddělené finance. Kohabitanace má v některých zemích v Evropě již dlouhou tradici, a to především na venkově, kde bývala legitimní záležitostí. Jedná se například o severní Evropu, kde i v současné době má nejčastější výskyt. „*Nejde však o pouhé pokračování dřívějších praktik, protože v roce 1900 kohoabitovalo například ve Švédsku jen jedno procento dvojic a dnes jich je asi 40 procent. Podobně jako v jiných evropských zemích i ve Švédsku většina těchto dvojic po určité době anebo v souvislosti s (očekáváním) narozením dětí nakonec vstupuje do manželství*“ (Giddens, 1997, str. 179).

5.4. Singles

Výraz singles pojmenovává osoby, které nechtějí uzavírat manželství, jelikož jim život v soukromí vyhovuje. Stimulem je hlavně větší šance zaměřit se na svou kariéru, koníčky a možnost užívat si více sexuálních vztahů. Na druhou stranu tento způsob života přináší stavy samoty a izolace. Blízké osoby, které do manželství vstoupili, na osoby singles vytváří nátlak, aby manželství zvolili i oni. Lidé, kteří zastávají celibát, se nadobro vzdávají sexuálního partnerského života. Celibátem nazýváme omezení manželství a sexuální aktivity pro příslušníky duchovního stavu určitých křesťanských církví (Jandourek, 2003, str. 119). Život dnešních

singlů má několik specifických znaků. V první řadě ho majorita singlů bere ne jako definitivní, avšak jen jako určitou fázi života. Ta se však stále protahuje a protahuje, až se stává definitivní. Vlastní příjmy jim umožňují mít vlastní domácnost, někdy své příjmy spojují v heterosexuálním páru, ve společné domácnosti (např. společná domácnost dvou žen) či společný podnájem bytu pro více postadolescentů, bez či se sexuálním vztahem. Jelikož se na konci 20. století objevila v západních společnostech tato nová společenská skupina, poskytuje sociologie dvě objasnění. „*Jednak je poukazováno na to, že globální ekonomika pozdně moderního věku vyžaduje flexibilní pracovní sílu, schopnou se stěhovat za prací, zvládnout období bez zaměstnání při hledání nové práce a na pracovním místě schopnou dostát nárokům na neplánované služební cesty, nárazové zatížení s dlouhými přesčasy a dalšími, rodinný život devastujícími charakteristikami*“ (Možný, 2008, str. 201). Na opačné straně je pátráno po objasnění vzniku této společenské skupiny nebo životní fáze v nátlaku kulturních norem, které se mění pod působením nových možností na budování komfortního životního stylu bez odpovědnosti, podporovaných propagací a komercializací aktivit ve volném čase (Možný, 2008, str. 201).

Petr Šmolka uvádí tři typy lidí single:

- **Single nouzový** – osoba, která je ochotna již po dlouhou dobu se vdát či oženit, ale nedaří se jí to. Čím více je z chování této osoby vidět, že usilovně chce svůj svobodný život změnit, tím se šance na změnu snižují. „*Nesplněná přání plodí zatrpklost, zvyšuje se i pravděpodobnost rizikové partnerské volby. „Hlavně že nebudu sám/sama!*“ (Šmolka, 2004, str. 36).
- **Single dočasný** – „*Zatím se nechci vázat, mám ještě čas. Snad někdy později, teď si však chci ještě užít, poznávat svět, budovat kariéru. Pokud se budeme brát později, budeme už vybouřenější, zralejší a rozumnější*“ (Šmolka, 2004, str. 36). Za léta života bez rodinných závazků a povinností, si lidé zvyknou na určitý styl života, který se potenciálním vytvořením rodiny výrazně změní. Zvyknutí si na tento styl života, může být mnohdy pro někoho dosti náročné. „*Nostalgické připomínání výhod předchozího singlovství nebývá zrovna tím nejlepším vkladem do života manželského*“ (Šmolka, 2004, str. 36).
- **Singl trvalka** – tento typ může vznikat z obou typů předešlých. Pro některé lidi je tento styl života jasnou volbou již od začátku. Někdy z toho důvodu, že mají negativní zkušenosti se soužitím v páru, jindy proto, že vědí, jak složité by bylo sloučit jejich způsob života s rodinou a manželstvím (Šmolka, 2004, str. 37).

Souhrn teoretické části

Instituce je soubor vzorců chování a vztahů předávaný ve společnosti (Jandourek, 2001, str. 48). Představuje dané, zaběhlé a stereotypizované styly jednání obvyklé v určité kultuře či skupině. Jedná se o chování, které se očekává od všech, kteří chtějí být v dané skupině domorodci. Ve velkém množství definic instituce existují obvykle dva typy, které je možné nazvat jako funkcionální a antropologický (Keller, 1997, str. 61). Hodnoty je možné chápat jako nejvyšší abstrakci konkrétních postojů. Jedná se o stanoviska, která udávají celkový styl života a zaměření člověka ve světě (Říčan, 2007, str. 106). Rozlišujeme několik typů hodnot, např. teoretický, ekonomický, sociální, politický atd. (Říčan, 2007, str. 107). Člověk vstupuje do společenské skupiny s vlastní soustavou hodnot, hodnotovou orientací, ze které vycházejí jeho potřeby (Novotná, 2010, str. 20).

Manželství je instituce a je to uzákoněný sexuální vztah mezi dvěma a více partnery různého pohlaví, od kterého se očekává, že v budoucnu bude východiskem pro rodinu. Manželství můžeme chápat jako neustálé vzájemné přizpůsobení partnerů, kteří si zvykají na nové role a musejí se vyrovnat se stereotypními úkoly i životními událostmi (Maříková, 1996, str. 590). Uzákonění klasického manželství se provede obvykle sňatkem, který nemusí být pokaždé doprovázen zvláštními obřady, které sňatku předcházejí (zásnuby) nebo jej provázejí (svatby). Potvrzují tím manželství jako společenskou vážnost a nastiňují též jeho budoucí ekonomický a společenský status (Maříková, 1996, str. 590). V České republice je jedinným právním způsobem ukončení manželství za života manželů rozvod (Možný, 2008, str. 206). Jedná se o soudní anulaci manželství (Možný, 2008, str. 294).

Rodinou se rozumí soužití dvou osob různého pohlaví. Společné soužití lidí svázaných příbuzenstvím a zahrnujícím alespoň rodiče a děti (Jandourek, 2003, str. 115). Je to skupina osob, kdy členové jsou spojeni pokrevním poutem, manželstvím či adoptí a tato skupina tvoří ekonomickou jednotku, kdy dospělí jedinci mají zodpovědnost za výchovu dětí (Giddens, 1997, str. 552). Základním typem rodiny je rodina nukleární, jedná se o rodinu, kterou tvoří dvě dospělé osoby a jejich vlastní či adoptované děti a všichni žijí v jedné domácnosti (Giddens, 1997, str. 156). Dalšími typy rodin jsou např. měšťanská, neúplná či nevlastní, které se navzájem liší ve vztazích členů rodiny (Možný, 2008, str. 294). Mezi hlavní funkce rodiny patří reprodukční, materiální, výchovná a emocionální, která je důležitá pro pohodu a patřičnost (Výrost & Slaměník, 1998, str. 305).

V období rané dospělosti musí člověk projít čtyřmi souhrnnými vývojovými fázemi, a to volbou povolání, volbou partnera, vytvořením partnerského vztahu a založením rodiny a výchovou potomků (Karsten, 2006, str. 117). Dítě změní společensky charakter života páru a odlišuje ho od charakteru života jednotlivce, více nežli zda má pár společné soužití potvrzené svatbou či ne (Možný, 2008, str. 264). Narození dítěte vyžaduje od dvojice určitou míru přizpůsobivosti. Pro vyhovění všem potřebám dítěte, musejí rodiče projít mnoho změn (Satir, 1994, str. 197). Dítě vyžaduje veškerou pozornost matky a muž se cítí opomíjený a žena nespokojeně, jelikož postrádá jeho podporu a pomoc (Karsten, 2006, str. 124). Významnou změnou v rodinných etapách je přechod k rodičovství. Jedná se o současně nejpodstatnější změnu v lidském životě (Možný, 2008, str. 151). Porodnost vyjadřuje počet zrozených na jeden tisíc obyvatel daného obyvatelstva (Jandourek, 2003, str. 196). Mezi základní okolnosti, které ovlivňují porodnost, patří především demografické okolnosti, vzdělání ženy, ekonomické a kulturní okolnosti a další (Farková, 2009, str. 67).

Páry spolu mohou žít nejen ve svazku manželském nebo mají na výběr z jiných forem soužití. Mezi tyto formy patří především nesezdané soužití, singles, homosexuální páry a z dřívějších podob se jedná například o komuny či kohabítace. Nesezdané soužití je soužití páru bez náboženského či občanského sňatku (Možný, 2008, str. 292). Může se jednat o dočasnou věc, ale také o soužití na delší dobu, do něhož se rodí potomci a které je jinou alternativou než manželství (Chaloupková, 2010, str. 120). Pojem singles pojmenovává osoby, které nechtějí uzavírat manželství, jelikož jim život v soukromí vyhovuje. Mohou se více zaměřit na svou kariéru, koníčky i příležitost užívat si více sexuálních vztahů (Jandourek, 2003, str. 119). Komuny jsou tvořeny lidmi, kteří neschvalují instituci rodiny, a např. dle (Giddens, 1997) byly všechny ženy manželkami všech mužů a společně byli všichni považováni za rodiče všech dětí (Giddens, 1997, str. 178). Kohabítace je situace, kdy páry společně žijí v sexuálním vztahu, ale nejsou manželi. Tato podoba svazku dvou lidí je velice rozšířena mezi studenty (Giddens, 1997, str. 179). Kohabítace, nesezdané soužití či konkubinát znamená v principu totéž – společné žití ženy a muže mimo manželství (Jandourek, 2003, str. 118).

V teoretické části práce byl zpracován základní teoretický rámec problematiky rodiny v současné společnosti. Tento teoretický rámec poskytne základ pro empirickou část práce, která bude zaměřena na vnímání hodnot instituce manželství a rodiny mladými lidmi v Příbrami. Budou zjišťovány důvody vstupu do manželství, změny po vstupu párů do manželství, ale také

zda dotazovaní manželství považují za závazek. Jak bylo v teoretické části práce uvedeno, každý člověk si tvoří soustavy hodnot, které dává do struktury buďto vertikální, kdy věc má vysoký či nízký hodnotový status či horizontální – souborům věcí dáváme stejný význam (Novotná, 2010, str. 19). Při otázce vnímaných hodnot manželství a rodiny bude sledováno na základě této teorie, jak si páry utváření soustavy hodnot, vertikálně či horizontálně.

6. Sekundární analýza dat o rodině a manželství v České republice

Tato část práce obsahuje data o rodině a manželství v České republice. V první části (oddíl 6.1.) jsou data z Českého statistického úřadu. Jedná se o informace týkající se plodnosti, sňatečnosti, rozvodovosti a nesezdaných soužití, a to od roku 1993 do nejaktuálnějších z první čtvrtiny roku 2014. V druhé části sekundární analýzy (oddíl 6.2.) jsou data z provedených výzkumů Sociologického ústavu AV ČR. Výzkumy jsou od řešitelek J. Chaloupkové, D. Hamplové a P. Šalamounové.

6.1. Data o rodině a manželství z ČSÚ

6.1.1. Sňatečnost

Složení obyvatelstva, dle rodinného stavu se v posledním desetiletí 20. století v ČR začalo výrazně měnit. Hlavním důvodem této změny byl významný pokles počtu svateb. V průběhu prvních dvou let tohoto desetiletí sňatečnost ještě odpovídala dlouhodobému průměru, v letech 1993 a 1994 však množství svateb¹⁴ pokleslo na nízkou hladinu, na které poté do přelomu století zůstalo. Dopadem nízké sňatečnosti je, že je nezvykle málo provdaných žen v nejmladších věkových kategoriích, tedy žen s nejvyšší plodností. Počet provdaných žen v rozmezí věku 15 až 19 let poklesl mezi roky 1991 a 2001 na necelou desetinu, provdané ženy mladší 20 let se tudíž staly výjimkou. Množství provdaných žen ve věku 20 až 24 let pokleslo na třetinu, podíl provdaných žen nicméně klesl i v jiných věkových kategoriích až do 60 let věku (czso, 2003). V roce 2003 se poprvé snížil v ČR roční počet svateb pod 50 000. Od roku 2004 se množství uzavřených manželství začal znovu navyšovat, nicméně nikoli výrazně. Viditelnější nárůst nových manželství přišel až v roce 2007, kdy bylo uzavřeno o 4,3 tisíce manželství více oproti roku předešlému. Meziroční nárůst byl tenkrát také vyšší oproti celkovému nárůstu z let 2004 – 2006 (czso.cz, 2013).

¹⁴ Snížení počtu svateb na konci 20. století je nejvíce očividné z dlouhodobého srovnání. „Před rokem 1993 nikdy od roku 1945 neklesl roční počet sňatků v České republice pod 60 tisíc (dosud nejnižší byl v roce 1957: 62 760), počet sňatků na 1 000 obyvatel (hrubá míra sňatečnosti) nebyl nikdy nižší než 6,0“ (czso, 2003). Sňatečnost v 90. letech byla nejnižší za celou 2. polovinu 20. století. Průměrný věk nevěst během první svatby se však zvýšil z 23,2 let v roce 1993 na 26,9 let v roce 2001 (czso, 2003).

V roce 2007 uzavřelo manželství 57,2 tisíc párů. Tento počet se od tohoto roku každoročně snižoval a v roce 2012 do manželství vstoupilo jen 45,2 tisíc párů, ačkoli o 69 párů více oproti roku 2011, kdy bylo uzavřeno nejméně manželství od roku 1918. Přestože se počet sňatků mírně zvýšil, sňatečnost v roce 2012 poklesla (czso, 2013)

Z pohledu rodinného stavu byla v roce 2012 mezi snoubenci významná stejnorodost, jelikož 79 % manželství bylo vytvořeno mezi lidmi stejného rodinného stavu. Obdobně jako v předešlých letech, i v roce 2012 bylo vytvořeno nejvíce svateb mezi dvěma svobodnými lidmi (66 %). Po dlouhou dobu druhou nejobsáhlejší skupinou byly svatby, kdy oba snoubenci byli před svatbou rozvedení. V roce 2012 bylo takových svateb 6 191. V dalších skupinách byly svatby svobodné a rozvedené osoby, přičemž o něco častější jsou svatby doposavad svobodné ženy s rozvedeným mužem (v roce 2012 4 436) oproti svatbě svobodného muže s rozvedenou ženou (3 996). Ovdovělí uzavírali manželství zcela výjimečně a to v řádech stovek případů během roku (czso.cz, 2013).

Během prvních tří měsíců v roce 2014 vstoupilo do manželství 3,4 tisíc párů, podobně tomu tak bylo v tomto období v roce 2013. Ve skoro 60 % situací vstupují páry do prvního manželství, 30 % párů byly ve stavu rozvedený/á. Více jak 50 % novomanželů byly ještě stále svobodní (czso, 2014).

6.1.2. Rozvodovost

Oproti sňatečnosti, která během sledovaného období významně poklesla, u vývoje rozvodovosti byl zaregistrován obrácený směr. „*Vysoká rozvodovost byla charakteristická v České republice i před rokem 1989. V letech 1993 až 2003 pokračoval vývoj uplynulého zvyšování z minulých desetiletí*“ (czso.cz, 2004).

Během roku 2012 prošlo rozvodem 26,4 tisíc párů, což představovalo o 1,7 tisíc méně oproti roku 2011. Nejvyšší míra rozvodovosti probíhá mezi 3. a 5. rokem manželství. Manželství, která byla rozvedena v roce 2012, trvala v průměru 12,8 roku. Ze všech manželství rozvedených v tomto roce žilo z 57,5 % minimálně jedno dítě mladší 18 let. O rozvod žádají přibližně z 60 % ženy. „*Úhrnná rozvodovost, která udává, jaký podíl manželství by skončil rozvodem při zachování intenzit rozvodovosti podle délky trvání manželství v daném roce, meziročně poklesla ze 46,2 % v roce 2011 na 44,5 % v roce 2012*“ (czso, 2013).

Počet rozvodů za první čtyři měsíce byl v roce 2014 oproti předešlému roku o 154 nižší. Největší počet rozvodů proběhl po pěti nebo šestiletém manželství. Průměrně toto rozvedené manželství rvalo 14,9 let. Bylo ukončeno více než 40 % manželství, ve kterém nežili děti do 18 let. Ve zbylých více jak 50 % rozvedených manželstvích žilo nezletilé dítě (czso, 2014).

Tabulka 1 Počet rozvodů ve Středočeském kraji a vybraných okresech

Kraj, okresy	1990	1993	1996	2000	2003	2004	2005	2006
Středočeský kraj	3 571	3 171	3 608	3 303	3 837	3 819	3 692	3 743
Příbram	357	349	326	311	324	361	282	300
Kladno	592	538	595	502	560	564	616	562
Rakovník	169	171	179	159	212	176	165	152

Zdroj: Sociálně demografická analýza Středočeského kraje

Nejvyšší rozvodovost ve Středočeském kraji vykazuje trvale okres Kladno, nejnižší naopak okres Rakovník. Okres Příbram se pohybuje oproti ostatním okresům Středočeského kraj v průměrných hodnotách. Za sledované období dosáhl nejvyšší hodnoty v roce 2004 a naopak nejnižší v roce 2005.

6.1.3. Nesezdaná soužití

V rodinném chování dnešního obyvatelstva v České republice je možné popsat znaky rozdílné od života předešlé generace. Je to hlavně odsunutí odchodu od rodičů, vyšší upřednostnění nesezdaných soužití či život v samostatné domácnosti. To má za důsledek vstup do manželství a vybudování rodiny ve vyšším věku. U mladých párů je rozšířen trend, kdy se po uzavření manželství odsouvá narození dítěte (czso.cz, 2014).

„Základním demografickým znakem české společnosti se stává odkládání narození prvního dítěte, což je doprovázeno vyšší preferencí alternativních forem soužití,“ (czso.cz, 2014) uvádí specialista ČSÚ Nývlt Ondřej. *„Nadále však lze tvrdit, že se jedná pouze o mezistupeň před vstupem do partnerské domácnosti,“* (czso.cz, 2014) specifikuje. V rozmezí let 2009 až 2013 žilo průměrně 77,1 % žen ve věku 35 – 39 let v domácnosti s partnerem a podíl soužití nesezdaných byl pouze 13,1 %. Ve věkové kategorii 20 – 24 let však bydlelo v domácnosti s partnerem jen 19,5 % žen, kdy 69,1 % z nich bylo nesezdané soužití (czso.cz, 2014).

Manželství obvykle volí lidé vysokoškolsky vzdělaní bez zaměření na pohlaví. Nejnižší počet soužití v manželství je však registrováno u lidí se vzděláním základním či středním bez maturity.

V situaci vztahu vysokoškolsky vzdělaných lidí ve věku do 35 let žilo 73,4 % v manželství a jen 26,6 % v nesezdaném soužití¹⁵. „Neplatí tedy dříve sdílený názor, že nesezdané soužití je ideovou volbou, která je typická pro městské prostředí a osoby s vyšším vzděláním, tedy pro osoby více otevřeným alternativním formám soužití,“ (czso.cz, 2014) uvádí Nývlt Ondřej (czso.cz, 2014)

Tabulka 2 Nesezdaná soužití dle věku v letech 1991 - 2011

Věk osoby / roky	1991	2001	2011
Celkem	83 845	121 661	238 402
Z toho dle věku			
15 – 29	11 529	27 602	44 941
30 – 39	21 989	27 472	88 317
40 – 49	23 054	27 514	46 035
50 – 59	12 591	22 921	31 575
60 a více let	14 656	16 062	27 501

Zdroj: czso.cz

Věkové složení nesezdaných soužití se za posledních dvacet let výrazně změnilo. V roce 1991 byl nejnižší podíl nesezdaných soužití ve věku 15 – 29 let, nejvyšší pak ve věku 40 – 49 let. V roce 2001 byl pak zaregistrován významný posun k mladší věkové kategorii. Nejvýraznější vývoj nesezdaných soužití do roku 2011 byl zaznamenán ve věkové kategorii 25 – 34 let, kdy počet se za dvě desetiletí více jak zpětinásobil (czso, 2014).

6.1.4. Plodnost

V 90. letech došlo k vývoji počtu narozených dětí k několika významným historickým událostem. V roce 1994 se nejvíce snížil počet živě narozených dětí, a to o 12 %, ve srovnání s rokem 1993. V roce 1995 prvně klesl počet živě narozených dětí pod hranici 100 000. V roce 1999 se živě narodilo méně dětí než 90 000, což tvoří historické minimum. Od roku 2001 se množství živě narozených dětí začalo mírně zvyšovat, v období od roku 2004 do roku 2005 dosahoval meziroční nárůst více jak 4 %. V letech 2006 až 2010 se souhrnně živě narodilo 575 534 dětí, což představovalo o skoro 100 000 více oproti předešlému pětiletému období (czso, 2011).

¹⁵ 50 % nesezdaných soužití bylo v roce 2011 bez dětí, minimálně jedno dítě mladší 18 let žilo ve 43 % nesezdaných soužití a 6 % nesezdaných soužití žilo s dítětem starším 18 let. Nesezdaná soužití, která nevychovala žádné dítě, byla nejpočetnější mezi partnery do 30 let. „K 26. 3. 2011 žilo v nesezdaných soužitích 15ě 592 závislých dětí, tj. více než 8 % všech závislých dětí žijících v hospodařící domácnosti s jednou rodinou. V rámci úplných rodin žilo v nesezdaných soužitích 11 % závislých dětí. Průměrně bylo v nesezdaném soužití zjištěno 0,63 závislého dítěte, což je pouze o 0,04 méně než v domácnostech tvořených sezdaným párem“ (czso, 2014).

Od roku 2008 se počet živě narozených dětí snižoval o 1 % ročně. „Došlo tak ke stagnaci rostoucího trendu počtu narozených dětí, která byla odborníky očekávána. Zvýšený počet narozených dětí v posledních pěti letech oproti letům předešlým souvisel s trendem posunu mateřství do pozdějšího věku u početných generací žen narozených v polovině 70. let (czso, 2011).

Během roku 2012 se v České republice živě narodilo 108,6 tisíc dětí, což představovalo jen o 97 dětí¹⁶ méně než v roce 2011. Mezi dětmi narozenými v tomto roce 2012 bylo 47,4 % prvorozených, 38,5 % druhorozených a 14,1 % dětí narozených ve třetím a vyšším pořadí. „Úhrnná plodnost, která udává průměrný počet živě narozených dětí, které by se narodily jedné ženě za předpokladu zachování rozložení měr plodnosti podle věku na úrovni roku daného kalendářního roku, se meziročně mírně zvýšila“ (czso, 2013). Na jednu ženu spadá v roce 2011 průměrně 1,43 dítěte, a v roce 2012 1,45 dítěte. Průměrný věk matek v roce 2012 vzrostl oproti roku 2011 o 0,1 na 29,8 let (czso, 2013).

V průběhu ledna až března 2014 se dle prozatímních údajů narodilo¹⁷ 25,7 tisíc dětí. Zatímco počet dětí, které se narodily ženám v manželství, se o 526 snížil, počet dětí, které se narodily ženám svobodným, vzrostl o 586. Celkem se tedy v roce 2014 narodilo 46,8 % dětí matkám svobodným, oproti roku 2013, kdy to bylo celkem 45 %. V roce 2014 bylo 57,7 % narozených dětí mimo manželství prvorozených. Nejvíce dětí se narodilo ženám v rozmezí let 29 až 31 (czso, 2014).

¹⁶ Celkové počty dětí, které se narodily mimo manželství, se od začátku 90. let krom let 1994 a 1995 neustále navyšoval a to nehledě na fakt, zda souhrnný počet narozených dětí též narůstal či byl beze změny nebo se snižoval. Hlavně po roce 2000 počty dětí, které se narodily mimo manželství, se zvyšovaly rychleji oproti souhrnným počtům živě narozených dětí nehledě na rodinný stav matky. V roce 2010 se nemanželských dětí narodilo více jak dvojnásobek dětí ve srovnání s rokem 2000. V období let 2006 až 2008 narůstal počet dětí narozených v manželství, avšak s výjimkou zvýšení počtu v období let 2006 až 2007 dětí narozených mimo manželství narůstalo rychleji. Také v letech 2009 až 2010, kdy se souhrnné počty narozených dětí snížily, dětí, které se narodily svobodným ženám, stále přibývalo. Za zvýšeným počtem narozených dětí v nemanželském soužití je hlavně nárůst počtu dětí narozených doposavad neprovdaným ženám. Ve srovnání s rokem 1993 počet takovýchto dětí narostl téměř čtyřnásobně. V roce 1993 neprovdané ženy přivedly na svět 11,3 tisíc dětí, v roce 2010 to bylo již 39,5 tisíc. Nejvýraznější meziroční změnu v počtu dětí narozených v nemanželském soužití je možné sledovat v roce 2003, kdy se neprovdaným ženám narodilo o 14,7 % dětí více oproti roku předchozímu (czso, 2011). Nejnižší podíl dětí, které se narodily v nemanželském soužití, byl ve sledovaném období v roce 2004 a to 30,6 % (czso, 2013).

¹⁷ Někteří autoři (Lesthaeghe, Surkyn, Sobotka, Zeman, Kantorová) vysvětlují nárůst nemanželské plodnosti jako projev tzv. druhého demografického přechodu, ke kterému dochází v české společnosti. V centru této teorie existuje názor, že se za změnami týkající se demografie, které začaly v západní Evropě na přelomu 60. a 70. let, v jižní Evropě v 80. letech a ve střední Evropě v 90. letech, schovávají hlavně nové hodnoty a snahy. Generace lidí, které v tomto období vyrůstali, se zaměřují především na svobodu, sebevyjádření a seberealizaci a odmítají se podřizovat vnější autoritě, společenským normám či povinnostem. Prostou součástí tohoto vývoje je, že mladá generace nepocituje potřebu své svazky právně ukotvit, a jelikož ke společnému životu nemají potřebu mít papír z městského úřadu, velké množství dětí se narodí neprovdaným matkám (Lesthaeghe & Surkyn, 2002).

6.1.1. Porovnání města Příbram a celé ČR

Pro porovnání dat o obyvatelstvu z celé České republiky bylo vybráno město Příbram, a to z toho důvodu, že se jedná o město, ve kterém bude zpracována empirická část diplomové práce. Data jsou získána z Českého statistického úřadu, a to ze stejného sledovaného období (2004 – 2013) jako v analýze za celou Českou republiku (czso.cz, 2014).

Tabulka 3 Porovnání sňatečnosti, rozvodů a plodnosti dle území v letech 1993 - 2003

Sledovaný faktor	Území	1993	1996	1999	2000	2003
Sňatečnost	Česká republika	66 033	53 896	53 523	55 321	48 943
	Příbram	655	566	556	564	515
Rozvody	Česká republika	30 227	33 113	23 657	29 704	32 824
	Příbram	349	326	227	311	324
Porodnost	Česká republika	121 470	90 763	89 774	91 169	93 957
	Příbram	1250	992	916	937	971

Zdroj: czso.cz

Dle údajů z Českého statistického úřadu je o sňatečnosti možné říci, že v letech 1993 – 2003 neustále klesala a to jak v celé České republice, tak ve městě Příbram. Nejvyšší hodnoty tedy sňatečnost dosáhla v ČR i v Příbrami v roce 1993. Naopak počet rozvodů se neustále měnil a ve sledovaném období jich bylo v České republice nejvíce v roce 1996 a 2003, ve městě Příbram pak v roce 1993. Porodnost od roku 1993 neustále klesala a to až do roku 1999, kdy začala znovu narůstat. Stejně tomu tak bylo i ve městě Příbram.

Ve městě Příbram se počet narozených dětí od roku 2004 do 2007 postupně snižoval. Poté roky 2007 a 2008 byly oproti těm předešlým, ale také budoucím výrazně odlišné - došlo k vysokému nárůstu porodnosti, a to o několik desítek. V roce 2007 se narodilo nejvíce dětí, a to 384, o rok později to bylo jen o jedno dítě méně. Za celé období byla nejnižší porodnost v roce 2006, a to 317 dětí. Stejně jako ve výše uvedeném souhrnu plodnosti za celou ČR, i v Příbrami se počet dětí od roku 2008 postupně snižoval. Stejně tak i věk matek, je srovnatelný jako v celé ČR. Pohyboval se nejčastěji v intervalu 25 – 29 let, a to až po rok 2007, kdy se hranice věku posunula do intervalu 30 – 34 a to až do sledovaného roku 2013. Kolem 60 % dětí, které se v jednotlivých letech narodily, přišly na svět ženám vdaným. Mimo manželství se rodí každý rok kolem 100 dětí, a tato hodnota se od roku 2004 neustále navyšuje. V roce 2013 se mimo manželství narodilo celkem 176. Nejnižší počet dětí narozených mimo manželství byl za celou Českou republiku v roce 2004. Ve

městě Příbram byl takový nejnižší počet až v roce 2006. Rozdíl oproti roku 2004 byl však jen v jednom dítěti (czso.cz, 2014).

Nejméně svateb ve městě Příbram proběhlo v roce 2009 a 2012 a to celkem 151. Nejvíce pak v roce 2005 a to 208. Stejně jako v celé ČR se i v Příbrami od roku 2007, kdy byl zaznamenán výrazný nárůst nových manželství oproti předešlému roku, počet svateb snižoval. Ženich a stejně tak i nevěsta, byli v Příbrami před svatbou nejčastěji svobodní. Tak je tomu i v celé ČR a také z pohledu toho, že druhou nejčastější skupinou jsou svatby, kdy oba snoubenci byli před svatbou rozvedení. Ovdovělí uzavírají manželství jen výjimečně, v ČR je to v řádu stovek případů a ve městě Příbram jen v pouhých jednotkách (czso.cz, 2014).

Nejvíce rozvodů proběhlo v Příbrami v roce 2009 a to celkem 133, nejméně pak v roce 2007 a 2009 a to celkem 91. Vždy více jak polovina rozvodů proběhly mezi manžely, kteří měli ještě nezletilé dítě. V Příbrami prošlo, stejně jako v celé ČR, rozvodem v roce 2012 méně manželství oproti roku 2011 (czso.cz, 2014).

Co se týče nemanželských soužití, je možné uvést pouze to, že počet těchto manželství se na celkovém počtu úplných rodin odlišuje jak dle velikosti bydliště, tak dle regionů. Nejvíce nemanželských soužití je v Karlovarském kraji a hlavním městě Praha, nejméně pak v kraji Zlínském a Vysočina. Sledované město Příbram se nachází ve Středočeském kraji, který se pohybuje ve střední hodnotě oproti ostatním krajům (czso.cz, 2013).

6.2. Výzkumy Sociologického ústavu AV ČR související s manželstvím, rodičovstvím a nesezdaným soužitím

V rámci Sociologického ústavu AV ČR byly provedeny výzkumy zaměřené na sledovanou problematiku. Zaměřila jsem se na oddělení hodnotové orientace ve společnosti. Konkrétně na výzkumy zabývající se názory na rodičovství, manželství, rodinu, nemanželské soužití a mimomanželskou porodnost. Základní informace o sledovaných výzkumech jsou uvedeny v Příloze č.1 Tabulce 11, která obsahuje název výzkumu, autora, zaměření a rok zpracování.

6.2.1. Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě

Tento výzkum se zaměřuje na problematiku postojů k manželství, nesezdanému soužití, rolím žen a mužů v rodině a k rodičovství v posledních deseti letech. Podle informací z výzkumného šetření ISSP Rodina a gender role z let 1994 a 2002 rozebírá vývoj postoje k tomuto problému a zaměřuje se na to, jak se tyto postoje odlišují ve společenských skupinách, a to hlavně dle věku, pohlaví, vzdělání a rodinného stavu. V průzkumu ISSP v roce 2002 bylo pokládáno sedm otázek zaměřených na postoj k manželství a dalším druhům rodin. Pokládány byly také ještě dvě otázky zaměřené na hodnotu dítěte v životě člověka. Těchto devět otázek v podobné formulaci bylo položených i v průzkumu ISSP v roce 1994 (Chaloupková & Šalamounová, 2004).

V roce 1994 a 2002 byla v rámci ISSP zkoumána například tato tvrzení:

- Ženy a muži v manželství jsou všeobecně šťastnější než ti svobodní.
- Špatné manželství je lepší než žádné.
- Lidé, kteří chtějí vybudovat rodinu, by měli vstoupit do manželství
- Žena či muž dokáže sám vychovat dítě stejně kvalitně jako oba dohromady.
- Je v pořádku, když lidé, kteří plánují manželství, spolu nejdříve žijí.
- Největší štěstí v životě, je možnost sledovat, jak děti rostou.
- Bezdětní lidé, mají prázdný život a jiné (Chaloupková & Šalamounová, 2004).

Velké množství lidí v obou letech souhlasilo s tvrzením, že vidět děti, jak vyrůstají, je největším potěšením v životě. Převážná většina lidí zastává názor, že lidé, nemající děti, vedou prázdný život. Jde o 10 % nárůst oproti roku 1994. Ale moc se nezměnil názor na spolužití dvou lidí, jejichž vztah byl potvrzen sňatkem. Ani ne $\frac{3}{4}$ lidí zastává názor, že by lidé měli nejdříve zkusit spolu žít a až poté vkročit do manželství. 40 % ti lidí si myslí, že jeden rodič zvládne vychovat své dítě stejně dobře jako oba dva dohromady. Téměř 42 % dotázaných zastává názor, že oddaní lidé jsou šťastnější, což se nezměnilo oproti roku 1994. Z uskutečněného průzkumu vyplývá, že se názory na manželství a jeho jiné formy a rodičovství, v průběhu konce 90. let 20. století, příliš neměnily. Nejvýznamnější změnou byl nižší důraz na plození dětí do manželství a na potřebu výchovy obou z rodičů. Dle předpokladů, méně konvenční názory zastávali účastníci nejmladší kategorie, neprovdaní,

bezdětní, lidé s maturitou či vysokoškolským vzděláním (Chaloupková & Šalamounová, 2004).¹⁸

Slovensko, Maďarsko, Polsko, Švédsko, Nizozemí, Francie, Španělsko – v těchto sedmi státech byly zjišťovány stejné otázky jako v České republice. Mezi zeměmi byly poměrně velké odlišnosti v míře souhlasu s danými výroky. Nejvíce liberální k alternativním podobám rodin se ukázaly země Švédsko a Nizozemí. V častějších situacích též nesouhlasili s tím, že bezdětní lidé mají prázdný život. Poměrně slabší byl u Holanďanů souhlas s tím, že by pár měl spolu žít ještě před stavbou. Vysokou podporu výroku, že žena či muž dokáže sám vychovat dítě stejně kvalitně, jako oba dohromady vyslovili ve Španělsku a Polsku. V roce 2002 vyšla v ČR v porovnání s ostatními zeměmi vysoká podpora výroku, že špatné manželství je lepší než žádné – pro byl téměř každý pátý (Chaloupková & Šalamounová, 2004). V ostatních státech to byl nejvýše každý desátý (Polsko, Španělsko) a minimálně dva účastníci ze sta (Nizozemí). Kromě Holandska nejvíce účastníků ze všech států podpořilo výrok o tom, že největší štěstí v životě, je možnost sledovat, jak děti rostou. (Chaloupková & Šalamounová, 2004).

6.2.2. Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním

Výzkum je zaměřen na spojitost sňatku (resp. začátkem mimomanželských soužití) a vzděláním. První část obsahuje přehled společenských teorií vysvětlující demografickou změnu ve vyspělých společnostech v 2. pol. 20. století. Druhá část testuje teoretické odhady na datech z průzkumu ISSP 2002. „*Vychází přitom z konceptu životní dráhy a využívá metody event-history modelování, což umožňuje postihnout časování základních životních událostí*“ (Hamplová, 2003). Informace průzkumu ISSP – Modul Rodina a měnící se gender role jsou z roku 2002 a byly opatřeny náhodným pravděpodobnostním výběrem. Mimo vzorku zastupujícího celé české obyvatelstvo obsahují informace i zastupující nadvýběr osob do 35 let. Hlavní vzorek poskytuje informaci o 1289 účastníků, nadvýběr do 35 let poskytuje informaci o 373 účastnících, 31 účastníků odmítlo odpovídat na otázky zaměřené na historii partnerského vztahu (Hamplová, 2003).

¹⁸ Závěrečná zjištění výzkumného šetření J. Chaloupkové a P. Šalamounové (Chaloupková & Šalamounová, 2004) uvádějí: „*Postoje k manželství, nesezdanému soužití a rodičovství zůstávají v české společnosti v průběhu devadesátých let 20. století poměrně stabilní. Přesto ale můžeme zaznamenat jisté změny. V české společnosti se stává přijatelné to, že se dítě narodí mimo manželství. Zároveň roste počet lidí, kteří souhlasí s tím, že výchovu dítěte může zvládnout jen jeden rodič. Zjištění šetření ISSP nenaznačují, že by se česká společnost stávala výrazně otevřenější vůči bezdětnosti. Význam rodičovství a hodnota dítěte zůstává v české společnosti vysoká*“ (Chaloupková & Šalamounová, 2004).

Informace z průzkumu ISSP 2002 nepotvrzují, že by mělo vzdělání vliv na to, jestli lidé uzavřou manželství či zda budou žít s prvním partnerem v nesezdaném soužití. Je ale nutné vyzdvihnout, že se jedná jen o začátek prvního partnerského soužití. Z těchto rozborů tudíž není možné dedukovat, zda nemá vzdělání vliv na pravděpodobnost, že lidé uzavřou manželství. Spíše je přesnější uvést, že vzdělání nemá vliv na to, jak bude vypadat začátek prvního soužití s partnerem (Hamplová, 2003).¹⁹

Mimomanželská soužití v České republice znamenají spíše předstupeň než alternativu manželství. „To, že se neprojevila souvislost mezi počátkem prvního partnerského soužití a vzděláním spíše naznačuje, že všechny vzdělanostní skupiny sdílejí podobné kulturní vzorce, podle kterých se formují jejich první partnerské svazky“ (Hamplová, 2003). Z informací ISSP též není možné odvodit, zda vzdělání měřené v letech studia či základních stupních mělo význam v tom, zda lidé vstoupí do manželství. Lidé s vyšším vzděláním však pokračují ve studiu a tudíž svatbu odkládají (Hamplová, 2003).

6.2.3. Diferenciace motivů svobodného mateřství: proč neprovdané matky nevstoupily před narozením svého prvního dítěte do manželství?

Obsah tohoto výzkumu je zaměřen na studii důvodů zvyšující se mimomanželské plodnosti. Vychází z informací průzkumu Sociální a ekonomické podmínky mateřství (SEPM) uskutečněného v roce 2006 v Sociologickém ústavu AV ČR. Průzkum zjišťoval tři druhy stimulů svobodných matek: „*nesouhlas/absence partnera, liberální postoje a pragmatické (ekonomické) důvody*“ (Chaloupková, 2007). Dané kategorie svobodných matek se odlišovaly nikoli jen v postoji k manželství, ale také tím, jak vnímaly budoucnost vztahu s otcem dítěte. Příslušnost k jednotlivým kategoriím měla souvislost s tím, zda žena v období narození prvního potomka žila v nesezdaném soužití, s dosaženým vzděláním a jejím věkem při narození prvního potomka. Dále je výzkum zaměřen na to, jaké partnerské uspořádání považují svobodné matky za dokonalé (Chaloupková, 2007).

¹⁹ Závěrečná zjištění výzkumného šetření D. Hamplové (Hamplová, 2003) uvádějí: „*Teorie zdůrazňující kulturní změnu přisuzují lidem s vyšším vzděláním větší touhu po nezávislosti, autonomii, seberealizaci a menší ochotu podřizovat se sociálním normám, takže se na jejich základě dalo očekávat, že vzdělanější lidé budou uzavírat sňatky méně často. Teorie racionální volby předpokládají, že vzdělání bude snižovat pravděpodobnost uzavření sňatku u žen, protože zvyšuje jejich výdělečný potenciál, tedy ušlý zisk, a zvyšuje cenu času, který stráví péčí o děti a domácnost. Tedy přinejmenším v případě žen by mělo platit, že budou méně vstupovat do manželství. Nic z toho data ISSP nepotvrdila. Nepotvrdily se ani opačné hypotézy, které vycházely z toho, že naopak lidé s vyšším výdělečným potenciálem budou častěji uzavírat manželství, protože si to mohou dovolit.*“ (Hamplová, 2003).

Výzkum SEPM byl zaměřen na ženy, jejichž první potomek se narodil po roce 1995, z toho důvodu, aby bylo zachyceno chování žen v rodině uskutečněné v nových ekonomicko-sociálních podmínkách po roce 1989. Souhrnný datový soubor obsahuje 1160 žen. Během narození prvního potomka nebylo vdaných 27 % dotazovaných žen. Celkového počtu neprovdaných žen bylo 91 % svobodných, 7 % rozvedených a 2 % ovdovělých. Ženám, které byly v průběhu narození prvního potomka svobodné, byla položena série deseti výroků charakterizujících možné příčiny, proč neuzavřeli manželství před narozením potomka. Téměř 60 % svobodných žen uvedlo, že neuzavřeli manželství před narozením prvního potomka z toho důvodu, že neměli jistotu v budoucnosti s otcem dítěte a jelikož tento muž svatbu odmítal. Zhruba 40 % uvedlo, že manželství neuzavřeli, jelikož je to nepotřebná formalita a nedává jim to žádné výhody. Pouze každá čtvrtá žena přiznala, že být svobodná pro ni znamenalo finanční výhodu. Zhruba 30 % svobodných žen uvedly, že nechtěly vstupovat do manželství v těhotenství a že jim přišly náklady na svatbu příliš vysoké. Nejméně ženy uváděly, že manžel neměl ukončené předešlé manželství (16 %) a ony rozchod s otcem dítěte (11 %). S tím, že je manželství pouhou formalitou, souhlasily nejčastěji ženy s vysokoškolským vzděláním. Svobodné matky s tímto vzděláním též často odpovídaly, že manželství neposkytuje žádné výhody a obávaly se ztráty nezávislosti. Ženy s nižším vzděláním uváděly, že neuzavřely manželství z důvodu odmítnutí partnera. V dalších příčinách se ženy různého vzdělání příliš nelišily (Chaloupková, 2007).²⁰

²⁰ Závěrečná zjištění výzkumného šetření J. Chaloupkové (Chaloupková, 2007) uvádějí: „Důvody, proč ženy nevstoupily před narozením dítěte do manželství, se neliší jen v závislosti na tom, zda neprovdané matky žily s otcem dítěte v nesezdaném soužití nebo zda se jednalo o osamělé svobodné matky, ale liší se i uvnitř skupiny nesezdaně žijících žen. Zatímco část z nich klade na první místo nedůvěru v budoucnost partnerského vztahu a vyzdvihuje nevýhodnost a zbytečnost manželství, další skupina matek žijících v relativně stabilním nesezdaném vztahu se staví k manželství mnohem méně negativně. Řada z nich přitom vstup do manželství odkládá až na dobu po narození dítěte. Příslušnost jednotlivým skupinám neprovdaných matek úzce souvisí s výší vzdělání ženy, věkem ženy při narození dítěte a má výrazný dopad na další rodinnou dráhu žen. Velká část neprovdaných matek pohlíží na manželství pozitivně a považuje ho za ideální formu partnerského uspořádání. O tom, že zcela manželství neztracují, svědčí i to, že nejčastějším důvodem, kterým neprovdané matky vysvětlovaly, proč nevstoupily do manželství před narozením prvního dítěte, nebylo odmítnutí instituce manželství jako takové, ale spíše to, že si nebyly jisté budoucností vztahu a že se sňatkem nesouhlasil partner“ (Chaloupková, 2007). Pozoruhodné objasnění k tomuto spornému jevu podávají zahraniční sociologické výzkumy, dle kterých mají ženy nižších společenských vrstev „často velmi idealizované představy o manželství, jež pro ně slouží jako prostředek vzestupné sociální mobility a od něhož čekají ekonomické zajištění“. Vdát se je sice jejich životním přáním, avšak jen tehdy, když najdou partnera, který jim zajistí kvalitní životní standard. Jestliže jim nynější partner podobnou vyhlídku nezajistí, odloží svatbu buď v naději, že se tato situace současného partneralepší, nebo že potkají někoho movitějšího (Jayakody & Cabrera, 2002).

„*Jak si neprovdané matky představují ideální uspořádání rodinného života?*“ (Chaloupková, 2007), je otázka, kterou ve svém šetření pokládá J. Chaloupková (Chaloupková, 2007). Z šetření vyplývá, že přestože se zvyšuje tolerance k netradičním podobám partnerského a rodinného uspořádání, česká populace stále výrazně upřednostňuje manželství. Nesezdanému soužití na dlouhou dobu dává dle šetření PPA z roku 2002 přednost pouze 7 % žen. Neočekávané zjištění je, že většina svobodných žen považuje za dokonalé partnerské soužití v manželství, a to po předešlém nesezdaném soužití. Nesezdané soužití na delší dobu přijímá jen 25 % svobodných matek. Nesezdané soužití není jen pro páry bez dětí, ale mnoho párů volí tuto alternativu, i přestože se již stali rodiči. Přímé manželství (bez předešlého nesezdaného soužití) upřednostňuje téměř 8 % svobodných matek. Nejméně přijímají přímé manželství ženy, které jsou nejspíš ovlivněny životními zkušenostmi, které neměli jistotu ve společné budoucnosti s otcem dítěte (Chaloupková, 2007).

6.2.4. Děti bez partnera nebo na psí knížku?

Výzkum je zaměřen na to, jaký podíl neprovdaných matek tvoří svobodné matky a jaké množství z nich bydlí s otcem dítěte. Byla použita data z SEPM 2006. Konkrétně se výzkum zabývá podílem mimomanželských dětí narozených v nesezdaném soužití, kolik dětí se narodí matkám bez stálého partnera a v jakých společenských vrstvách je obvyklé osamělé mateřství a v jakých naopak nesezdané rodičovství (Hamplová, 2007, str. 49).²¹

Téměř 50 % neprovdaných žen v období svého prvního porodu nežila s otcem dítěte. Data také ukazují, že se množství neprovdaných žen navyšuje. V období let 1995 – 1998 porodilo své první dítě mimo manželství 10 % žen. V letech 1999 – 2002 to bylo 13 % a v letech 2003 – 2006 celkem 17 % žen. Na celé české obyvatelstvo můžeme tedy odhadnout, že se téměř 20 % dětí narodí neprovdané matce. Dále je možné říci, že čím nižší vzdělání ženy, tím vyšší je množství těch, které v období porodu žily samy (Hamplová, 2007, str. 50).

²¹ Závěrečné zjištění výzkumného šetření D. Hamplové (Hamplová, 2007) uvádějí: „*Datový soubor Sociální a ekonomické charakteristiky mateřství 2006 neumožňuje příliš optimistický pohled na situaci neprovdaných matek na přelomu 20. a 21. Století. Ukazuje totiž, že rostoucí počet žen rodí děti nejen mimo manželství, ale i mimo jakékoliv partnerské soužití. Tento problém – stejně jako ostatní rysy české mimomanželské plodnosti – se zdá být významný zvláště mezi ženami s nízkým vzděláním. Vysokoškolačky mají nejen největší šance mít děti v manželství, ale i pokud tomu tak není, velmi často s otcem dítěte žijí v jedné domácnosti. Naopak mezi ženami se základním vzděláním nežila v posledním sledovaném období s otcem dítěte již polovina rodiček*“ (Hamplová, 2007, str. 57).

Ve sledovaném období (1995 – 2006) se narodily děti nejen v mimomanželském soužití, ale též mimo jakékoli partnerství 40 % žen základního vzdělání a 10 % žen se vzděláním vysokoškolským. Pokud zahrneme i faktor věku, je možné říci, že „*čím mladší žena je, čím nižší vzdělání má a čím nižšího vzdělání dosáhl otec jejího dítěte, tím vyšší je riziko, že v době porodu nebude otec přítomný v rodině*“ (Hamplová, 2007, str. 50).

6.2.5. A kde jsou otcové?

Výzkum se zaměřuje především na dvě významné oblasti, a to jak moc se otcové začleňují do každodenní péče o potomky a zda se odlišují v tomto ohledu rodiny v manželství a mimo manželství. Dále pak jak moc se starají o své potomky otcí, kteří žijí v jiné domácnosti, hlavně zda jsou tito otcové s potomky v kontaktu a zda finančně přispívají na výchovu (Hamplová, 2007, str. 139).

K tomuto výzkumu byla též použita data ze Sociální a ekonomické podmínky mateřství 2006. Je však nutné uvést, že v tomto výzkumu byly dotazovány ženy a informace se mohou výrazně lišit od toho, jak by svůj postoj hodnotili samotní otcové. Dle zahraničních studií je totiž časté, že ženy mnohdy odpovídají dle osobního vztahu s otcem dítěte a informace tedy mohou být zkreslené (Hamplová, 2007, str. 139).

Informace ze Sociální a ekonomické podmínky mateřství uvádějí, že muži v manželství se starají o děti častěji oproti mužům žijícím v nesezdaném soužití. Muži, kteří nejsou biologickým rodičem dětí, avšak s jejich matkou jsou oddáni, se na jejich péči podílejí o 50 % častěji, oproti mužům, kteří žijí s partnerkou a vlastními dětmi v nesezdaném soužití. Dále je možné říci, že v 80 % rodin, kde je žena zaměstnaná na více jak 20 hodin týdně, pomáhají muži s každodenní péčí o děti i muži, kdežto v rodinách, kde žena není zaměstnaná, je to pouze 50 %. Čím vyšší má také žena dosažené vzdělání, tím vyšší je naděje, že se manžel nebo partner bude účastnit každodenní péče o děti. Ženy se středoškolským vzděláním tak mají 1,9krát a s vysokoškolským vzděláním 2,9krát vyšší pravděpodobnost že se muž postará o děti oproti ženám se základním vzděláním. „*Podstatným zjištěním je, že v okamžiku, kdy vezmeme v úvahu vzdělání ženy a její ekonomickou aktivitu, rozdíl mezi sezdanými a nesezdanými rodinami zmizí*“ (Hamplová, 2007, str. 143). Převážná většina otců své děti finančně zajišťuje, jen 12 % z nich nepřispívá na dítě žádné peníze. Z těch, kteří přispívají, 75 % poskytuje finance dle dohody, 14 % poskytuje méně a 14 % poskytuje více. 30 % mužů základního vzdělání

nepřispívá na děti žádné peníze a 25 % poskytuje méně než dle dohody. Méně než 50 % mužů základního vzdělání poskytuje plnou částku dle dohody. Naopak více jak 50 % mužů vysokoškolského vzdělání poskytuje finanční částku dle dohody a 30 % poskytuje dokonce více, než by měla. Jen 7 % mužů vysokoškolského vzdělání nedává na děti žádné peníze (Hamplová, 2007, str. 146).²²

6.2.6. Porovnání sledovaných výzkumů

Z výše uvedených vybraných výzkumů provedených Sociologickým ústavem AV ČR, byly vybrány tři, které obsahují podobné sledované indikátory, na základě kterých bylo možné zpracovat jejich vzájemné porovnání. Jedná se o výzkumy: Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě (Chaloupková & Šalamounová, 2004), Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním (Hamplová, 2003) a Diferenciace motivů svobodného mateřství: proč neprovdané matky nevstoupily před narozením svého prvního dítěte do manželství? (Chaloupková, 2007).

Tabulka 4 Porovnání výzkumů Sociologického ústavu AV ČR

		(Chaloupková & Šalamounová, 2004)	(Hamplová, 2003)	(Chaloupková, 2007)
Nesezdané soužití	podporuje	mladá a střední generace, bezdětní, svobodní, osoby s vyšším vzděláním	střední generace	25 % neprovdaných matek
	nepodporuje	Osoby se základním vzděláním, věřící		
	neovlivňuje	pohlaví	vzdělání, pohlaví	
Manželství	podporuje	starší generace, věřící, vdovci, lidé v manželství	starší generace	Osoby s nižším vzděláním, nižší sociální třída
	nepodporuje		Osoby s vyšším vzděláním	ženy v nesezdaném soužití, osoby s vyšším a středním vzděláním
	neovlivňuje	vzdělání, pohlaví, velikost bydliště		
Nemanželská plodnost	důvody	Ženy s nižším vzděláním		Nejistá soc. ekon. situace, ekon. zajistit rodinu

Zdroj: Vlastní zpracování

²² Závěrečné zjištění výzkumného šetření D. Hamplové (Hamplová, 2007) uvádějí: „Tento výzkum se alespoň v hrubých obrysech snažil postihnout nejzákladnější rozdíly mezi rodinami, a to především z hlediska rodinného stavu rodičů. Rostoucí počet dětí narozených neprovdaným matkám s sebou přináší otázku, nakolik jsou v životech těchto dětí přítomni jejich otci. Data SEPM 2006 v tomto ohledu nedovolují přílišný optimismus. Jednak ukazují, že v nesezdaných rodinách se otci zapojují do péče o děti výrazně méně než ženatí muži. I muži, kteří nejsou biologickými otci všech dětí (nebo dítěte) v rodině, ale uzavřeli s matkou dětí manželství, se na péči o děti podílejí podstatně častěji než vlastní otcové dětí, kteří žijí se svými partnerkami pouze v nesezdaném soužití. Naprostá většina mužů své děti finančně sice podporuje, výjimkou jsou ale zejména muži s nízkým vzděláním, z nichž jen méně než polovina platí na děti tolik, kolik má“ (Hamplová, 2007, str. 147).

Na základě porovnání a výsledků uvedených výše v tabulce 4, je možné říci, že se některé sledované indikátory ve výzkumech shodují. Nesezdané soužití podporuje především mladá a střední generace, svobodní a lidé s vyšším vzděláním, což je patrné především z výzkumu - (Chaloupková & Šalamounová, 2004). „*Přestože největší toleranci vůči netradičním formám rodinného chování projevují lidé s vyšším vzděláním, ve svém vlastním životě volí spíše konvenční formy rodinného uspořádání*“ (Chaloupková & Šalamounová, 2004). Ženy z výzkumu - (Chaloupková, 2007) také uvedli, že „*důvod, proč nevstoupily do manželství před narozením dítěte, nebylo odmítání instituce manželství jako takové, ale spíše to, že si nebyly jisté budoucností vztahu a že se sňatkem nesouhlasil partner*“ (Chaloupková, 2007). Na nesezdané soužití nemá vliv pohlaví a vzdělání lidí. Manželství naopak podporuje především starší generace, věřící a lidé nižšího vzdělání a nižší sociální třídy. Manželství však nepodporují lidé vyššího vzdělání a ženy v nesezdaném soužití a neovlivňuje ho velikost místa bydliště a pohlaví osob. Dle Hamplové „*většina mladých lidí směřuje do manželství, i když začátek společného života a založení společné domácnosti přestává mít jasné hranice a předmanželské nesezdané soužití se stalo běžnou součástí rodinného startu*“ (Hamplová, 2003). Důvody nemanželské plodnosti ve výzkumu - (Chaloupková & Šalamounová, 2004) jsou vysvětleny takto „*z demografických charakteristik vyplývá, že děti mimo manželství rodí v ČR častěji ženy s nižším vzděláním. To ukazuje i na to, že současné změny demografického chování nelze vysvětlovat pouze důrazem na proměny hodnotových orientací, ale že se na nich podílí i řada dalších faktorů. Silná negativní souvislost nemanželské plodnosti se vzděláním může naznačovat, že jedním z faktorů, který se podílí na růstu mimomanželské plodnosti, je obtížná ekonomická situace některých vrstev*“ (Chaloupková & Šalamounová, 2004). Ve Výzkumu - (Chaloupková, 2007) nárůst nemanželské plodnosti „*souvisí spíše než s úplným odmítáním manželství s oslabením snahy legitimizovat narození dítěte sňatkem. Je možné, že mnohé páry, které by se dříve vzaly ještě před narozením dítěte, odkládají vstup do manželství až na pozdější dobu. Mezi významné důvody mimomanželské plodnosti patří nejistá sociálně ekonomická situace vrstev s nižším vzděláním a nízká schopnost málo kvalifikovaných mužů ekonomicky zajistit rodinu*“ (Chaloupková, 2007).

6.3. Souhrn výsledných zjištění pomocí sekundární analýzy dat a inspirace pro empirické šetření

Na základě studia problematiky institucí manželství a hodnot v teoretické části práce, byla řešena sekundární analýza dat, která studuje informace a data o rodině a manželství v České republice, a to jak z Českého statistického úřadu, tak z provedených výzkumů Sociologického ústavu AV ČR. Data z Českého statistického úřadu jsou zaměřená na plodnost, sňatečnost, rozvodovost a nesezdaná soužití. Výzkumy Sociologického ústavu AV ČR jsou od řešitelek J. Chaloupkové, D. Hamplové a P. Šalamounové, a zabývají se názory na rodičovství, manželství, rodinu, nemanželské soužití a mimomanželskou porodnost.

Složení obyvatelstva, dle rodinného stavu se v posledním desetiletí 20. století v ČR začalo výrazně měnit. Hlavním důvodem této změny byl významný pokles počtu svateb. V roce 2003 se poprvé snížil v ČR roční počet svateb pod 50 000. Viditelnější nárůst nových manželství přišel až v roce 2007 (czso.cz, 2013). Oproti sňatečnosti u vývoje rozvodovosti byl zaregistrovaný obrácený směr (czso.cz, 2004). Během roku 2012 prošlo rozvodem 26,4 tisíc párů, což představovalo o 1,7 tisíc méně oproti roku 2011 (czso, 2013). V rodinném chování dnešního obyvatelstva v České republice je možné popsat znaky rozdílné od života předešlé generace. Je to hlavně odsunutí odchodu od rodičů, vyšší upřednostnění nesezdaných soužití či život v samostatné domácnosti. V rozmezí let 2009 až 2013 žilo průměrně 77,1 % žen ve věku 35 - 39 v domácnosti s partnerem a podíl soužití nesezdaných byl pouze 13,1 % (czso, 2014). V 90. letech došlo k vývoji počtu narozených dětí k několika významným historickým událostem. V roce 1994 se nejvíce snížil počet živě narozených dětí, a to o 12 %, ve srovnání s rokem 1993. V roce 1999 se živě narodilo méně dětí než 90 000, což tvoří historické minimum. V průběhu ledna až března 2014 se dle prozatímních údajů narodilo 25,7 tisíc dětí (czso.cz, 2014).

Výzkum Chaloupkové & Šalamounové (Chaloupková & Šalamounová, 2004) se zaměřuje na problematiku postojů k manželství, nesezdanému soužití, rolím žen a mužů v rodině a k rodičovství v posledních deseti letech. Z uskutečněného průzkumu vyplývá, že se názory na manželství a jeho jiné formy a rodičovství, v průběhu konce 90. let 20. století, příliš neměnily. Nejvýznamnější změnou byl nižší důraz na plození dětí do manželství a na

potřebu výchovy obou z rodičů. Dle předpokladů, méně konvenční názory zastávali účastníci nejmladší kategorie, neprovdaní, bezdětní, lidé s maturitou či vysokoškolským vzděláním (Chaloupková & Šalamounová, 2004). D. Hamplová zaměřila svůj výzkum na spojitost sňatku a vzdělání. Informace z průzkumu ISSP 2002 nepotvrzují, že by mělo vzdělání vliv na to, jestli lidé uzavřou manželství či budou žít s prvním partnerem v nesezdaném soužití. Vzdělání nemá vliv na to, jak bude vypadat začátek prvního soužití s partnerem (Hamplová, 2003). Obsah výzkumu (Chaloupková, 2007) je zaměřen na studii důvodů zvyšující se mimomanželské plodnosti. Z šetření vyplývá, že přestože se zvyšuje tolerance k netradičním podobám partnerského a rodinného uspořádání, česká populace stále výrazně upřednostňuje manželství. Nesezdané soužití na delší dobu přijímá jen 25 % svobodných matek. Přímé manželství upřednostňuje téměř 8 % svobodných matek (Chaloupková, 2007).

Výzkum D. Hamplové (Hamplová, 2007) je zaměřen na to, jaký podíl neprovdaných matek tvoří svobodné matky a kolik z nich bydlí s otcem dítěte. V České republice se téměř 20 % dětí narodí neprovdané matce. Dále je možné říci, že čím nižší vzdělání ženy, tím vyšší je množství těch, které v období porodu žily samy (Hamplová, 2007). Poslední sledovaný výzkum je zaměřený na dvě oblasti, a to jak moc se otcové začleňují do každodenní péče o potomstvo a zda se odlišují v tomto ohledu rodiny v manželství a mimo manželství. Informace ze Sociální a ekonomické podmínky mateřství uvádějí, že muži v manželství se starají o děti častěji oproti mužům žijícím v nesezdaném soužití. Muži, kteří nejsou biologickým rodičem dětí, se na jejich péči podílejí o 50 % častěji, oproti mužům, kteří žijí s partnerkou a vlastními dětmi v nesezdaném soužití (Hamplová, 2007).

Některé sledované indikátory se ve výzkumech shodují. Nesezdané soužití podporuje především mladá a střední generace, svobodní a lidé s vyšším vzděláním, patrné především ve výzkumu (Chaloupková & Šalamounová, 2004). Manželství naopak podporuje především starší generace, věřící a lidé nižšího vzdělání a nižší sociální třídy. Nepodporují ho lidé vyššího vzdělání a ženy v nesezdaném soužití. Neovlivňuje ho velikost místa bydliště a pohlaví osob. Výzkumy provedené v rámci Sociologického ústavu AV ČR byly provedeny na obyvatelstvu na území celé České republiky. V empirickém šetření práce bude zjišťováno, zda se výsledky těchto výzkumů shodují i s obyvateli ve městě Příbram, kde bude šetření prováděno.

„Zjištění šetření ISPP ve výzkumu (Chaloupková & Šalamounová, 2004) nenaznačují, že by se česká společnost stávala výrazně otevřenější vůči bezdětnosti. Význam rodičovství a hodnota dítěte zůstává v české společnosti vysoká“ (Chaloupková & Šalamounová, 2004). Na toto zjištění z výzkumu (Chaloupková & Šalamounová, 2004) se bude přednostně empirická část práce zaměřovat v polostandardizovaných rozhovorech s manželskými páry, kteří žijí v Příbrami. Další inspirací pro empirickou část této diplomové práce se stalo zjištění z výzkumu Chaloupkové. *„Důvody, proč ženy nevstoupily před narozením dítěte do manželství, se neliší jen v závislosti na tom, zda neprovdané matky žily s otcem dítěte v nesezdaném soužití nebo zda se jednalo o osamělé svobodné matky, ale liší se i uvnitř skupiny nesezdaně žijících žen. O tom, že zcela manželství nezatracují, svědčí i to, že nejčastějším důvodem, kterým neprovdané matky vysvětlovaly, proč nevstoupily do manželství před narozením prvního dítěte, nebylo odmítání instituce manželství jako takové, ale spíš to, že si nebyly jisté budoucností vztahu a že se sňatkem nesouhlasil partner“ (Chaloupková, 2007).* Polostandardizované rozhovory se budou v jednotlivých okruzích proto zaměřovat na to, zda a jaké hodnoty vidí mladé páry v manželství a co pro ně znamená instituce manželství.

„Postoje k manželství, nesezdanému soužití a rodičovství zůstávají v české společnosti v průběhu devadesátých let 20. století poměrně stabilní. V české společnosti se stává přijatelné to, že se dítě narodí mimo manželství“ (Chaloupková & Šalamounová, 2004). Toto je jedním ze závěrů, ke kterým došly J. Chaloupková a P. Šalamounová ve výzkumu Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v ČR a v Evropě. Stejně tak výzkum od D. Hamplové s názvem Vstup do manželství a nesezdaného soužití v ČR po roce 1989 v souvislosti se vzděláním se zabývá jedním z důvodů vstupu do manželství a to spojitostí sňatku a vzdělání. Tato diplomová práce bude též sledovat, zda je narození dítěte důvodem ke vstupu do manželství či nikoli a celkově důvody, které respondenty vedly ke vstupu do manželství.

Hlavním cílem empirické části diplomové práce je tedy zjistit, jak vnímá mladá generace instituci manželství a rodinu a jakou hodnotu v současné společnosti rodina a manželství pro mladé lidi představuje. Budou zjišťovány důvody vstupu do manželství, změny po vstupu párů do manželství, ale také zda manželství považují za závazek a to pomocí polostrukturovaného rozhovoru manželských párů z města Příbram.

7. Empirické šetření o hodnotách manželství a rodiny vnímaných mladými lidmi

Další část diplomové práce se bude zabývat interpretací dat z výzkumného šetření, které zjišťuje, jak vnímá mladá generace manželství a rodinu a jakou hodnotu v současné společnosti rodina a manželství pro mladé lidi představuje. Pro uskutečnění výzkumu byl použit polostrukturovaný rozhovor. U tohoto typu rozhovoru je možné otázky pozměnit, doplnit či je v některém případě vynechat, pokud je dotazovanému nepříjemné na ně odpovídat. Empirický výzkum byl proveden začátkem roku 2015 ve městě Příbram. Dotazovány byly čtyři páry věkové kategorie 18 – 40 let. Jedná se o páry, které žijí minimálně jeden rok a maximálně tři roky v manželství a mají alespoň jedno dítě. Rozhovory byly prováděny vždy individuálně s mužem a ženou z páru pro větší přesnost a množství získaných informací. Průběh celého rozhovoru byl nahráván na diktafon pro pozdější detailní přepis získaných informací. Páry byly seznámeny s účelem a významem rozhovoru, který trval v rozmezí 10 – 15 minut.

7.1. Základní informace o dotazovaných

Níže uvedená tabulka doplňuje základní informace o dotazovaných ženách a mužích. Je uvedeno pohlaví, věk, nejvýše dosažené vzdělání a povolání.

Tabulka 5 Základní informace o dotazovaných

Manželský pár (MP)	Označení		Věk		Vzdělání		Povolání	
	Žena	Muž	Žena	Muž	Žena	Muž	Žena	Muž
MP1	Ž1	M1	29	27	SŠ	SŠ	Asistentka ředitele	Skladník/řidič
MP2	Ž2	M2	31	31	VŠ	SOU	průvodkyně CR	Opravář zemědělských strojů
MP3	Ž3	M3	24	27	VŠ	SOU	Vychovatelka v ŠD	Vedoucí skladu/řidič
MP4	Ž4	M4	25	27	SŠ	SOU	Mateřská dovolená	Živnostník

Zdroj: Vlastní zpracování

7.2. Analýza dat získaných z terénního šetření

Analýza dat z empirického šetření byla vytvořena na základě odpovědí všech dotazovaných osob. Informace z rozhovorů byly nejprve zaznamenány v podobě audionahrávky na diktafon a poté přepsány pro následnou analýzu. Dotazované osoby odpovídaly na šest otázek, s cílem zjistit, jak vnímá mladá generace manželství a rodinu a jakou hodnotu v současné společnosti rodina a manželství pro mladé lidi představuje. Pokládány byly vždy následující otázky:

1. Řekněte mi prosím, co pro Vás znamená manželství?
2. Řekněte mi prosím, co pro Vás znamená rodina?
3. Pohovořte, prosím, o důvodech, které Vás vedly k uzavření manželství.
4. Jaké hodnoty manželství/rodiny vnímáte po uplynulou dobu manželství?
5. Jaké změny Vám manželství/rodina přineslo?
6. Někdo považuje manželství za závazek. Jiní si to nemyslí. Co si o tom myslíte vy?

7.2.1. Chápání instituce manželství a rodiny

Instituce manželství není pevně daná, neustále se mění a rozvíjí. Je nutné na ni pracovat, přizpůsobit se a komunikovat mezi sebou. Z výpovědí dotazovaných mužů i žen vyplývá, že pro ně představuje manželství především soužití dvou osob, kde probíhá společná komunikace. Ž1: „*Manželství je pro mě v první řadě takzvaná vzájemná domluva a soužití dvou osob, které se mají rádi. V manželství je potřeba hlavně hodně pochopení a vzájemné důvěry, jinak to nemůže nikdy fungovat.*“ M3: „*Manželství je soužití důvěra a pochopení jeden druhého. Je také o kompromisech a společné komunikaci.*“

Dotazovaní také manželství spojují se společnou budoucností, pro kterou si vybrali právě tohoto člověka, se kterým ji chtějí prožít. M2: „*Vyvrcholení dlouhodobého vztahu. Znamená, že jsme se navzájem dobře poznali a chceme být spolu i do budoucna. Nikam dál už ten vztah posunout nejde. Teď jsme součástí rodiny toho druhého.*“ Ž4: „*Pokud jsem si jistá, že chci být se svým protějškem celý svůj život a miluji ho, znamená to pro mě manželství. Protože manželství bez jistoty a lásky je jen podepsaný papír dvou osob.*“

Tabulka 6 Chápání manželství a rodiny dotazovanými

		Chápání zvolené instituce dotazovanými	
		MANŽELSTVÍ	RODINA
MP1	Ž1	Soužití dvou osob, důvěra, pochopení, společné jméno, vzájemná domluva	Seskupení lidí v jedné domácnosti, blízká skupina lidí
	M1	Stav myslí	Skupina lidí, bez kterých nelze žít
MP2	Ž2	Zodpovědnost, společná budoucnost, potvrzení vážnosti vztahu	Okruh lidí, mikrosvět
	M2	Společná budoucnost	Zodpovědnost, radost, strach o děti
MP3	Ž3	Bezpečí, moci se spolehnout, více práv	Nejbližší osoby, máma-táta-dítě
	M3	Soužití, důvěra, komunikace, pochopení, kompromis	Klid domova, pohoda, starosti
MP4	Ž4	Být celý život s protějškem, jistota, láska	Nejvíc na světě, nelze nahradit
	M4	Zodpovědnost, soužití s milovaným člověkem	To, co dělá šťastným, motivace k vyšším cílům

Zdroj: Vlastní zpracování

Dále často dotazovaní odpovídali, že vnímají v manželství velkou zodpovědnost za druhou osobu, a zároveň pocit bezpečí a toho, že se mohou na svého partnera spolehnout. Právo nejen na informace o zdravotním stavu svého partnera, ale i jiná je též podstatné pro respondentku Ž3: *„Manželství pro mě znamená, pocit bezpečí, toho, že vedle sebe mám někoho, na koho se můžu spolehnout, s kým můžu společně něco budovat. Také to, že jako právoplatná manželka mám mnohem více práv než jako družka nebo přítelkyně. Např. v případě nemoci mám nárok vědět zdravotní stav svého manžela. Přejde mi, že manželství se poslední dobou opět vrací. Takže to určitě není přežitek.“* Ž2: *„Manželství pro mě znamená potvrzení vážnosti vztahu, že všechny radosti i starosti jednotlivce jsou radostmi i starostmi obou dvou, znamená pro mě větší zodpovědnost jednoho vůči druhému. Také závazek, že před problémy neutečeme, že na všechno jsme dva. Uzavření manželství bylo pro mě důležité před tím, než jsme si pořídili děti. Není to papír, je to životní pocit, že skutečně chceme být spolu, spolu chceme sdílet budoucnost a vychovávat děti.“*

Dále tato část bude zaměřena na význam rodiny pro manželské páry. Jak ji vnímají a prožívají. Nejčastěji dotazovaní odpovídali, že rodina je především seskupení lidí v jedné domácnosti. Tyto osoby jsou si navzájem to nejvíc na světě, co se nedá ničím nahradit. Ženy popisují své rodiny takto: Ž1: *„Rodina je pro mě mnohem důležitější než manželství. Je to seskupení osob v jedné domácnosti. Ale nejen v jedné domácnosti, ale i mimo. Pro mě je rodina prostě blízká skupina lidí, kteří se mají rádi a vzájemně se navštěvují a myslí na sebe ve významné dny i mimo ně.“* U žen je pochopitelný výraznější projev citlivosti a

zranitelnosti oproti mužům. Názorně to popsala žena z druhého manželského páru, pro kterou je rodina nejen tím nejdůležitějším, ale zároveň přináší pocit zranitelnosti, se kterým je nutné se vyrovnat a přijmout ho. Ž2: „Rodina je pro mě nejdůležitější ze všeho. Okruh několika lidí, které z celého srdce miluju a jsem pro ně ochotná přinášet oběti, omezit svoje pohodlí. Zároveň jsem díky nim zranitelná, cokoli trápí je, trápí i mě. Nedokážu být šťastná, když oni nejsou. Jsou to jediné lidé, na kterých mi opravdu záleží. Moje rodina je mikrosvět v současném okolním chaosu, kde je ještě všechno v pořádku, přístav klidu a bezpečí. I když její členové nejsou dokonalí a všichni máme svoje slabé stránky a řešíme řadu problémů i konfliktů, víme, že v opravdu těžkých chvílích tu jsme jeden pro druhého, můžeme se na sebe spolehnout a v rámci svých sil si pomoci. Ž4: „Rodina je to, čeho si na světě musíme vážit nejvíce. Přátel může být nespočetně, životem nám jich proběhne několik a můžeme si je vybrat. Ale rodina je vždy jen jedna a nedá se nahradit.“

Pro muže je rodina především skupina lidí, se kterou přichází zodpovědnost, starosti, ale zároveň klid domova, pocit štěstí a radost z dětí. M1: „Rodina je skupinka lidí, se kterou a ani bez které se nedá žít.“ Zároveň ale zmiňují i finanční stránku, což je pochopitelné, jelikož například muž z druhého manželského páru vnímá sebe, jako živitele rodiny, který ji musí finančně zabezpečit. M2: „Především zodpovědnost a radost. Zodpovědnost hlavně k sobě, člověk se o sebe víc bojí, ví, že jsou na něm ostatní členové rodiny finančně závislí. Taky se bojí o děti, abychom něco nezanedbali nebo aby se jim něco nestalo. Ale hlavně jsem šťastný, když je vidím, jak se vyvíjejí a pořad učí něco nového.“

Rodina s sebou přináší různé starosti, především ty příjemné. Je to ale také okruh lidí, který vás motivuje k činům, ke kterým by se leckterý člověk sám neodvážil. M3: „Klid domova, pohoda samozřejmě i starosti nicméně příjemné starosti.“, M4: „Něco co tě dělá šťastným. Motivace k vyšším cílům pro zaopatření všech z rodiny.“

7.2.2. Důvody vstupu do manželství

Zjištění důvodů vstupu do manželství byl problém především u dotazovaných mužů. Byli velice strozí a hovořili především o tom, že je to způsob, jak posunout vztah o úroveň dál a nepřijít o blízkého člověka. M2: „Posunout vztah někam dál“. M4: „Pocit, že bez člověka s kterým jdeš do manželství, už nechceš být.“

A současně tak tento společný vztah zpečetit. Jeden z mužů například uvedl, že to pro něj byl nejlepší den v životě. M3: „Bylo to takové zpečetění toho všeho, pro mě to byl nejlepší den v životě a nikdy jsem si neužil nic tak jako svou stavbu“.

Jiní hovoří o důvodech takto: M1: „ Tak nejhlavnější důvod byla rodina. Po uskutečnění rozlučky se svobodou už nešlo couvnout.“

Tabulka 7 Důvody vstupu do manželství

		Důvody vstupu do manželství
MP1	Ž1	Jméno, syn, úřady, porodnice, škola, manžel
	M1	Rodina, nelze couvnout
MP2	Ž2	Vývoj vztahu, příjmení
	M2	Společná budoucnost, posunutí vztahu
MP3	Ž3	Láska, žádost o ruku, posunutí vztahu dál
	M3	Zpečetění vztahu
MP4	Ž4	Vážnost vztahu, opora na vždy
	M4	Bez protějšku nechce být

Zdroj: Vlastní zpracování

Ženy byly v této otázce o něco sdílnější. Vstup do manželství pro ně znamenal především změnu příjmení, což jim ulehčuje vyřizování úředních záležitostí týkajících se jejich společných dětí, záležitosti ve škole, ale také třeba při narození dítěte v porodnici. Ž1: „Jak jsem už řekla, je to hlavně můj syn. Nechtěla bych se jmenovat jinak. Nejen kvůli úřadům, problémům v porodnici. Ale i kvůli školce, škole apod. Druhý důvod byl můj manžel, požádal mě o ruku, chtěl být úplná rodina. A cítí, že bez manželství úplná rodina být nemůže.“ Ž2: „Plánovali jsme rodinu a nejdřív jsme si chtěli dokázat, že patříme k sobě my dva. Jak už jsem řekla, považuji ho za důkaz, že nás dva beru vážně jako celek – a pod stejným příjmením to tak mají chápat i ostatní. Jako manželé jsme kompaktní jednotka a chceme být i rodina.“

Jako druhý nejčastější důvod uvedly samozřejmě žádost o ruku od jejich přítele. Jako pouhý „partneři“ by nemohli být pravá rodina. Ž3: „Žádost o ruku, láska s partnerem, kterou jsme manželstvím posunuli o další krok dál.“ Ž4: „Dlouhou dobu jsme spolu chodili, společně bydleli, mluvili o společné budoucnosti. Svatbou jsme si dali navzájem najevo, že náš vztah myslíme vážně a chceme být tomu druhému oporou do konce života. Pokud bych měla nějaké pochybnosti, vdávat bych se nechtěla.“

7.2.3. Vnímané hodnoty v manželství a rodině

Nejzákladnější stanoviska, která udávají celý styl života a orientaci člověka ve světě, se nazývají hodnoty či hodnotové orientace (Říčan, 2007, str. 107). Jak bylo v teoretické části práce uvedeno, každý člověk si tvoří soustavy hodnot, které dává do struktury buďto vertikální, kdy věc má vysoký či nízký hodnotový status či horizontální – souborům věcí dáváme stejný význam (Novotná, 2010, str. 19). Odpovědi na vnímané hodnoty manželství a rodiny byly různé. Všichni dotazovaní však vnímané hodnoty manželství i rodiny uvádějí v horizontální struktuře. Hodnoty jsou tedy na stejné úrovni, nerozlišují, že by některá věc měla nižší či vyšší hodnotový status.

Hodnoty v manželství, které se v odpovědích opakovaly, byly především láska, větší pocit důvěry, klid a pohoda. M3: *„Po dobu našeho manželství pociťuji větší pohodu, klid a společné porozumění.“* M4: *„Hlavně velkou zodpovědnost za její všechny členy. Velkou hodnotu má klid a pohoda doma.“* Ž3: *„Daleko větší lásku, máme se mnohem více rádi. Větší pocit důvěry, základ každého dobrého manželství. Velkou pohodu – pohoda, není důvod se hádat. Společný zájem pracovat na našem vztahu. „*

Změnu hodnot vyvolalo u některých manželských párů narození dítěte. Nejedná se již o radosti a starosti o druhého partnera, ale nyní je to spojené také s dítětem, prožívají dosud nepoznané chvíle štěstí. Ž2: *„Zároveň jsme společně zažili i doposud nepoznané chvíle štěstí jak při narození našich dětí, tak vlastně každý den s nimi. Život před tím a teď jsou dvě naprosto odlišná období. Po dobu našeho manželství jsme se proměnili ve fungující rodinu a to je to nejpodstatnější.“* Ž4: *„Tím, že jsme se stali manželi, se naše hodnoty vztahu nijak nezměnily. Naše hodnoty spíše změnilo až narození dcery. Už nemáme radosti a starosti jen jeden o druhého, ale už je na světě někdo další na koho musíme každý den myslet a starat se.“*

Důležitou hodnotou v manželství, ale také v rodině je prožívání složitých životních situací, které se týkají, například u ženy z druhého manželského páru, jejího a matčiny zdraví. Ž2: *„Záleží na kvalitě partnerů a manželství jejich charakter nijak nezmění. Z uplynulých let trvání našeho manželství si cením nejvíc toho, že jsme skutečně společně překonali těžká a náročná období – moje nemoc, nemoc mojí matky, složité poporodní období. Na nic z toho jsem nebyla sama, naprosto přirozeně se zapojil manžel.“*

Tabulka 8 Vnímané hodnoty v manželství a rodině

		Vnímané hodnoty
MP1	Ž1	Věrnost, láska, důvěra, spolupráce, pochopení, částečné omezení
	M1	zdraví
MP2	Ž2	Rodina, obětavost, ohleduplnost, trpělivost, nesobeckost
	M2	Děti – radosti a starosti
MP3	Ž3	Láska, důvěra, pohoda, práce na vztahu
	M3	Pohoda, klid, porozumění
MP4	Ž4	Žádné změny, narození dcery
	M4	Zodpovědnost, klid, pohoda

Zdroj: Vlastní zpracování

Jako další zmíněné hodnoty v manželství a rodině je možné uvést důvěru, pomoc, věrnost nebo také snahu o vypořádání se s neshody a rozepří. Ž1: *„Tak je to věrnost, pochopení, vzájemná spolupráce, důvěra, pomoc a do jisté míry omezení. Vždy musíte myslet na to, že nejste sama, a musíte podle toho jednat. Samozřejmě ne vždy vyjdete tomu druhému vstříc, na druhou stranu se snažíte, aby to fungovalo, takže se v dost věcech omezíte. A když je u toho ještě dítě, tak je jasné, že se musíte pochopit vzájemně. Samozřejmě i mezi to patří různé neshody a rozepře, které ale jako hodnoty manželství nelze označit. Spíš snahu o to, se jim vyvarovat.“* M1: *„Nejdůležitější je zdraví, hlavně to duševní! Jelikož se po svatbě každému začnou ztrácet kolečka z hlavy.“* M2: *„Manželství moje hodnoty nezměnilo, žili jsme stejně jako dřív. Když se narodily děti, přibyly radosti i starosti.“*

7.2.4. Přínosy a omezení po vstupu do manželství

Vstup partnerů do manželského svazku s sebou přináší různá omezení, ale zároveň také přínosy. Při ohodnocení změn, tedy omezení a přínosů reagovali dotazovaní dosti podobně a v první odpovědi měli jasno. S humorem komentovali omezení hlavně v tom, že již nemají tolik času na sebe a na své koníčky, případně omezení svých zájmů. Ž1: *„Omezení je spousta, nemůžu se každý večer sebrat a odejít do společnosti. Takže takzvaná změna ze svobody na zavazující vztah.“* M1: *„Už doma nemůžu koukat nahý na přírodopisné pořady“.* Nutnost přizpůsobení se druhým, a to jak časově, tak finančně. Ž1: *„Ohledně financí, nemůžu si nakupovat vše, co potřebuji, prioritní poplatky a syn, poté jídlo a manžel a pak až já. Takže změna v oblasti finanční. Dále hodně omezení časové. Nemám již tolik, času na své koníčky.“*

Omezením je také nedostatek spánku, pocit únavy a nutnost rozhodovat se nejen za sebe, ale za celou rodinu. Ž2: „*Nedostatek spánku, únavu, nutnost uskromnit se, nedostatek času pro sebe, svoje potřeby a zájmy, malá možnost odpočinku zejména při léčbě vlastních onemocnění.*“ Ž4: „*Nesmím myslet jen na sebe a dělat to, co chci já. Musím se časově stále přizpůsobovat druhým.*“ M4: „*Nerozhoduješ se sám za sebe, ale za celou rodinu.*“

Přínosem je u většiny dotazovaných samotná rodina. Přinesla jim do společného soužití více lásky, radosti a úsměvu. Ž1: „*Přínos je v hlavní řadě můj syn, který je stále usměvavý a já mám díky němu lepší náladu a celý život. Takže emoční přínos. Dále bych vyzdvihla pocit jistoty. S manželem a synem se cítím samozřejmě jinak než sama.*“ M2: „*Radost spojená s narozením dětí, teď jsem maximálně spokojený a chtěl bych, aby ta naše rodina fungovala pořád takhle, to co jsem sám doma nepoznal.*“ Ž4: „*Dostávám v životě více radosti a lásky. Mám spokojené manželství a úžasnou dceru. Každý den, je bohatší o úsměv mého manžela a naší dcery.*“

Žena z manželského páru 2 hovořila hlavně o dětech, celé rodině. Jsou to pro ni nejdůležitější osoby na světě, které jí také projevují lásku svým dětským způsobem. Rodina i manželství jí přineslo i vlastnosti potřebné do života, například organizační a plánovací vlastnosti. Ž2: „*Hlavním přínosem je založení rodiny, děti jsou a budou hlavním smyslem života. Můj život je teď hlavně životem nesobecké matky, která se stará o to, aby ze svých dětí vychovala co nejkvalitnější osobnosti, aby prožili šťastný a smysluplný život. Oni mi moji péči každý den vracejí svými objetími, upatlanými pusinkami a vůbec tím, jací jsou a jak se chovají. Jsou to nejdůležitější osoby na světě, jak pro mě, tak i pro manžela – o tom jsem přesvědčená. S jejich příchodem přišla sice i omezení, ale hlavně spousta radosti, smíchu, nových zážitků, které bychom bez dětí nezažili. Taky pocit mateřské pýchy a hrdosti před ostatními, že jsou to skutečně moje děti, to nejlepší, co se nám v manželství povedlo. Rodičovství také zlepšilo moje organizační schopnosti, nutnost plánování, rozdělení povinností v domácnosti, efektivnější zacházení s penězi.*“

Přínosem je také společné příjmení. Okolí vnímá nyní pár, že opravdu patří k sobě a nejen spolu bydlí. Ž3: „*Nové příjmení. Společný cíl, práce na našem vztahu. Od uzavření manželství se nehádáme, kvůli nesmyslům, protože víme, že to nemá cenu. Máme doma daleko větší pohodu.*“ M3: „*Hodně mi imponuje společné příjmení, když se člověk někde*

představuje a tak. A také mi přijde, že náš vztah se manželstvím upevnil a dostal jiný směr.“

Dále je možné jako přínos označit finanční jistotu, schopnost plánování, hospodaření s penězi, ale také motivaci a inspiraci k činnostem. Ž1: *„A také i finanční stránka věci, že se o poplatky můžu s někým rozdělit a vše nespadá jen na mojí hlavu. Dokáže nás manžel zabezpečit. Jinak přínos to má i ohledně zkušeností do života. Než přišel syn do našeho života, spoustu věcí jsem ani netušila. Takže přínos vzdělávací“* Pro někoho je přínosem i zajištění nového spodního prádla. M1: *„Mám plný šuplík nových trenek“* Rodina a manželství je také zdrojem motivace či inspirace. M4: *„Inspiraci a motivaci k činům, do kterých by ses třeba sám ani nepustil.“*

Tabulka 9 Změny způsobené vstupem do manželství

		Změny způsobené vstupem do manželství	
		Omezení	Přínos
MP1	Ž1	Málo času na sebe, málo koníčků, nemůže nakupovat jen pro sebe	Syn, emoce, jistota, finance
	M1	Nemůže nahý koukat na TV	Plný šuplík nového prádla
MP2	Ž2	Nedostatek spánku, málo času na sebe, změna přátel, únava, uskromnění se	Založení rodiny, mateřství, organizační schopnosti, zacházení s penězi
	M2	Málo času na sebe	Radost z dětí
MP3	Ž3	Nic	Příjmení, práce na vztahu, společný cíl, větší pohoda
	M3	Nic	Upevnění vztahu, příjmení
MP4	Ž4	Málo času na sebe, přizpůsobení se	Více radosti, lásky, spokojenost rodiny
	M4	Rozhodování za rodinu	Inspirace, motivace k činům

Zdroj: Vlastní zpracování

7.2.5. Manželství jako závazek či nikoli?

Někdo považuje manželství za závazek, jiní si to nemyslí. V této části se shodli se svou odpovědí na otázku o závazku, kromě jednoho muže, všichni dotazovaní. Myslí si, že manželství je závazek, avšak v dobrém slova smyslu. Během svatebního slibu si slíbili, že spolu budou žít v dobrém i zlém, ve zdraví i nemoci, v bohatství i chudobě. Ž2: *„Upřímně si myslím, že i samotné dlouhodobé partnerství je určitý závazek a manželstvím se jen potvrzuje. Při vlastním obřadu si leccos slibujete a slib je podle mě určitý závazek. A slib by se neměl porušovat, nebo bychom se o to měli aspoň snažit a to vyžaduje charakter“.* M2: *„Lidé si slibují, že spolu budou v dobrém i zlém, ve zdraví i nemoci a to je svazující.“*

Ale zároveň bych ten závazek cítil i bez oddacího listu.“ Ž4: „Pro mě je manželství závazek. Sňatkem jsem slíbila, že budu s manželem ve zdraví i v nemoci, v bohatství i v chudobě. Že ho budu cítit a milovat. Budu mu věrná a nikdy ho neopustím. Je to milovaná osoba v mém životě a já mu chci dát vše, co budu moct. Manželství je pro mě závazek, který pro mě není zátěží, ale radostí.“

Mnozí cítí manželství jako závazek, avšak ne jako zátěž, ale jako radost, inspiraci a naplnění. Ž3: *„Svým způsobem je to určitý závazek, ale tento závazek mě nijak neomezuje. Naopak mě naplňuje.“* M4: *„Manželství je závazek, ale rozhodně ne špatný. Je to inspirace, pohoda a naplnění.“* Ž1: *„Manželství je takové, jaké si ho člověk udělá, pro mě je tak na půl závazek, musím myslet i na toho druhého, ale když se dokážete domluvit, zavazující to není, naopak je to svoboda pro oba manžele s důležitými pravidly.,,*

Tabulka 10 Vnímání manželství jako závazek?

		Vnímání závazku
MP1	Ž1	½ závazek – myslet na druhého, ½ svoboda – avšak s pravidly
	M1	Ano
MP2	Ž2	Ano – svatební slib
	M2	Ano – svatební slib, závazek k majetku
MP3	Ž3	Ano – neomezuje, ale naplňuje
	M3	Ne – další životní krok
MP4	Ž4	Ano – svatební slib, ne zátěž, ale radost
	M4	Ano – inspirace, pohoda, naplnění

Zdroj: Vlastní zpracování

Jeden z mužů vnímá závazek z jiného pohledu, M1: *„Rozhodně se musím přidat k první variantě. Jednoduše, když se zapomenete, vždycky máte někoho, kdo Vám to připomene a podle závažnosti Vám to připomíná v pravidelných intervalech.“* Muž z manželského páru 3 závazek v manželství nijak nevidí, naopak ho vnímá jako další krok v osobním životě. M3: *„Závazek to určitě není, to si nemyslím, spíše je to další životní krok jako je pořídit si dítě tak manželství je další krok k společnému soužití.“* Jedna z žen odpověděla na otázku ohledně závazku takto: Ž2: *„Domnívám se, že toho se někteří lidé bojí, nejsou o sobě nebo daném vztahu přesvědčeni. Je snazší ze vztahu utéct než o něj bojovat, pečovat o něj, pokusit se ho udržet. To si myslím, že je hlavní důvod toho, proč tolik lidí tvrdí, že manželství je jen papír... o ten jde ze*

všeho nejméně. Jsem přesvědčená o tom, že ti, co to říkají, nejsou připraveni na vážný vztah nebo o tom stávajícím nejsou úplně přesvědčeni a toto je jen výmluva.“ Závazek v manželství je možné vidět také po finanční stránce a to v případě půjčky, hypotéky nebo například leasingu. M2: „Taky je tu ještě závazek ke společnému majetku, třeba když si jeden z manželů vezme hypotéku, je to vlastně závazek obou. Takže už se nerozhoduje jenom sám za sebe.“

7.3. Interpretace získaných analyzovaných dat

V této části autorka shrnuje zjištěné informace z polostrukturovaného rozhovoru a naplňuje tak postupně cíl celé diplomové práce. Ze zjištěných informací od dotazovaných, lze shrnout závěry k jednotlivým otázkám a navíc ukázat, zda se manželské páry shodly v odpovědích na otázky.

7.3.1. Shrnutí zjištěných informací

Chápání instituce manželství a rodiny

Při dotazování, jak chápou instituci manželství a rodinu se dotazovaní rozpovídali. A to jak ženy, tak muži. Manželství pro ně znamená především soužití dvou osob, kteří plánují společnou budoucnost. V tomto soužití je důležitá vzájemná důvěra, komunikace, pochopení, kompromis, láska a jistota. Manželství je potvrzení vážnosti vzájemného vztahu, které je též spojeno se zodpovědností za druhého partnera. Z manželství také vyplývá více práv pro oba partnery a to především v případě nemoci mají nárok na to, vědět zdravotní stav svého partnera. Ž3: „Manželství pro mě znamená pocit bezpečí, toho, že vedle sebe mám někoho, na koho se můžu spolehnout, s kým můžu společně něco budovat. Také to, že jako právoplatná manželka mám mnohem více práv než jako družka nebo přítelkyně. Např. v případě nemoci mám nárok vědět zdravotní stav svého manžela. Přijde mi, že manželství se poslední dobou opět vrací. Takže to určitě není přežití“. Manželství není jen papír, ale životní stav, kdy partneři chtějí společně žít a plánovat budoucnost.

Rodina je pro dotazované v první řadě seskupení lidí v jedné domácnosti. Jedná se o nejbližší osoby, které jsou si navzájem tím nejvíc na světě, což nelze ničím nahradit. Rodina je spojená se zodpovědností, starostmi, strachem o děti, ale zároveň je naplněna

radostí, pohodou a klidem domova. Rodina je to, co dělá lidi šťastným a motivuje je k vyšším cílům.

Důvody vstupu do manželství

Hlavním důvodem uzavření manželství bylo pro partnery v první řadě zpečetění vztahu. Posunout vztah na další úroveň, plánovat a prožívat společnou budoucnost. Ž2: „*Plánovali jsme rodinu a nejdřív jsme si chtěli dokázat, že patříme k sobě my dva. Považuji ho za důkaz, že nás dva beru vážně jako celek – a pod stejným příjmením to tak mají chápat i ostatní. Jako manželé jsme kompletní jednotka a chceme být i rodina*“. Důležitá byla také změna jména, a to především pro ženy. Jak bylo uvedeno výše, znamená to pro oba dva partnery více práv spojených se zdravotním stavem, záležitostech na různých úřadech, v porodnici, škole atp. Důvodem pro vstup do manželství byla samozřejmě žádost o ruku od partnera, který tím dal své partnerce najevo, že jejich vztah myslí vážně.

Vnímané hodnoty v manželství a rodině

Co se týče pocíťovaných hodnot manželství a rodiny, manželé nejčastěji uvádějí lásku, důvěru, pohodu a klid domova. Zmíněná pohoda a klid domova jsou hodnoty, které pocíťují především muži. Pro ženy jsou naopak největšími hodnotami láska, důvěra, obětavost a spolupráce. Ostatní zmíněné hodnoty jsou věrnost, pochopení, nesobeckost, trpělivost, zodpovědnost a ohleduplnost. Tři čtvrtiny žen a jedna polovina mužů uvedli spíše vnímané hodnoty v manželství než v rodině. Tito dotazovaní jsou ve věkové kategorii 27 – 31 let, což se jedná o starší osoby z celé skupiny dotazovaných. Zmíněnými hodnotami jsou především důvěra, klid, pohoda a láska. Z uvedených výzkumů Sociologického ústavu AV ČR je možné, jak bylo uvedeno výše v oddíle 6.2.6, říci, že manželství podporuje především starší generace. Tento výzkum byl proveden za celé území ČR. Z empirického šetření, které bylo v této práci provedeno za území města Příbram, je také možné říci, že manželství, v tomto případě, tedy hodnoty v manželství, vnímá také starší generace.

Přínosy a omezení po vstupu do manželství

a. Omezení

O omezeních po vstupu do manželství měli všichni dotazovaní jasno. Největším omezením je málo času na sebe a své koníčky, kterým se mohli věnovat dříve. Nedostatek spánku,

často pociťovaná únava, nutnost přizpůsobení se druhým a uskromnění se. Ž2: „*Nedostatek spánku, únavu, nutnost uskromnit se, nedostatek času pro sebe, svoje potřeby a zájmy, malá možnost odpočinku zejména při léčbě vlastních onemocnění*“. Již se nemohou rozhodovat pouze za sebe, ale i za svého partnera a rodinu a nést za to plnou odpovědnost.

b. Přínosy

Přínosů oproti omezení je však mnohem více. Je to hlavně rodina. Mateřství, radost z dětí, ze společných chvil. Přínosem jsou také společné finance, které poskytují větší jistotu, možnost plánování společné budoucnosti, cílů a vede to k větší pohodě. Ž1: „*A také i finanční stránka věci, že se o poplatky můžu s někým rozdělit a vše nespadá jen na moji hlavu. Dokáže nás manžel zabezpečit. Jinak přínos to má i ohledně zkušeností do života. Než přišel syn do našeho života, spoustu věcí jsem ani netušila. Takže přínos vzdělávací*“. Manželství a rodina vede také k větší motivaci a inspiraci k činům, ke kterým není vždy snadné se odhodlat. Někdo vnímá jako přínos také plný šuplík nového spodního prádla, kterého se dříve nedostávalo.

Manželství jako závazek či nikoli?

Stejně jako u otázky na omezení, měli dotazovaní jasno při otázce, zda považují manželství za závazek. Manželství pro ně opravdu určitý závazek je, avšak vnímají ho jako pozitivum. Představuje pro ně slib, který si dali během svatebního obřadu. Že se budou milovat a ctít, budou spolu v dobrém i zlém, ve zdraví i nemoci, v bohatství i chudobě. Ž2: „*Upřímně si myslím, že i samotné dlouhodobé partnerství je určitý závazek a manželstvím se jen potvrzuje. Při vlastním obřadu si leccos slibujete a slib je podle mě určitý závazek. A slib by se neměl porušovat, nebo bychom se o to měli aspoň snažit a to vyžaduje charakter*.“ Jedná se o závazek, že musejí myslet na druhého, avšak není to zátěž, ale radost a naplnění. Závazek je také k majetku. V případě hypotéky jde o závazek obou partnerů, nemohou se rozhodovat sami za sebe.

7.3.2. Shody partnerů v odpovědích na otázky

První pár, tedy žena Ž1 a muž M1, se shodli především u otázky číslo 2. Rodina je pro ně skupina lidí, bez kterých ani jeden nedokáže žít. Další shoda byla u otázky číslo 6. Oba dva pociťují manželství jako závazek. Žena tento závazek rozděluje navíc na dvě poloviny. Jedna polovina pro ni znamená závazek jako nutnost myslet na druhého, druhá polovina

jako svobodu, avšak s určitými pravidly. Žena při rozhovoru byla velice citlivá, zaměřena především na rodinu a partnera. Muž myslel též hlavně na rodinu, avšak v humorném pojetí.

Žena Ž2 a muž M2 se v některých odpovědích shodli u pěti otázek ze šesti. Manželství vidí hlavně jako společnou budoucnost a vstoupili do něj z důvodu vývoje jejich vztahu. Chtěli vztah posunout o úroveň dál. Omezení plynoucí z manželství a rodiny je, jako u většiny manželských párů a rodičů, málo času na sebe a své koníčky. Rodina je donutila k tomu se uskromnit. Přínosem jsou však zároveň jejich děti. Muž i žena pocítují manželství jako závazek. Oba dva vidí příčinu závazku ve svatebním slibu. Ve slibu společného života ve zdraví i nemoci, bohatství i chudobě, v dobrém i zlém.

Třetí pár, žena Ž3 a muž M3, došli ke shodě alespoň v některých odpovědích u většiny otázek. Manželství je pro ně hlavně o důvěře. Moci se spolehnout na svého partnera. Do manželství vstoupili z důvodu zpečetění vztahu, které žena navíc propojila se žádostí o ruku od svého partnera. Hodnotou manželství a rodiny je pohoda a klid domova. Závazek v tomto manželském páru pocítuje pouze žena. Manželství pro ni závazek je, ale nijak ji neomezuje, naopak naplňuje. Muž závazek v manželství nepocítuje. Manželství pro něj znamená jen další životní krok.

Pár číslo čtyři, žena Ž4 a muž M4, došli ke shodě ve všech otázkách. Shodli se alespoň v některých odpovědích. Manželství pro ně znamená soužití s milovaným protějškem a rodina to, co je dělá šťastným. Důvodem vstupu do manželství pro ně byla vážnost vztahu, posunout vztah dál. Nejvýznamnější hodnotou jejich manželství a zároveň rodiny je jejich dcera. Její narození a péče o ní je nutí k zodpovědnosti. Jako omezení u otázky č. 5 oba dva označili nutnost přizpůsobení se. Nemohou se již rozhodovat pouze za sebe, ale za celou rodinu. A také oba dva pocítují manželství jako závazek, avšak jako radost.

8. Závěr

Diplomová práce se zabývá vnímáním a hodnotou manželství a rodiny mladými lidmi v Příbrami. Hlavním cílem je zjistit, jak vnímá mladá generace manželství a rodinu a jakou hodnotu v současné společnosti rodina a manželství pro mladé lidi představuje.

Nejprve se autorka věnuje vymezení teoretického rámce a základních pojmů sledované problematiky hodnot manželství a rodiny. Byly vymezeny pojmy společnost, instituce, hodnoty, a dále také manželství, rodina, porodnost. Dále se teoretická část diplomové práce zabývala tematikou jiných forem partnerských soužití, jelikož páry společně nemusejí žít pouze ve svazku manželském.

Základními pojmy diplomové práce jsou hodnoty, manželství a rodina. Hodnoty můžeme rozumět jako nejvyšší abstrakcí konkrétních postojů. Jedná se o stanoviska, která udávají celkový styl života a zaměření člověka ve světě (Říčan, 2007, str. 106). Manželstvím rozumíme uzákoněný sexuální vztah mezi dvěma a více partnery různého pohlaví, od kterého se očekává, že v budoucnu bude východiskem pro rodinu. Uzákonění klasického manželství se provede obvykle sňatkem, který nemusí být pokaždé doprovázen zvláštními obřady, které sňatku předcházejí (zásnuby) nebo jej provázejí (svatby) (Maříková, 1996, str. 590). Rodinou se rozumí soužití dvou osob různého pohlaví. Společné soužití lidí svázaných příbuzenstvím a zahrnujícím alespoň rodiče a děti (Jandourek, 2003, str. 115). Základním typem rodiny je rodina nukleární, jedná se o rodinu, kterou tvoří dvě dospělé osoby a jejich vlastní či adoptované děti a všichni žijí v jedné domácnosti (Giddens, 1997, str. 156). Mezi hlavní funkce rodiny patří reprodukční, materiální, výchovná a emocionální, která je důležitá pro pohodu a patřičnost (Výrost & Slaměník, 1998, str. 305).

Pro propojení teoretické a empirické části této diplomové práce byla zpracována sekundární analýza dat. Jedná se o data o rodině a manželství v České republice. Byly zjištěny informace o obyvatelstvu z Českého statistického úřadu, a to z let 2011, 2013 a 2014. Dále součástí sekundární analýzy jsou také výzkumy provedené Sociologickým ústavem AV ČR. Autorkami těchto výzkumů jsou J. Chaloupková, D. Hamplová a P. Šalamounová.

Složení obyvatelstva, dle rodinného stavu se v posledním desetiletí 20. století v ČR začalo výrazně měnit. Hlavním důvodem této změny byl významný pokles počtu svateb. V roce 2003 se poprvé snížil v ČR roční počet svateb pod 50 000. Viditelnější nárůst nových manželství přišel až v roce 2007 (czso.cz, 2013). Oproti sňatečnosti u vývoje rozvodovosti byl zaregistrovaný obrácený směr (czso.cz, 2004). Během roku 2012 prošlo rozvodem 26,4 tisíc párů, což představovalo o 1,7 tisíc méně oproti roku 2011 (czso, 2013). V rodinném chování dnešního obyvatelstva v České republice je možné popsat znaky rozdílné od života předešlé generace. Je to hlavně odsunutí odchodu od rodičů, vyšší upřednostnění nesezdaných soužití či život v samostatné domácnosti. V rozmezí let 2009 až 2013 žilo průměrně 77,1 % žen ve věku 35 - 39 v domácnosti s partnerem a podíl soužití nesezdaných byl pouze 13,1 % (czso, 2014). V 90. letech došlo k vývoji počtu narozených dětí k několika významným historickým událostem. V roce 1994 se nejvíce snížil počet živě narozených dětí, a to o 12 %, ve srovnání s rokem 1993. V roce 1999 se živě narodilo méně dětí než 90 000, což tvoří historické minimum. V průběhu ledna až března 2014 se dle prozatímních údajů narodilo 25,7 tisíc dětí (czso.cz, 2014).

Výzkumy ze Sociologického ústavu AV ČR, které byly vybrány, se zabývají názory na rodičovství, manželství, rodinu, nemanželské soužití a mimomanželskou porodnost. Z pěti výzkumů, přiblíženými v sekundární analýze, se tři zabývaly podobnými sledovanými indikátory. Z výzkumu Chaloupkové & Šalamounové (Chaloupková & Šalamounová, 2004) vyplývá, že nejvýznamnější změnou v názoru na manželství a rodičovství byl nižší důraz na plození dětí do manželství a na potřebu výchovy obou z rodičů (Chaloupková & Šalamounová, 2004). D. Hamplová zaměřila svůj výzkum na spojitost sňatku a vzdělání, výsledky však nepotvrzují, že by mělo vzdělání vliv na to, jestli lidé uzavřou manželství či budou žít s prvním partnerem v nesezdaném soužití (Hamplová, 2003). Na základě výzkumu Chaloupkové (Chaloupková, 2007) je možné říci, že přestože se zvyšuje tolerance k netradičním podobám partnerského a rodinného uspořádání, česká populace stále výrazně upřednostňuje manželství (Chaloupková, 2007). Některé sledované indikátory se ve výzkumech těchto autorek shodují. Nesezdané soužití podporuje především mladá a střední generace, svobodní a lidé s vyšším vzděláním, patrně především ve výzkumu (Chaloupková & Šalamounová, 2004). Manželství naopak podporuje především starší generace, věřící a lidé nižšího vzdělání a nižší sociální třídy. Nepodporují

ho lidé vyššího vzdělání a ženy v nesezdaném soužití. Neovlivňuje ho velikost místa bydliště a pohlaví osob.

Cílem empirické části bylo pomocí polostandardizovaného rozhovoru zjistit, jak vnímá mladá generace manželství a rodinu a jakou hodnotu v současné společnosti rodina a manželství pro mladé lidi představuje. Zkoumáno bylo nejen vnímání manželství a rodiny mladou generací, ale také důvody, které je vedly k uzavření manželství, jaké změny jim manželství/rodina přineslo a zda považují manželství za závazek. Výzkum proběhl v místě trvalého bydliště autorky práce. Jedná se o město Příbram. Pro empirické šetření byly osloveny čtyři manželské páry, které spolu v manželství žijí již alespoň jeden rok a mají minimálně jedno dítě.

Při dotazování, jak chápou instituci manželství a rodinu dotazovaní, se rozpovídali jak ženy, tak muži. Manželství je především soužití dvou osob, které plánují společnou budoucnost. V tomto soužití je důležitá vzájemná důvěra, komunikace, pochopení, kompromis, láska a jistota. Jedná se o potvrzení vážnosti vzájemného vztahu, které je též spojeno se zodpovědností za druhého partnera. Manželství není jen papír, ale životní stav, kdy partneři chtějí společně žít a plánovat budoucnost. Rodina je pak v první řadě seskupení lidí v jedné domácnosti. Jedná se o nejbližší osoby, které jsou si navzájem tím nejvíc na světě, což nelze ničím nahradit. Rodina je to, co dělá lidi šťastným a motivuje je k vyšším cílům. Klíčovým důvodem uzavření manželství bylo pro partnerky zpečetění vztahu. Posunout vztah na další úroveň, plánovat a prožívat společnou budoucnost. Důvodem byla též změna jména, a to především pro ženy, jelikož to poskytuje více práv a usnadňuje vyřizování úředních záležitostí, ale také situací spojených se školou, nemocnicí atd. Důvodem pro vstup do manželství byla samozřejmě žádost o ruku od partnera, který tím dal své partnerce najevo, že jejich vztah myslí vážně.

Vnímané hodnoty v manželství a rodině pro mladou generaci jsou hlavně láska, důvěra, pohoda a klid domova. Zmíněná pohoda a klid domova jsou hodnoty, které pocítují především muži. Pro ženy jsou naopak největšími hodnotami láska, důvěra, obětavost a spolupráce. Ostatní zmíněné hodnoty jsou věrnost, nesobeckost, pochopení, zodpovědnost, trpělivost a ohleduplnost. Tři čtvrtiny žen a jedna polovina mužů uvedli spíše vnímané hodnoty v manželství než v rodině. Tito dotazovaní jsou ve věkové kategorii 27 – 31 let, což se jedná o starší osoby z celé skupiny dotazovaných. Zmíněnými hodnotami jsou

především důvěra, klid, pohoda a láska. Z uvedených výzkumů Sociologického ústavu AV ČR je možné, jak bylo uvedeno výše v oddíle 6.2.6., říci, že manželství podporuje především starší generace. Tento výzkum byl proveden za celé území ČR. Z empirického šetření, které bylo v této práci provedeno za území města Příbram, je také možné říci, že manželství, v tomto případě, tedy hodnoty v manželství, vnímá také starší generace. Jak bylo v teoretické části práce uvedeno, každý člověk si tvoří soustavy hodnot, které dává do struktury buďto vertikální, kdy věc má vysoký či nízký hodnotový status či horizontální – souborům věcí dáváme stejný význam (Novotná, 2010, str. 19). Odpovědi na vnímané hodnoty manželství a rodiny byly různé. Všichni dotazovaní však vnímané hodnoty manželství i rodiny uvádějí v horizontální struktuře. Hodnoty jsou tedy na stejné úrovni, nerozlišují, že by některá věc měla nižší či vyšší hodnotový status.

Co se týče změn a v první řadě omezení, které přicházejí s manželstvím a rodinou, měla většina dotazovaných jasno. Většina se shodla na nedostatku času na sebe samotného a osobní koníčky, kterým měli možnost se věnovat dříve. Dále je to nedostatek spánku, často pocíťovaná únava, nutnost přizpůsobení se druhým a také uskromnění se. Rozhodování není jen na nich samotných, ale i na partnerovi a musejí se rozhodovat za oba dva či celou rodinu a nést za to plnou odpovědnost. Změn a nyní přínosů je oproti omezení více. V první řadě je to rodina, mateřství a radost z dětí a ze společně strávených chvil. Manželství a rodina je také impulzem ke zvýšení motivace a inspirace k činům, ke kterým není vždy snadné se odhodlat. Přínosem jsou také společné finance, které poskytují větší jistotu, možnost plánování společné budoucnosti, cílů a vede to k větší pohodě. Dotazovaní vnímají manželství jako určitý závazek, avšak jako pozitivum. Je to pro ně slib, který si dali během svatebního obřadu. Slib, že se po celé manželství budou milovat a ctít, budou spolu v dobrém i zlém, ve zdraví i nemoci, v bohatství i chudobě. Jde o závazek, kdy musejí myslet na druhého, ale není to pro ně zátěž, nýbrž radost a naplnění. Závazek je také k majetku. V případě hypotéky jde o závazek obou partnerů, nemohou se rozhodovat sami za sebe.

Cílem této diplomové práce bylo zjistit, jak vnímá mladá generace manželství a rodinu a jakou hodnotu v současné společnosti rodina a manželství pro mladé lidi představuje. Přes to, že se jedná o téma spíše obtížněji uchopitelné a v rámci diplomové práce nesnadno řešitelné v plné šíři, kterou tato problematika představuje, byl stanovený cíl práce (v té části problematiky, na kterou se zaměřoval) naplněn.

9. Seznam použité literatury

- BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie*. Praha: Fortuna, 1996. ISBN 978-80-7373-028-4
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 978-80-246-0139-7
- FARKOVÁ, Marie. *Dospělost a její variabilita*. Praha: Grada Publishing a.s., 2009. ISBN 978-80-247-2480-5
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1997. ISBN 80-7203-124-4.
- HAMPLOVÁ, Dana. *Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2007. ISBN 80-7330-128-8.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-485-4.
- CHALOUPKOVÁ, Jana. *Proměny rodinných a profesních startů*. Praha: Sociologický ústav AV ČR., 2010. ISBN 978-80-7330-185-9.
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál., 2001. ISBN 978-80-7367-269-0.
- JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál., 2003. ISBN 80-7178-749-3.
- Jayakody, R., & Cabrera, N. (2002). *"What Are the Choices for Low-Income Families?: Cohabitation, Marriage, and Remaining Single"*. Lawrence Erlbaum Associates.
- KARSTEN, Hartmut. *Ženy - muži*. Praha: Portál., 2006. ISBN 80-7367-145-X
- KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: SLON., 1997. ISBN 80-85850-25-7.

Lesthaeghe, R., & Surkyn, J. (2002). *New Forms of Household Formation in Central and Eastern Europe: Are they related to newly emerging Value Orientations?* Brussels: Inteface Demography.

MAŘÍKOVÁ, Hana. a.kol.. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum., 1996. ISBN 80-7184-310-5.

MATOUŠEK, Oldřich.. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON, 1993. ISBN 80-86429-19-9.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: SLON., 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.

NOVOTNÁ, Eliška. *Sociologie sociálních skupin*. Prah: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-2957-2.

NOVÝ, Ivan, & SURYNEK, Alois. *Sociologie pro ekonomy a manažery*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1705-0.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing., 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti - obor v pohybu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-3133-9.

SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. Praha: Práh., 1994. ISBN 80-901325-0-2.

SCHAEFFEROVÁ, Edith. *Co je rodina?* Praha: Návrat domů., 1975. ISBN 80-85495-41-4.

ŠMOLKA, Petr. *Muž a žena - návod k použití*. Praha: Portál., 2004. ISBN 978-80-7367-573-8.

STRAUSS, Anselm, CORBIN Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno: Nakladatelství Albert., 1999. ISBN 80-8583-460-X.

VODÁKOVÁ, Alena, & PETRUSEK, Miloslav., *Velký sociologický slovník*. Karolinum., 1996. ISBN 80-7184-310-5.

VÝROST, Jozef, & SLAMĚNÍK, Ivan. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál., 1998. ISBN 80-7178-269-6.

Internetové zdroje:

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online] (2003). Získáno 2014, Dostupný z: [http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/570050B497/\\$File/snatecnost.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/570050B497/$File/snatecnost.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online] (2011). Získáno 2014, Dostupný z: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/5D002BEE05/\\$File/400811a1.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/5D002BEE05/$File/400811a1.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online] (2013). Získáno 2014, Dostupný z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/vyvoj_obyvatelstva_ceske_republiky_v_roce_2012_z_akladni_udaje

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online] (2014). Získáno 2014, Dostupný z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby061214.docx>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online] (2014). Získáno 2014, Dostupný z: [http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/F6001BB0F3/\\$File/170227-14.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/F6001BB0F3/$File/170227-14.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online] (2004). Získáno 2014, Dostupný z: [http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/69003B9D44/\\$File/rozvody.pdf](http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/69003B9D44/$File/rozvody.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online] (2013). Získáno 2014, Dostupný z: [http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/0A0034AB52/\\$File/1300681400.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/0A0034AB52/$File/1300681400.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online] (2013). Získáno 2014, Dostupný z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online] (2013). Získáno 2014, Dostupný z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/c/A50041548C>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online] (2014). Získáno 2014, Dostupný z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/do_manzelstvi_mladi_lide_nepospichaji_20140409

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online] (2014). Získáno 2014, Dostupný z: [http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/2500461767/\\$File/13006614399.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/2500461767/$File/13006614399.pdf)

NOVINKY. Žena, vztahy a sex [online] (2014). Získáno 2014, Dostupný z: <http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/339001-manzelstvi-se-dostava-na-druhou-kolej.html>

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR. Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním [online] (2003). Získáno 2014, Dostupný z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/198_03-4%20text%20pro%20tisk.pdf

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR. Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě. [online] (2004). *studie.soc.cas.cz*. Získáno 2014, Dostupný z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/210_1chalou47%20pro%20tisk.pdf

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR. Diferenciace motivů svobodného mateřství: proč neprovdané matky nevstoupily před narozením svého prvního dítěte do manželství? [online] (2007). *dav.soc.cas.cz*. Získáno 2014, Dostupný z: http://dav.soc.cas.cz/uploads/b02dcec0588cdce9d13390919ff7051ba2ccb5e_DaV0702_p127_140.pdf

ZAJÍČKOVÁ, Andrea. Nemanželské dítě. Dá se na něm vydělat? [online] (2008). *denik*. Získáno 2014, Dostupný z: http://www.denik.cz/moje_rodina/psiknizka20080228.html

10. Přílohy

Příloha č. 1

Tabulka 11 Základní informace o sledovaných výzkumech

Název výzkumu	Autor	Zaměření	Rok zpracování
Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě	J. Chaloupková, P. Šalamounová	Postoje k manželství, nesezdanému soužití, rodičovství – odlišení dle věku, pohlaví, vzdělání a rodinného stavu	2004
Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním	D. Hamplová	Spojitosť sňatku a vzdělání	2003
Diferenciace motivů svobodného mateřství: proč neprovdané matky nevstoupily před narozením svého prvního dítěte do manželství?	J. Chaloupková	Růst mimomanželské plodnosti, partnerské uspořádání	2007
Děti bez partnera nebo na psi knížku?	D. Hamplová	Děti v nesezdaném soužití, pouze s matkou	2006
A kde jsou otcové?	D. Hamplová	Otcové a péče o potomky – odlišnost manželských a nemanželských rodin	2006

Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha č. 2

Přepisy realizovaných rozhovorů

Ž1: žena, 29 let, SŠ, asistentka generálního ředitele

1. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená manželství.
„Manželství je pro mě v první řadě takzvaná vzájemná domluva a soužití dvou osob, které se mají rádi. Nepotřebovala bych to stvrdit ani oficiálně, ale chtěla jsem se jmenovat stejně jako můj syn. Jinak má pro mě manželství stejný význam jako partnerský vztah. V manželství je potřeba hlavně hodně pochopení a vzájemné důvěry, jinak to nemůže nikdy fungovat. A musí se snažit obě dvě strany. Takže pro mě by manželství být nemuselo. Stačilo by zůstat v partnerském vztahu bez manželského svazku.“
2. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená rodina.
„Rodina je pro mě mnohem důležitější než manželství. Je to seskupení osob v jedné domácnosti. Ale nejen v jedné domácnosti, ale i mimo. Je fakt, že my máme velkou rodinu, hodně babiček, tet, strýců, bratrance. Pro mě je rodina prostě blízká skupina lidí, kteří se mají rádi a vzájemně se navštěvují a myslí na sebe ve významné dny i mimo ně.“
3. Pohovořte, prosím, o důvodech, které Vás vedly k uzavření manželství.
„Jak jsem už řekla, je to hlavně můj syn. Nechtěla bych se jmenovat jinak. Nejen kvůli úřadům, problémům v porodnici. Ale i kvůli školce, škole apod. Druhý důvod byl můj manžel, požádal mě o ruku, chtěl být úplná rodina. A cti, že bez manželství úplná rodina být nemůže.“
4. Jaké hodnoty manželství / rodiny vnímáte po uplynulou dobu manželství?
„Tak je to věrnost, pochopení, vzájemná spolupráce, důvěra, pomoc a do jisté míry omezení. Vždy musíte myslet na to, že nejste sama, a musíte podle toho jednat. Samozřejmě ne vždy vyjdete tomu druhému vstříc, na druhou stranu se snažíte, aby to fungovalo, takže se v dost věcech omezíte. A když je u toho ještě dítě, tak je jasné, že se musíte pochopit vzájemně. Samozřejmě i mezi to patří různé neshody a rozepře, které ale jako hodnoty manželství nelze označit. Spíš snahu o to, se jim vyvarovat.“
5. Jaké změny Vám manželství / rodina přineslo?
 - a. Omezení
„Omezení je spousta, nemůžu se každý večer sebrat a odejít do společnosti. Takže takzvaná změna ze svobody na zavazující vztah. Ohledně financí, nemůžu si nakupovat vše, co potřebuji, prioritní poplatky a syn, poté jídlo a manžel a pak až já. Takže změna v oblasti finanční. Dále hodně omezení časově. Nemám již tolik času na své koníčky. „
 - b. Přínosy
„Přínosů je samozřejmě více než omezení. Přínos je v hlavní řadě můj syn, který je stále usměvavý a já mám díky němu lepší náladu a celý život. Takže emoční přínos. Dále bych zvýdihla pocit jistoty. S manželem a synem se cítím samozřejmě jinak než sama. A také i finanční stránka věci, že se o poplatky můžu s někým rozdělit a více nespadá jen na moji hlavu. Dokáže nás manžel zabezpečit. Jinak přínos to má i ohledně zkušenosti do života. Než přišel syn do našeho života, spoustu věcí jsem ani neušila. Takže přínos vzdělávací“
6. Někdo považuje manželství za závazek. Jiní si to nemyslí. Co si o tom myslíte Vy?
„Manželství je takové, jaké si ho člověk udělá, pro mě je tak na půl závazek, musím myslet i na toho druhého, ale když se dokážete domluvit, zavazující to není, naopak je to svoboda pro oba manžele s důležitými pravidly. „

M1: muž, 27 let, SŠ, skladník/řidič

1. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená manželství?
„Manželství je stav myslí, který se objeví po náročném a většinou pro muže špatně dopadající párty, která se nazývá svatba.“
2. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená rodina?
„Rodina je skupinka lidí, se kterou a ani bez které se nedá žít.“
3. Pohovořte, prosím, o důvodech, které Vás vedly k uzavření manželství.
„Tak nehlavnější důvod byla rodina. Po skutečném rozlučky se svobodou už nešlo couvnout.“
4. Jaké hodnoty manželství / rodiny vnímáte po uplynulou dobu manželství?
„Nejdůležitější je zdraví, hlavně to duševní! Jelikož se po svatbě každému začínou ztrácet kolečka z hlavy. „
5. Jaké změny Vám manželství / rodina přineslo?
 - a. Omezení
„Už doma nemůžu koukat nahý na přírodopisné pořady“
 - b. Přínosy
„Mám plný šuplík nových trenek“
6. Někdo považuje manželství za závazek. Jiní si to nemyslí. Co si o tom myslíte Vy?
„Rozhodně se musím přidat k první variantě. Jednoušče, když se zapomenete, vždycky máte někoho, kdo Vám to připomene a podle závažnosti Vám to připomíná v pravidelných intervalech.“

Ž2: žena, 31 let, VŠ – Bc., průvodkyně cestovního ruchu

1. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená manželství.
„Manželství pro mě znamená potvrzení vážnosti vztahu, že všechny radosti i starosti jednotlivce jsou radostmi i starostmi obou dvou, znamená pro mě větší zodpovědnost jednoho vůči druhému. Moje přesvědčení o tom, že patříme k sobě, a to i před okolním světem, že chceme tvořit rodinu a věříme ve společnou budoucnost. Také závazek, že před problémy neuteceme, že na všechno jsme dva. Uzavření manželství bylo pro mě důležité před tím, než jsme si pořítili děti. Není to papír, je to životní pocit, že skutečně chceme být spolu, spolu chceme sdílet budoucnost a vychovávat děti.“
2. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená rodina.
„Rodina je pro mě nejdůležitější ze všeho. Okruh několika lidí, které z celého srdce miluju a jsem pro ně ochotná přinášet oběti, omezit svoje pohodlí. Zároveň jsem díky nim zranitelná, cokoli trápí je, trápí i mě. Nedokážu být šťastná, když oni nejsou. Jsou to jediné lidi, na kterých mi opravdu záleží. Moje rodina je mikrosvět v současném okolním chaosu, kde je ještě všechno v pořádku, přistav klidu a bezpečí. Místo, kam se odešad vždycky ráda vrátím. I když její členové nejsou dost stránky a řešíme řadu problémů i konfliktů, víme, že v opravdu těžkých chvílích tu jsme jeden pro druhého, můžeme se na sebe spolehnout a v rámci svých sil si pomoci. Zatímco ostatní známi a kamarádi přicházejí a odcházejí, rodina zůstává. I když si někdy ubližujeme, víme, že je to pro to, že se máme rádi a máme jeden o druhého strach.“
3. Pohovořte, prosím, o důvodech, které Vás vedly k uzavření manželství.
„Víceméně jak jsem řekla u první otázky. Plánovali jsme rodinu a nejdřív jsme si chtěli dokázat, že patříme k sobě my dva. Uzavření manželství v našem věku považují za přirozené, přirozený vývoj vztahu – nezávazné partnerství, ze kterého jde kdekoli odejít se měni na slib, závazek, že od problémů neutecnu, že se pokusím pro náš vztah udělat maximum. Jak už jsem řekla, považují ho za důkaz, že nás dva beru vážně jako celek – a pod stejným příjmením to tak mají chápat i ostatní. Jako manželé jsme kompaktní jednotka a chceme být i rodina.“
4. Jaké hodnoty manželství / rodiny vnímáte po uplynulou dobu manželství
„Manželství splnilo mé očekávání, i když vím, že stejně bychom se chovali, i kdybychom manželé nebyli. Záleží na kvalitě partnerů a manželství jejich charakter nijak nezmění. Z uplynulých let trvání našeho manželství si cením nejvíc toho, že jsme skutečně společně překonali těžká a náročná období – moje nemoc, nemoc mojí matky, složité porodní období. Na nic z toho jsem nebyla sama, naprosto přirozeně se zapojil manžel. Ve stručnosti bych to popsala výrazem jako smysl pro rodinu, obětavost, nesobečnost, ohleduplnost, trpělivost. Zároveň jsme společně zažili i doposud nepoznané chvíle štěstí jak při narození našich dětí, tak vlastně každý den s nimi. Život před tím a teď jsou dvě naprosto odlišná období. Po dobu našeho manželství jsme se proměnili ve fungující rodinu a to je to nejpodstatnější.“
5. Jaké změny Vám manželství / rodina přineslo?
„Jak už jsem řekla předtím, jsou to dvě naprosto odlišná období, nemůžu říct, že jedno špatné, druhé dobré, prostě jiné. „
 - a. Omezení
„Omezení v souvislosti s tím, co jsem řekla předtím vyznívají spíše banálně, ale i ta rodičovství přináší: Nedostatek spánku, únavu, nutnost uskmornit se, nedostatek času pro sebe, svoje potřeby a zájmy, malá možnost odpočinku zejména při léčbě vlastních onemocnění. S příchodem dětí se také změnil okruh známých, některé kontakty „vyšuměly“, jiné jsme získaly. Nevím, jestli je to úplně omezení, některé vztahy se dlouhodobě narušily z důvodů jiných názorů na výchovu, změny životního stylu než před dobou rodičovství, jiných priorit – ale spíše se domnívám, že jde o přínos, že nešlo o kvalitní vztahy a přátelství a v této době to vyšlo na povrch. Samotné manželství mi žádná omezení nepřineslo.“
 - b. Přínosy
„Hlavním přínosem je založení rodiny, děti jsou a budou hlavním smyslem života. A přišli ve správnou dobu, kdy jsme na ně byli oba připraveni, takže nemusíme litovat těch „omezení“, co jsem uvedla, protože jsme si dostatečně užili i radosti spojených s partnerstvím bez dětí. Můj život je teď hlavně životem nesobecké matky, která se stará o to, aby ze svých dětí vychovala co nejkvalitnější osobnosti, aby prožili šťastný a smysluplný život. Oni mi moji péči každý den vracejí svými objetími, upatlanými pusinkami a vůbec tím, jací jsou a jak se chovají. Jsou to nejdůležitější osoby na světě, jak pro mě, tak i pro manžela – o tom jsem přesvědčená. Žádný jiný zážitek nemůže přebýt ten pocit, který přišel, když jsem je poprvé uviděla. S jejich příchodem přišla sice i omezení, ale hlavně spousta radosti, smíchu, nových zážitků, které bychom bez dětí nezažili. Taký pocit mateřské pýchy a hrdosti před ostatními, že jsou to skutečně moje děti, to nejlepší, co se nám v manželství povedlo. Dává mi pocit většího sebevědomí, rozšiřování si obzorů v nových oblastech, navazování nových kontaktů a v neposlední řadě také určitý návrat do dětských let, které začínáme při společných hrách a výletech. Nejpodstatnější je ten pocit, že jsme dokázali udělat radost svým dětem, že jsou s námi rádi a chtějí s námi trávit čas. Rodičovství také zlepšilo moje organizační schopnosti, nutnost plánování, rozdělení povinností v domácnosti, efektivnější zacházení s penězi.“
6. Někdo považuje manželství za závazek. Jiní si to nemyslí. Co si o tom myslíte Vy?
„Uprímně si myslím, že i samotné dlouhodobé partnerství je určitý závazek a manželstvím se jen potvrzuje. Při vlastním obřadu si leccos slibujete a slib je podle mě určitý závazek. A slib by se neměl porušovat, nebo bychom se o to měli aspoň snažit a to vyžaduje charakter. Domnívám se, že toho se někteří lidé bojí, nejsou o sobě nebo daném vztahu přesvědčení. Je snazší se vztahu utéci než o něj bojovat, pečovat o něj, pokusit se ho udržet. To si myslím, že je hlavní důvod toho, proč tolik lidí tvrdí, že manželství je jen papír... o ten jde ze všeho nejméně. Jsem přesvědčená o tom, že ti, co to říkají, nejsou připraveni na vážný vztah nebo o tom stávajícím nejsou úplně přesvědčeni a toto je jen výmluva.“

M2: muž, 31 let, SOU, opravář zemědělských strojů

1. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená manželství.
„Vyrvcholení dlouhodobého vztahu. Znamená, že jsme se navzájem dobře poznali a chceme být spolu i do budoucna. Nikam dál už ten vztah posunout nejde. Teď jsme součástí rodiny toho druhého.“
2. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená rodina.
„Především zodpovědnost a radost. Zodpovědnost hlavně k sobě, člověk se o sebe víc bojí, ví, že jsou na něm ostatní členové rodiny finančně závislí. Taky se bojí o děti, abychom něco nezanedbali nebo aby se jim něco nestalo. Ale hlavně jsem šťastný, když je vidím, jak se vyvíjejí a pořád učí něco nového.“
3. Pohovořte, prosím, o důvodech, které Vás vedly k uzavření manželství.
„Posunout vztah někam dál. To, co jsem řekl u první otázky.“
4. Jaké hodnoty manželství / rodiny vnímáte po uplynulou dobu manželství?
„Manželství moje hodnoty nezměnilo, žili jsme stejně jako dřív. Když se narodily děti, přibýly radosti i starosti.“
5. Jaké změny Vám manželství / rodina přineslo?
 - a. Omezení
„Méně času na svoje koníčky.“
 - b. Přínosy
„Radost spojená s narozením dětí, teď jsem maximálně spokojený a chtěl bych, aby ta naše rodina fungovala pořád takhle, to co jsem sám doma nepoznal.“
6. Někdo považuje manželství za závazek. Jini si to nemyslí. Co si o tom myslíte Vy?
„Spíš ano. Lidé si slibují, že spolu budou v dobrém i zlém, ve zdraví i nemoci a to je svazující. Ale zároveň bych ten závazek cítil i bez oddacího listu. Taky je tu ještě závazek ke společnému majetku, třeba když si jeden z manželů vezme hypotéku, je to vlastně závazek obou. Takže už se nerozhoduje jenom sám za sebe.“

Ž3: žena, 24 let, VŠ – Bc., vychovatelka ve školní družině, asistentka pedagoga

1. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená manželství.
„Manželství pro mě znamená, pocit bezpečí, toho, že vedle sebe mám někoho, na koho se můžu spolehnout, s kým můžu společně něco budovat. Také to, že jako právoplatná manželka mám mnohem více práv než jako družka nebo přítelkyně. Např. v případě nemoci mám nárok vědět zdravotní stav svého manžela. Příklad mi, že manželství se poslední dobou opět vrací. Takže to určitě není přítěž. Uzavřením manželství začíná něco úplně nového. Manželství není vyvrcholením lásky, ale teprve začátek lásky, o kterou se musí společně pečovat.“
2. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená rodina.
„Rodina jsou pro mě samozřejmě všichni nejbližší, nejen rodiče a sourozenci, babičky, tety, strýdci atd., ale momentálně i moje vlastní rodina s manželem a dětmi. Za svoji rodinu považuji i některé nejbližší kamarády, na které se můžu spolehnout. Rodina pro mě není klasický model máma, táta a děti, protože v dnešní době to tak většinou nebývá. Rodina jsou pro mě všichni blízký, který pro mě něco znamenají, a mám je ráda.“
3. Pohovořte, prosím, o důvodech, které Vás vedly k uzavření manželství.
„Žádost o ruku, láska s partnerem, kterou jsme manželstvím posunuli o další krok dál.“
4. Jaké hodnoty manželství / rodiny vnímáte po uplynulou dobu manželství?
„Daleko větší lásku, máme se mnohem více rádi. Větší pocit důvěry, základ každého dobrého manželství. Velkou pohodu – pohoda, není důvod se hádat. Společný zájem pracovat na našem vztahu.“
5. Jaké změny Vám manželství / rodina přineslo?
 - a. Omezení
„Nic mě nenapadá“
 - b. Přínosy
„Nové příjmení. Společný cíl, práce na našem vztahu. Od uzavření manželství se nehádáme, kvůli nesmyslům, protože víme, že to nemá cenu. Máme doma daleko větší pohodu.“
6. Někdo považuje manželství za závazek. Jini si to nemyslí. Co si o tom myslíte Vy?
„Svým způsobem je to určitý závazek, ale tento závazek mě nijak neomezuje. Naopak mě naplňuje.“

M3: muž, 27 let, SOU, vedoucí skladu/řidič

1. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená manželství.
„Manželství je soužití důvěra a pochopení jeden druhého. Je také o kompromisech a společné komunikaci.“
2. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená rodina.
„Klid domova, pohoda samozřejmě i starosti nicméně příjemné starosti.“
3. Pohovořte, prosím, o důvodech, které Vás vedly k uzavření manželství.
„Bylo to takové zpečetění toho všeho, pro mě to byl nejlepší den v životě a nikdy jsem si neuzil nic tak jako svou svatbu.“
4. Jaké hodnoty manželství / rodiny vnímáte po uplynulou dobu manželství?
„Po dobu našeho manželství pociťuji větší pohodu, klid a společné porozumění.“
5. Jaké změny Vám manželství / rodina přineslo?
 - a. Omezení
„Určitě přínosy. Hodně mi imponuje společné příjmení, když se člověk někde představuje a tak. A také mi přijde, že náš vztah se manželstvím upevnil a dostal jiný směr.“
 - b. Přínosy
6. Někdo považuje manželství za závazek. Jini si to nemyslí. Co si o tom myslíte Vy?
„Závazek to určitě není, to si nemyslím, spíše je to další životní krok jako je pořídit si dítě tak manželství je další krok k společnému soužití.“

Ž4: žena, 25 let, SŠ, mateřská dovolená

1. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená manželství.
„Pokud jsem si jistá, že chci být se svým protějškem celý svůj život a miluji ho, znamená to pro mě manželství. Protože manželství bez jistoty a lásky je jen podepsaný papír dvou osob.“
2. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená rodina.
„Rodina je to, čeho si na světě musíme vážit nejvíce. Přátel může být nespočetně, životem nám jich proběhne několik a můžeme si je vybrat. Ale rodina je vždy jen jedna a nedá se nahradit.“
3. Pohovořte, prosím, o důvodech, které Vás vedly k uzavření manželství.
„Dlouhou dobu jsme spolu chodili, společně bydleli, mluvili o společné budoucnosti. Svatbu jsme si dali navzájem najevo, že náš vztah myslíme vážně a chceme být tomu druhému oporou do konce života. Pokud bych měla nějaké pochybnosti, vdávat bych se nechtěla.“
4. Jaké hodnoty manželství / rodiny vnímáte po uplynulou dobu manželství?
„Tím, že jsme se stali manželi, se naše hodnoty vztahu nijak nezměnily. Naše hodnoty spíše změnilo až narození dcery. Už nemáme radosti a starosti jen jeden o druhého, ale už je na světě někdo další na koho musíme každý den myslet a starat se.“
5. Jaké změny Vám manželství / rodina přineslo?
 - a. Omezení
„Nesmím myslet jen na sebe a dělat to, co chci já. Musím se časově stále přizpůsobovat druhým.“
 - b. Přínosy
„Dostávám v životě více radosti a lásky. Mám spokojené manželství a úžasnou dceru. Každý den, je bohatší o úsměv mého manžela a naší dcery.“
6. Někdo považuje manželství za závazek. Jini si to nemyslí. Co si o tom myslíte Vy?
„Pro mě je manželství závazek. Sňatkem jsem slíbila, že budu s manželem ve zdraví i v nemoci, v bohatství i v chudobě. Že ho budu ctít a milovat. Budu mu věrná a nikdy ho nepoustím. Je to milovaná osoba v mém životě a já mu chci dát vše, co budu moct. Manželství je pro mě závazek, který pro mě není zátěž, ale radost.“

M4: muž, 27 let, SOU, podlahář – živnostník

1. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená manželství.
„Zodpovědnost za někoho druhého, koho miluješ. Soužití s člověkem, pro kterého uděláš cokoliv.“
2. Řekněte mi, prosím, co pro Vás znamená rodina.
„Něco co tě dělá šťastným. Motivace k vyšším cílům pro zaopatření všech z rodiny.“
3. Pohovořte, prosím, o důvodech, které Vás vedly k uzavření manželství.
„Pocit, že bez člověka s kterým jdeš do manželství, už nechceš být.“
4. Jaké hodnoty manželství / rodiny vnímáte po uplynulou dobu manželství?
„Hlavně velkou zodpovědnost za její všechny členy. Velkou hodnotu má klid a pohoda doma.“
5. Jaké změny Vám manželství / rodina přineslo?
 - a. Omezení
„Nerozhoduje se sám za sebe, ale za celou rodinu.“
 - b. Přínosy
6. Někdo považuje manželství za závazek. Jini si to nemyslí. Co si o tom myslíte Vy?
„Manželství je závazek, ale rozhodně ne špatný. Je to inspirace, pohoda a naplnění.“